

ЕДГАР ВЕЙЛС

СУД ЧОТИРЬОХ

СЕНЗАЦІЙНЕ ОПОВІДАНЄ З ДІЯЛЬНО-
СТИ „ТАЙНИХ ВИКОНАВЦІВ СМЕРТИ”.

УКРАЇНСЬКА ВИДАВНИЧА СПІЛКА
В КАНАДІ.

ЦІКАВІ КНИЖКИ

ДО ЧИТАНЯ

Сорок тисяч миль під водою. Ю. Верн	1.00
Годорож до місяця. — Ю. Верн	40ц.
Видіне Паломника в Єрусалимі. Л. Толстой ...	20ц.
Десять Братів і Десята сестриця Галя	20ц.
Звідки ввійшли і що значать назви „Русь” і „Україна”	30ц.
Жите і наука грецького філософа Сократа ...	25ц.
Історія Московщини. — Л.М. Благовіщенський	40ц.
Кайдашева Сімя. — Іван Нечуй-Левицький ...	60ц.
Кармелюк і Невільничка. — Марко Вовчок ...	20ц.
Кльод Ге. — Віктор Гіго	20ц.
Культура, Національність і Асиміляція	30ц.
Наша мова — Географ. України і др. ...	10ц.
Огляд Українського Письменства	30ц.
Листопр. Укр. Письменство в житеписях	35ц.
Опришок і другі оповіданя	20ц.
Перша Ластівка Українських Пісень	30ц.
Перша пригода Ничипора Довгочхуна	15ц.
Подорож Гулівера до краю Лїліпутів	20ц.
Подорож Гулівера до краю Великанів	20ц.
Спартак. — Ц. Самійлова	30ц.
Стилїстика, Поетика і Реторика	40ц.
Сїра кобила	05ц.
Українська Читальня	25ц.
Хмельниччина в Галичині	20ц.
Шкільні Образки. — Д. Макогон	10ц.
Як левиця виховала царського сина	20ц.
Молодий Вік, збірка	40ц.
Тайни Царської Родини в Відні	50ц.
Суд чотирьох. — Едгар Вейлс	40ц.

Замовленя разом з грїшми присилайте на адресу:

UKRAINIAN VOICE

Box 3626,

Winnipeg, Man.

ЕДГАР ВЕЙЛС

СУД ЧОТИРЬОХ

СЕНЗАЦІЙНЕ ОПОВІДАНЄ З ДІЯЛЬНО-
СТИ „ТАЙНИХ ВИКОНАВЦІВ СМЕРТИ”.

ВІННІПЕГ, МАН., 1918.

УКРАЇНСЬКА ВИДАВНИЧА СПІЛКА
В КАНАДІ.

210-214 Dufferin Ave., Winnipeg, Man.

823
W462,5 IV

ПРОЛЬОГ

РЕМЕСЛО ТЕРІ.

Йдучи від „Plazza del Mina” вузкою улицею, де від 4—6 години повіває фляга Злучених Держав на домі американського конзуляту, і далше сквером, на яким стоїть гостинниця „Hotel de France”, ви обійдете церкву і пройшовши ще головну улицу Кадикса, натрафите просто на національну каварню — „Cafe des Natiens”.

О 5 годині буває тут звичайно дуже мало гостей і саля з колюмнами все пуста так само, як і маленькі столики, що стоять перед входом.

Раз пізним літом одного неврожайного року сиділи в тій каварні при столику чотири мужчини і вели горячу розмову. Перший з них був Леон Гонзалец, другий Пойкарт, третій був знаменитий Жорж Манфред і вкінці четвертий був Тері або Саймент. Із цілого того квартета тільки один Тері не потребує ніяких описів. Його знає кождий, хто знає сучасну історію. У всіх судоуих місцевостях знайдете звістку про його діла і там він відомий під назвсю Тері alias Саймонт.

Коли ви дуже цікаві і маєте потрібний дозвіл, то можете розглянути його фотографії в 18 ріжних позах: із руками, перехрещеними

на широких грудях, en face, з борідкою, ще лиш починає рости, з ...але на що описувати всі пози?

Існує навіть фотографія його вух, незвичайно великих і незвичайно поганих, а також подрібна і блискуча історія його життя.

Синьор Паольо Монтегацца, директор національного музею у Фльоренції, зробив честь Гері і згадав про нього у своїм замітнім творі, в статі під назвою „Інтелектуальне значіне лица”, тому то, повтаряю ще раз, кождому, що займаєть ся кримінольогією і психольогією, Гері повинен бути безумовно відомий. Тепер сидів Тері при маленькім столику і почував себе очевидно дуже ніяково. Він то погладжував свої товсті щоки, то порушав густими бровами, то потирав свій гладкий підбородок... словом поводив ся так, як чоловік, що попав у товариство людей, які стоять далеко висше від нього і своїм становищем і освітою; і треба сказати правду, що хоч Гонзалец зі своїми ясно-голубими очима та неспокійними руками, Пойкарт важкий, похнюповатий та підзорливий і Жорж Манфред зі шпаковатою бородою та моноклем і не були так знамениті посеред криміналістів, то все таки кождий з них був сам по собі дуже замітним чоловіком.

Манфред, що читав газету „Herold di Madrid”, поклав її на бік, здоймив монокль, витер його чистим платочком і засміяв ся тихцем.

— Смішні ті Москалі! — сказав він.

Пойкарт захмурился і взяв газету.

— Хто сим разем?

— Убили губернатора одної полудневої губернії.

Манфред усміхнув ся згїрдливо.

— Скажіть, коли то бувало, щоб чоловіка вбивали бомбою?

— Так, так, я знаю, бували такі випадки, але як усе те виходило по дурному! Хиба можна припускати, закладаючи міну під стїну, що тягнеть ся довкола города, що вона справді убе з іншими особами й могого ворога?

Пойкарт читав уважно і не спішачись телеграму.

— Князь ранений небезпечно, а злочинцєви відірвало руку — читав він і похитував незадоволено головою.

Руки Гонзалеца порушили ся нервово, що у нього було признакою великого схвильованя.

— Тут наш приятель — сказав Манфред, показуючи у сторону Гонзалеца і засміяв ся, — він має щось на сумліню...

— Так дійсно — перевав йому швидко Леон — але се було проти мого бажаня! Ти-ж памятаєш, Манфреде, і ти також, Пойкарте? (До Тері він не звертав ся). Я був сильно противний, тому, памятаєте? — Він видимо хотїв оправдати ся, хоч обжалуване не було висловлене. — То була маленька бомба, діло було в Мадридї — говорив далї сильно хвилюючись. — До мене прийшли ті, що хотять зробити... Я здивував ся їх невідомости і цілковитому незнаню законів хемії... я написав їм складові ча-

стини... я благав їх... так, благав, мало не на колінах, аби придумали щось інше. „Діти мої — сказав я їм — ви берете ся за діло, з яким навіть хеміки поводять ся зі страхом. Коли директор фабрики лихий чоловік, то очевидно убийте, — ну, застрільте його; підіть до нього по обіді, коли він сидить умучений, подайте йому правою рукою просьбу... ну, а лівою... ось так!” — Леон стиснув кулак і зробив жест, немов стріляє. — Та вони не послухали мене!

Манфред помішав ложечкою у склянці і кивнув головою, в його сірих очах появил ся усміх.

— Так — сказав він — я памятаю, що було вбитих кількоро людей, але головним свідком в тім процесі був фабрикант, для якого призначувано бомбу!

Тері закашляв. Усі поглянули цікаво на нього.

— Я не маю претенсії бути такою відомою особою, як ви, сеньори — сказав він і в його голосі прозвучала досада — ви говорите про різні правительства, королів, конституції, і дуже часто я не розумію вас цілковито, але... коли чоловік робить мені шкоду, то я розібю йому голову — він запнув ся — я не можу висловити ся, але я хочу сказати, що ви убиваєте людей без усякої ненависти, які ніколи вас не тикали, з тим я не можу погодити ся. — Він знов пристанув, очевидно хотів ще щось сказати, добираючи виразів, поглядав пильно в гору, а в кінці похитав головою і замовк.

Усі поглянули допитливо на нього, а потому всміхнулися і преглянулися поміж собою.

Манфред виймив із кишені поганеньку папіросницю, узяв папіроску, запалив її і почав курити.

— Твій спосіб убійства, дорогий Тері — пробуркотів він — дурацький спосіб! Ти вбиваєш людей для своєї вигоди, а ми вбиваємо їх задля справедливости, і се власне визначає нас із поміж маси професіональних убійців. Коли ми бачимо чоловіка, що обиджає своїх ближніх і грішить проти Бога й людей — Тері перехрестився — і знаємо, що відповідно до людських законів він уйде кари, то ми самі караємо його.

— Послухайте, — перервав йому Пойкарт, що мовчав доси — раз була дівчина, молода і гарна; вона жила там — він показав рукою на північ, — а він був священиком. Розумієте, священик обидив її, родичі її мовчали, то так часто буває!... Але душа дівчини була переповнена проклятем і встидом, вона не згодила ся йти більше до нього; тоді він силою притримав її в своїм домі, поки вона подобала ся йому, а потім викинув на вулицю; тоді я знайшов її. Вона була для мене чужа, але я сказав собі: „Тут злочин, якого не признають закони”. Одного разу нічу я зайшов до священика і сказав йому, що один подорожний умирає і просить його прийти; він очевидно був би не пішов, але я запевнив його, що той подорожний богач і значна особа; тоді сіли ми на коні, що

я привів, і поїхали в гори до маленького дому. Приїхавши туди я замкнув двері, а він обернувся і... зрозумів, що був злапаний.

— Що ви хочете зробити зі мною? — спитав він мене.

— Я убю вас, сеньор, — сказав я, і він увірив мені. Я пригадав йому історію з дівчиною... Коли я підійшов до нього, він закричав, але то даремно...

— Позвольте мені бачити священика — просив він.

— Я подав йому зеркало... Другого дня знайшли його мертвого без усяких признаков насильної смерті!... — закінчив просто Пойкарт своє оповідане.

— Як?

Усі споглянули на нього з цікавістю. Пойкарт мовчав уперто. Тері захмарений слідив підозріло за ними.

— Коли ви вмієте так убивати, як говорите — сказав він — то чого ви послали за мною?... Працюючи у фабриці вин у Хересі, я був щасливий... Там є дівчина, мене називають там Хуан Самареці,—він обтер собі чоло і поглянув на них. — Коли я дістав ваш лист, мені здавалося, що я хочу вбити вас усіх, ким би ви не були; ви розумієте, я був щасливий... і є дівчина... а давне жите я забув...

Манфред перервав його нескладну бесіду.

— Слухай — сказав він приказуючо — не тобі мізкувати про причини наших поступків. Ми знаємо добре, хто ти й що ти, ми знаємо

про тебе навіть більше, як знає поліція, і можемо легко вислати тебе на шибеницю!

Пойкарт кивнув на те potwierджуючо головою, а Гонзалец, як великий знавець людської натури, поглянув цікаво на Тері.

— Ми потребуємо четвертого — говорив далі Манфред — до діла, яке збираємося виповнити, потребуємо такого чоловіка, який не знав би інших стремлінь крім жадоби справедливості, а що такого ми не знайшли, то мусимо взяти злочинця, або докладнійше, убійця.

Тері розняв рот, але не промовив ані слова.

— Такого чоловіка — говорив Манфред — якого можемо одним своїм словом погубити, коли він обманить нас! Такий чоловік — се ти. Ти не ризикуєш нічим і будеш добре винагороджений, а може від тебе й не зажадають убійства!... Слухай — сказав він, бачучи, що Тері хоче щось промовити — ти знаєш Англію? Бачу, що ні! Знаєш ти Гібральтар? Ну отже... то такий сам народ. Їх земля там — і рука Манфреда вказала знов на північ — оригінальна земля, скучна, з оригінальними і скучними людьми! Там є чоловік, член правительства, але є й люди, про яких правительство ніколи там не чувало! Памятаєш одного: Гарсія, Мануель Гарсія, провідник карлістівського руху. Він тепер в Англії — єдиній країні, де він безпечний, із Англії управляє тутешнім великим рухом! Знаєш, про що я говорю?

Тері кивнув головою.

— Сього року, як і минулого, був голод,

люди вмирали під церковними дверми на площах, вони були свідками, як міняло ся здеправоване правительство і як переходили мільйони народніх грошей в кишені дипломатів. Сього року повинно щось стати ся і старий режим повинен бути усунений. Правительство знає те, а також знає, в чім лежить небезпека; воно розуміє, що його спасенє залежить від того, чи Гарсія попаде йому в руки швидше, поки буде зорганізований бунт. На разі Гарсії не грозить небезпека і він міг би так прожити увесь вік, якби не оден із членів англійського правительства, який збираєть ся перевести в парляменті новий закон. Коли той закон перейде, Гарсія буде засуджений на смерть і тому ти повинен допомогти нам так зробити все, щоб той закон не був ніколи прийнятий! Ось причина, задля якої ми післали за тобою!

Тері прошепотів розсіяно:

— Але як же?...

Манфред виймив з кишені карточку і передав її Тері.

— Я думаю, що се — сказав він з натиском — докладна копія поліційного опису твоєї особи.

Тері знов кивнув головою.

Манфред нахилив ся до нього і показав на слово, що стояло на середині сторінки.

— То твоє ремесло? — спитав він.

Тері поглянув здивовано.

— Так — відповів він.

— Чи ти дійсно розумієш ся на тім реме-

слі? — спитав Манфред серіозно, а інші нахилили ся також до них, аби почути його відповідь.

— Розумію ся — сказав Тері помалу — я знаю все, що лише можна знати, і якби я не помилив ся, то заробив би значні гроші.

Манфред зітхнув із полекшею і махнув до своїх двох товаришів.

— Ну — сказав він — тепер англійський міністер може вважати себе мертвим чоловіком!

РОЗДІЛ I.

ГАЗЕТНА ІСТОРІЯ.

14 серпня 1905 р. появилa ся на стовпцях одної серіозної льондонської газети невеличка статя, в якій була мова, що міністер заграничних справ незвичайно занепокоений отриманими кількома листами з погрозами і готов дати нагороди 50 фунтів тому, хто подасть вказівки, потрібні для арештованя виновника, або по просту вкаже місце його пробуваня.

Невеличка групка людей з висшої аристократії, що читала ту газету, була страшно здивована по перше тим, що міністер загалом міг ногось налякати ся, а по друге вразила їх заява

міністра про своє занепокоєне. Невже він міг хоч на хвилину повірити тим листам? Невже заява про нагороду може що допомогти?

А люди з низших верстов, що читали менше серйозні, але більше розширені газети, переглядаючи машинально їх скучні стовпці за-тримували ся з особливою цікавістю на тій за-яві.

— Ого! А се що? — крикнув редактор „Ко-мети” Сміт і прочитавши її вирізав зараз ту замітку великими ножицями, наклеїв її на кар-тку білого паперу і написав наголовок:

„Хто кореспондент сера Філіпа?”

Тому, що Сміт стояв у ворожих відносинах із видавцем серйозної газети, то продумавши все добре написав статю, в якій жартівливим тоном висловив здогад, що листи правдоподібно написав якийсь енергичний виборець, ко-троду надоїло правительство, що працює так повільно.

Видавець „Заходу”, цілковито сивий чо-ловік, із повільними рухами, прочитав ту замі-тку два рази, вирізав її обережно, прочитав еще раз, положив помалу під притискач і шви-дко забув зовсім про неї.

А видавець передової газети „Мегафон”, прочитавши і швидко вирізавши ту замітку, задзвонив і казав прикликати до себе репор-тера, якому задихуючись від зворушення давав відразу кілька поручень.

— Ідіть зараз до міністерства і старайте ся побачити сера Філіпа Рамона. Провірте, чи ві-

рно описана вся та історія, за що йому грозять і в чім лежить та погроза; коли можна, старайтеся дістати копію одного такого листа. На випадок, якби вам не вдалося побачити ся з міністром, відшукайте котрого його секретаря і поговоріть з ним.

Послушний репортер полетів заразісінько виповняти ті припорученя. За годину вернув ся в такім схвильованю, яке звичайно нападає репортера, коли думає, що натрафив „на слід” злочину.

Молодий редактор дав подрібне справоздане про все те старшому редакторови, а сей великий муж промовив: „Дуже гарно, то дуже гарно”, що в його устах було великою похвалою.

Про те, що було по словам редактора „дуже гарно”, можна було довідати ся зі стовпців газети „Мегафон”, що вийшла другого дня рано:

„Міністер в небезпеці!... Погрози забити міністра заграничних справ!...

„Суд чотирьох”!

„Заговір можна усунути відкликанем проекту про видачу переступників чужих держав

„Замітне відкритє!”

„Богато розмов викликала статя, що появилася у вечірнім числі „Національної Газети” такого змісту:

„Міністер заграничних справ, сер Філіп Рамон, отримав остатніми часами кілька листів з погрозами, написаних очевидно одною осо-

бою. Ті листи на стільки серйозні, що міністер заграничних справ не міг не звернути на них уваги, а наслідком того він визначає 50 фунтів штерлінгів тому, хто подасть можливість відкрити і арештувати автора тих анонімних листів.

„Таке оголошене видало ся дуже дивним, бо між кореспонденцією кожного державного діяча і дипломата попадає щоденно маса анонімних листів із погрозами, тому „Мегафон” поробив зараз розвідки про причину такого незвичайного оголошення. Кореспондент поїхав навіть до дому сера Філіпа Рамона і був дуже чемно прийнятий.

„Робити так, як я поступив, очевидно не прийнято — сказав знаменитий міністер заграничних справ у відповідь на запит нашого кореспондента — але я сим разом поступив так за згодою своїх товаришів у парламенті. Ми маємо деякі причини підозрівати те, що криється за тими погрозами, і я повинен додати, що та справа вже від кількох неділь є в руках поліції. Ось маєте оден такий лист — сказав сер Філіп, виймаючи з портфеля картку заграничного паперу, і був навіть такий ласкавий, що дозволив нашому кореспондентови зробити з нього копію. Лист був без дати, написаний гарним англійським стилем. Ось він:

„Ваша ексцеленціє!

„Проект закона, який ви хочете провести в парламенті, несправедливий! Силою того закона люди, що знайшли собі тепер захист в Англії,

де ховають ся перед переслідуваннями деспотів і тиранів, мають бути їм видані. Нам відомо, що про той проект в Англії існує дві ріжнородні думки та що від вашого впливу і тільки від вас залежить, аби той проект прибрав остаточно форму закона. На жаль, ми мусимо упередити вас, ексцеленціє, що коли ваша партія не згодить ся взяти назад того проекту, ми будемо примушені усунути вас, і не лиш вас, але й кожного, хто рішив би ся дати тому проекту ви законну силу". Підпис: „Суд чотирьох”.

„Очевидно, в проекті, на який вони натякають — сказав сер Філіп — говорить ся дійсно про видачу державних переступників, і якби опозиція противної мені партії не була так сильна, то я ще минувшого засідання був би перевів його в закон”.

Сер Філіп поясняв ще довго, що той проект викликаний непевним положенем королівського дому в Еспанії.

„Дуже важним є — говорив він — щоби ніяка инша держава не давали захисту пропагандистам, людям зовсім нешкідливим для чужої держави, отже таким, що можуть своїми поступками підбурити всю Европу. Тепер переводять такі проекти у всіх європейських державах і відповідно до договору мали бути оголошені рівночасно ще минулого року разом з нашим проектом.

„Чому надаєте ви таке значіне тим листам? — спитав міністра кореспондент нашої газети.

„Тому, що нашій слідчій поліції і поліції

інших держав відомо, що люди, які писали ті листи, постановили дійсно зробити те, про що говорять. То серйозна справа! „Суд чотирьох”, як підписують ся ті люди, відомий майже всій Європі, а ми страшно бажали би знати, хто вони такі в дійсности. Чи вони справедливі, чи ні, се ще питане, але вони переконані, що наша справедливість беззаконна і вони постановили поправити її. Ті люди убили вже генерала Треловича, повісили доставця французької армії Конрада на Place de la Concorde у присутности цілої сотки поліцаїв, що окружали їх! Вони застрілили Германа де-Блюя в його кабінеті за те, що він своєю філософією псував усю молодіж.

„Потім міністер заграничних справ передав нашому кореспондентови реєстр злочинів, довершених тим дивним квартетом.

„Наші читачі пригадають собі правдоподібно всі ті вбійства, але дивно, що до нинішнього дня поліція всіх країв переховує так уперто тайну про „Суд чотирьох”. Ні оден злочин не мав нічого спільного з другим, у пресі не подавано ніколи ніяких подробиць про ті вбійства, а може читаючи їх хтось із публіки давно відкрив би тайну тої предивної шайки!

„Тепер газета „Мегафон” може надрукувати подрібний реєстр шіснайцятьох убійств, dokonаних тим „Судом чотирьох”.

„Два роки тому назад — говорив далі міністер — по вбійстві де-Блюя якимось щасливим випадком, не вважаючи на зручне переодягане, оден із тих „чотирьох” був пізнаний аген-

гом, який признав у нїм чоловіка, що виходив із дому де-Блюа на „Avenue Kleber“; його слїдили три дні в надїї, що разом з ним зловлять і всіх інших, але він завважав в кінці, що за ним слїдять, і постановив ратувати ся; хоч його вже були окружили в одній каварні в Бордо, куди за ним приїхали агенти з Парижа, та поки рішили ся вбити його, він сам застрілив одного поліціянта та двох жандармів і сам убив себе. Годї здоймили з нього фотографію, яку розіслали по всій Европі, але доси лишило ся тайною, хто він був і навіть його національність невідома.

— Але-ж їх усе чотири ? — спитав кореспондент.

Сер Філіп лише стиснув плечима.

— Вони звербували собі мабуть когось або працюють тільки під давною фірмою! — сказав він.

„Потім міністер додав: Я умисно опублікував у пресї отримане тих листів по перше, аби небезпека, що грозить не лиш мені, але й кождому громадському діячеві, який іде проти бажань тої сили, була йому відома, а по друге, аби публика знаючи, на що ми наражуємо ся, помагала сама піддержувати порядок і своїм співділанем облекшувала обовязки тих, що силою свого положеня мусять старати ся уривати дальші незаконні проступки.

„Не вважаючи на всі змаганя нашої поліції, що працювала дуже енергічно, вона не добила ся нічого, крім непереривно усталених зносин зі

всіми визначнішими поліційними агентами Європи.

„Додаємо повний реєстр убійств, dokonаних „Судом чотирьох” з усіми подробицями, які лиш поліція могла дістати! Дозвіл надрукувати цю реєстр ми дістали завдяки ласкавости міністерства заграничних справ.

„Льондон, 7 жовтня, 1899 р.

„Томас Кутлер, кравець, властитель склепу. Знайдений мертвим. Підозрівають убійство. Окружний слідчий судія дав таке резюме: умер насильною смертю, злочинець невідомий. (Погім причина убійства справджена поліцією. Кутлер, якого правдиве імя Бентвіч, був доволі заможний чоловік, але лютий експльотатор робучої сили. Три рази його обвиняли за користуванє його-ж слуг, а крім того поліція підозріває ще серіознійшу причину того убійства, яка дотикає поведження ся Кутлера з його робітницями).

„Лієж, 28 лютого, 1900 р.

„Жак Еллерман, префект. Застрілений по лорозі з „Опери” до дому. Еллерман був відомий як бонвіван і гуляка. При розборі діл по його смерті вияснило ся, що він розтратив майже пів міліона франків з народного фонду.

„Сіеттел (Кентукі)... жовтня 1900 р.

„Судя Андерсон. Знайдений задушеним у власній хаті. Андерсон ставав три рази перед судом обжалований за вбійство. Він був провідником Андерсонського бунту у ворожнечі між Андерсоном і Гора. Три рази був увільне-

ний судом і признаний „невинним”. Не належить забувати, що останнім разом, коли його обжаловувано за вбійство видавця газети „Звізда”, він по скінченню процесу стискав руки всім судям, поздоровляючи їх.

„Нью-Йорк, 30 жовтня, 1900 р.

„Патрік Узелч. Відомий лихвар і злодій громадських грошей; був якийсь час міським касієром. Головний учасник безчесної умови про бруковане улиць. Здискредитований „Нью-Йоркською Газетою”. Узелча знайшли повішеного в маленькім ліску на острові. Тоді думали всі, що він скінчив самовбійством.

„Париж, 4 марта, 1901 р.

„Пані Деспард. Задушена. Сей випадок брали також довго за самовбійство, поки в руки поліції не попали різні цікаві подробиці. Про паню Деспард не можна нічого доброго сказати. Вона була відома своєю „торговлею живим товаром”.

„Париж, 4 марта, 1902 р. (рівно в рік).

„Пан Габріель Лянфін, міністер залізниць, знайдений застріленим у своїй колясі в Бульонськім Лісі. Його візник був арештований, але випущений швидко. Він кляв ся, що не чув ні вистрілу, ні крику свого пана. Тоді падав дощ і в парку було мало осіб. (Крім сих у реєстрі було ще 10 випадків інших убійств, усі подібні до описаних, із включенем тут смерти Треловича й де-Блюа)”.

• • •

Се була дійсно дивна історія. Головний

редактор сидючи у себе в кабінеті, прочитав її ще раз і сказав:

— Дуже, дуже гарно!

Редактор, по імені Сміт, прочитав також другий раз статтю і з радості та успіху увесь почервонів.

Міністер заграничних справ читав ту статтю в ліжку, попиваючи чайок, але опісля нахмуривши ся почав пригадувати собі, чи дійсно сказав був так багато.

Начальник французької слідчої поліції прочитав усе в телеграмах, перекладених з англійського, в газеті „Temps”, і став злобно проклинати балакучого Англічанина, що знищив всі його пляни.

В Мадридї, в „Cafe de la Paix”, на площі Сонця, Манфред із цинічною і саркастичною усмішкою читав також відривки тої статі своїм трьом товаришам, із яких два сміяли ся весело, а третій, незграбний і валуйковатий, сидів мовчки з виразом страху в очах.

РОЗДІЛ II.

ВІРНІ ТОВАРИШІ.

Не знаю напевно, але здаєть ся, що то лорд Гледстон сказав був, що нема нічого страшнішого, лютішого і небезпечнішого

від скаженої вівці, а ми додамо зі свого боку, що нема більше нездержливого і балакучого чоловіка, як дипломат, що стратив ґрунт під ногами.

У кожного чоловіка, не вважаючи на привычку тримати язик за зубами і простувати до визначеної мети з усякими можливими хитроцями, як принято поступати у всіх дипломатичних кружках європейських держав, надходить усе таки хвиля, коли він забуває всяку обережність і поводить ся як звичайний смертельник. Звідки походить такий переверот, невідомо доси і люди, що займають ся психологією і мають масу наукових даних, не можуть доси пояснити того умового процесу.

Сер Філіп Рамон був оригінальний чоловік і я сумніваюся, чи є на світі сила, що могла б його приневолити змінити постанову, яку він раз зробив і о справедливості якої був переконаний.

Сер Філіп мав залізну волю; він був високого росту, з великим підбородком і великим ротом; його очі визначали ся сталевим полиском; таким власне полиском, який подибується або у знаменитих генералів, або в лютих злочинців. Та не вважаючи на се, хоч очевидно сього не міг ніхто підозрівати, сер Філіп Рамон бояв ся тих наслідків, які зайдуть, коли задумане ним діло буде доведене до кінця.

Багато людей мають вид героїв, а в самій річі вони величезні боягузи; сміють ся з не-

безпеки, але в душі живуть вічно під страхом смерти.

В судових процесах подибують ся постійно оповідання про таких суб'єктів.

Але міністер заграничних справ був цілковитою суперечністю з тими особами, хоч люди обдаровані фізичною силою; назвали б його боягузом за страх перед смертю...

— Коли проведене вашого проекту грозить вам такою небезпекою — сказав серу Рамону преміер-міністер, сидячи з ним на дружній балачці два дні по надрукованню газетної статі — то чому не відкличете його? В парламенті тепер далеко важнійші справи, тим більше, що наші засідання кінчать ся незабаром.

Всі присутні згодили ся з тим.

— У нас багато причин, аби відложити той проект. Передовсім мусить бути порішене кольоніяльне питане, яким заінтересований цілий край.

— Ні й ні — при тім міністер заграничних справ ударив кулаком по столі — я так постановив і мій проект мусить перейти. Ми не додержуємо слова даного Еспанії, хитримо з Францією й іншими заприязненими державами; я обіцяв провести той проект і проведу його за всяку ціну, хоч би там була й тисяча небезпек для мене.

Преміер міністрів стиснув плечима.

— Даруйте мені, Рамоне, що й я вмішаю ся — сказав присутний при тім міністер справедливости — але я думаю, що ви поступили

необережно, давши пресі так багато подробиць. Я знаю, ми давнійше згодили ся з тим, аби в сій справі ви поступили виключно відповідно до свого погляду, але все таки я не припускав ніколи, аби ви — якби то ліпше сказати? — дійшли до такої ширости.

— Моя, як ви висловили ся, сер Джордже, щирість, не може бути тепер предметом дискусії — відповів йому уперто Рамон.

Швидко потім, коли міністер фінансів проходив разом з молодим канцлером вулицею, остатний прошептав: „Старий осел”, на що зберегач британських фінансів весело усміхнувся.

— Правду кажучи — промовив він — Рамон дійсно в дуже прикрім положеню. Історія „Суду Чотирьох” циркулює по всіх клябах і оден добродій, якого я здибав нині у карльтонськїм ресторані, переконував мене, що небезпека для Рамона існує дійсно. Той добродій говорив зовсім серіозно, він лише що вернув з Полудневої Америки і бачив, як ті люди робили там.

— А щож то була за робота?

— Перед вісьмома місяцями — ви знайдете се в реєстрі їх злочинів — вони повісили президента одної маленької забутої републики. А що, чи не дивний випадок? Вони забрали його серед ночі з постелі, заткали рот, завязали очи, віднесли до міської тюрми, куди дістали пропуск, і там повісили його на міській шибениці, а самі втекли.

Міністер справедливости представив собі ясно всю трудність виконання такої штучки і що лиш хотів розпитати канцлера про всі подробиці тої справи, коли другий член парламенту, дигнавши їх, забрав його з собою.

— То все дурниці — проворкнув злобно міністер справедливости.

Коли міністер заграничних справ під'їздив під парламент в своїй колясці і минав їх, нарід витав його гучно. Але його не тішило те, бо він не добивав ся зовсім популярности. Ті крики, доказуючі, що всім зрозуміла небезпека, на яку він виставляв себе, гнівали його і огормати, що ніхто не вірить істнованю того тавати, що ніхто не вірить істнованю того таємничого „Суду чотирьох“, а думка, що нарід постараєть ся усунути їх з його дороги, тішила би його. Бути популярним або не бути, се не було важне для його плянів, але він все таки вірив в грубе народне чуते.

На корідорі парламенту окружило його кілька членів з його партії; схвильовані, бажаючи дістати від нього ще нові відомости, вони в душі всі бояли ся його острого язика.

— Слухайте, сер Філіп — спитав його оден з них, товстий і неповоротний — що то за грізні листи? Невже ви будете звертати на них увагу? Я на протязі своєї каріери діставав та кож два чи три рази листи.

Міністер відвернув ся нетерпеливо від тої групи, але Тестер зловив його за рукав.

— Слухайте! — знов сказав він йому.

— Ідїть до чорта! — буркнув виразно міністер заграничних справ і звернув ся швидким ходом до свого кабінету.

— Що за неприємний характер в того чоловіка! — з розпукою промовив Тестер. — Але се факт, що старий Рамон упадає на силах! Хочеть ся йому звертати увагу на якісь листи з погрозами! Адже я також дістаю їх!

Група мужчин, що сидїла в фойє, обговорювала питанє „Суду чотирьох” зовсім примітивно.

— Загалом ся справа не варта того, щоб з за неї тратити слова, — сказав оден з членів глибокоумно.

— Якась мітична чвірка підоймила проти себе всі поліції усіх частин світа!

— Крім Німеччини — перебив йому член парляменту Скот.

— О, прошу вас, полишім Німеччину на боці — сказав благально перший співбесїдник.

— Я бажав би, Скоте, аби ми хоч раз могли обговорити якусь справу, в якій не кладено би на взір усіх німецьких інституцій.

— Того не можна зробити! — завважив веселий Скот, всїдаючи на свого улюбленого коника — пригадайте собі, що сам виріб стали і зелїза дає там робітникам на 43% більше, як у нас.

— Як ви думаєте, візьме Рамон назад свій проект? — спитав другий член парляменту, перериваючи йому.

— Рамон? О, ні! Він швидше умре, ніж зробить те.

— Се все дуже дивне — сказав перший і всі згодили ся з ним.

— За давних часів, коли старий Баско був еще молодим послем — і бесідник указав при тім на старого, згорбленого сенатора, що підходив до крісла — в ті часи...

— Я думав, що старий Баско уступив вже давно — перервав йому розсіяно другий.

— В ті часи — говорив далі попередній — перед повстанем в Індії...

— Говорячи про цивілізацію, не можна сказати — промовляв далі з запалом Скот — що Німеччина осягнула ту точку розвитку, де...

— Як би я був на місці Рамона — сказав другий — я знав би, що робити! Я пішов би на поліцію і сказав там: „Слухайте”...

В тій хвилі задзвонено сильно і всі члени парламенту увійшли до середини.

По скінченю першої половини засідання, на яким ухвалено вже одну важну справу, всі повернули знов до перерваної розмови.

— Я все казав і ще раз повторюю — сказав один із членів — що правдивий державний діяч повинен зовсім забути про свої особисті інтереси.

— Справедливо! — крикнув хтось.

— Так, забути про свої інтереси — говорив бесідник. — Він повинен передовсім служити вітчизні! Памятаєте, що я сказав недавно Баррінгтону? Я йому сказав: „Поступки міністра

повинні бути передовсім одобрені збором виборців, яких делікатне розуміне... ні... не те, яких висші міркуваня... ні... знов не те... але на кождий випадок я йому сказав і пояснив, в чім лежать „обовязки міністра” — закінчив бесідник непевно.

— А ось я... — зачав другий, але в ту хвилию підійшов до них слуга з тацою, на якій лежала сіра коверта.

— Не згубив хто з вас, панове, сього листа? — спитав він.

Оден з тих, що сиділи близше, взяв лист і настромив пенсне.

— До членів парламенту — прочитав він і поглянув на всіх.

— Се правдоподібно рекляма якогось товариства — сказав грубий панок — я дістаю їх сотками і кілька день тому...

— То занадто тонкий лист на рекляму — сказав перший, важучи лист на руці.

Може просьба про патент — не замовк перший — я дістаю їх кожного ранка. Минулого тижня прислав мені оден панок....

— Та прочитайте-ж лист — запропонував хтось, і балакун послухав його. Він прочитав кілька стрічок і страшно почервонів.

— Чорт би се взяв — пробуркотав і став читати голосно:

„Горожане!

„Правительство задумало завести новий закон, що віддав би в його власть найкрасших людей, які призначені бути спасителями своєї

вітчини. Ми повідомили вже міністра, в якого руках є сей проект (його імя стоїть на кінці листа), що коли він не відкличе його, ми убемо його.

„Не бажаючи доходити до такої крайности і знаючи міністра як чесного і смілого чоловіка, ми всіма силами силкуємо ся уникнути виконання свого присуду і тому просимо всіх членів парляменту ужити цілого свого впливу, аби приневолити міністра взяти назад проект. Коли-б ми були прості убійці або дурні анархісти, нам легко було би пімстити ся безкарно на всіх членах парляменту, але ми того не бажаємо, а на доказ, що наша погроза не простий жарт, просимо поглянути під столик коло вікна в тій кімнаті; там знайдете пекольну машину, доволі приспособлену, аби могла розірвати більшу частину парляменту.

(Підпис): „Суд чотирьох”

„P. S. Ми не клали до машини ні розривного ключа, ні рурки, тому можна її безпечно рушати”.

Всі зблідли слухаючи того листу. Його тон був незвичайно переконуючий і всі поневільно звернули очи до вікна. Так, дійсно, там під столом стояло щось чотиригранне, чорне, від чого всі законодавці мимохить відступили. Добру хвилю стояли так, як закопані, а потім візразу кинули ся всі до виходу.

• • •

— Що то за містифікація? — спитав преміер-міністер нашвидку прикликаного експер-

та, але той похитав тільки головою..

— Усе точнісінько як написано в листі — сказав він серіозно — навіть рурки нема дійсно.

— Отже вона...

— Була доволі сильна, аби висадити в повітрі цілий парламент, сер — була відповідь.

Прем'єр міністрів ходив по кабінеті з зажуреним лицем. Підійшовши в задумі до вікна, звідки видно було терасу, він побачив на ній масу політиків, що говорили всі нараз і сильно жестикулювали..

— Так, се дуже, дуже серйозне, дуже, дуже серйозне — промовив він тихцем і додав голосно: — Ми так багато сказали, що можемо говорити й далі. Подайте газетам звістку про нинішній випадок, яку вважаєте потрібною, а може дати їм і текст листу.

Він подзвонив і увійшов тихцем його секретар.

— Напишіть до комісаря — сказав прем'єр-міністер — і запропонуйте 100 фунтів нагороди тому, хто pomoже арештувати того, що положив тут сю річ, і приобіцяйте цілковите прощєне, коли донощик буде співучасником.

Секретар вийшов, але поліційний експерт чекав.

— Чи ваші люди відкрили, як дістала ся сюди та машина?

— Ні, сер, хоча всі дижурні поліцаї були переслухані поодинокі. Вони запевняють, що

ніхто з посторонних людей не входив і не виходив з парламенту.

Прем'єр-міністер задумано гриз собі уста:

— Дякую вам — сказав і експерт вийшов

В тім часі йшла оживлена розмова на терасі.

— Я стояв зовсім близько — говорив грубий, поважний панок — і слово чести, і доси тремчу на згадку про се! Памятаєте Меллін? Я власне говорив про обовязки міністра.

— Я спитав слугу — говорив другий — що приніс лист: „Де ви знайшли його?” — „На землі, сер” — відповів він. — Я думав, що то просьба про патент і не хотів отвирати, але хтось...

— То я — обізвав ся гордо грубий панок — памятаєте, я що говорив...

— Та, так, ви — згодив ся тамтой.

— Я отворив лист і прочитавши перші стрічки, сказав: „Чорт би се взяв”, потім прочитав увесь лист і зразу не міг зрозуміти його значія, то ...

• • •

В кафешантані на Оксфордській улиці були закуплені три крісла першого ряду одно при другім. Пів до осьмої прийшов Манфред, одягнений скромно, о восьмій з'явив ся Пойкарт, подібний до доволі багатого чоловіка середних літ. Пів до девятої увійшов Гонзалец і спитавши про програму найчистішою англійською мовою, сів між двох приятелів. В тій хвилі, як галерія ревла оплескуючи патріотичну пісню,

Манфред усміхаючи ся сказав звернений до Леона:

— Я прочитав все в вечірній газеті.

Леон махнув бистро головою.

— Тоді мало не зайшла неприємність, — сказав він спокійно. — Коли я входив до парламенту, хтось сказав: „Я думав, що старий Баско уступив” і оден з них мало не підійшов поговорити зі мною.

РОЗДІЛ II.

ТИСЯЧА ФУНТІВ НАГОРОДИ.

Коли ми скажемо, що вся Англія, як говорили газети, була незвичайно зацікавлена небуденною подією в парламенті, то се буде дійсна правда.

Першу відомість про існуване „Суду чотирьох” прийнято зі зрозумілим недовірем, особливо ті газети, що спізнали ся з сею звісткою.

Лише оден „Мегафон” зрозумів добре, яка страшна небезпека грозила міністрови, в якого руках був згадуваний проект. Але тепер найбільший недовірок повинен був признати вагу повідомлення, що так таємничо дістало ся до середини англійського парламенту. Історія про „бомбу” виповняла стовпці всіх газет, а остання відважна штучка „Суду чотирьох” була описана в цілій Англії.

Оповідання, переважно неправдиві, про ті особи, що викликали знов таку сензацію, появлялися що дня і де не здибали би ся люди.

иншої розмови у них не було, як про дивний квартет, що держав, очевидно у своїх руках ките впливових діячів. Ніколи не була ще так розбурхана фантазія публіки наповнена страхом, як на протязі тих двох днів, що минули від часу відкриття тої „пустої” бомби, як назвав її вдатно оден журналіст. Всі були переконані, що „Суд чотирьох” грозив тільки одному чоловікови. З величезним зацікавленем відносилися всі до першої перестороги. Але факт, що погрозу вислано з маленького французького місточка, наслідком чого й небезпека не була така близька, зменшав силу страху. То були міркування людей, що слабо знали географію і не представляли собі, що берег Франції не дальше від першого ліпшого англійського города.

Та в кінці перестрах опанував і саму столицю

„Адже кождий прохожий — говорив Льюнець, оглядаючись боязко на боки — може бути одним із „чотирьох”, а ми й не підозриваємо того. Величезні оповістки, покриті чорними буквами, видніли ся на стінах домів і закривали всю ширину стовпів:

1,000 фунтів нагороди.

„18 серпня, коло четвертої години по полудни, вніс до фойе парламенту неколко мащину оден або кілька злочинців, а що є підстава догадувати ся, що винний чи винні належать до злочинної організації званої під назвою „Суду чотирьох”, про якої придержане був

оголошений виказ на підставі сповнених ними злочинів у Лондоні, Парижі, Нью-Йорку, Сетгелю (Злучені Держави), Барселоні, Томску, Білграді, Християнії, Кентоні і Каракасі, правительство його величества заявляє, що висше означена нагорода буде видана кожному, хто повідомить або дасть докладні вказівки, де пробуває оден чи всі чотири, що називають себе „Судом чотирьох”. Крім того доносцеви даєть ся повне прощенє, а нагорода буде видана навіть членови тої організації під умовою, що він не брав участі в вичислених убійствах.

(Підпис:) Рідей Монгомері, міністер вну грішних справ. Ж. Б. Кельфорт, поліційний комісар (дальше йде реєстр 16 убійств, сповнених „Судом чотирьох”).

Цілий день стояла юрба перед тими оголошеннями і балакала про світлу винагороду.

Сей відзив мав особливий характер, до якого мешканці Лондона цілком не привикли.

В тих оголошеннях не було ніякого опису прикмет розшукуваних злочинців, які давали би можливість пізнати їх, не було навіть звичайних уваг, як: „Коли обвиненого бачили останній раз, він був одягнений в синій сурдут, зуконну шапку, ясну краватку” і інші важні признаки, потрібні для виявленя злочинця.

То була нагінка за чотирма особами, ніколи ясно ніким не виданими, якась погоня за блудними огниками або ловля невидної тіни.

Агент і поліційний інспектор Фальмут, чоловік зовсім безцеремонний (він відповів раз

смiло одній особі королівського дому, що в нього нема очий на плечах), не важучись виявив комісарови парламенту свій погляд на те оголошене:

— Неможна спіймати людей, про яких ви не маєте ніякого виображення так само, як не можна їх навіть при таких умовах шукати! Ми, приміром, не знаємо навіть, чи то мущини, чи жєнщини, чи Китайці, чи Нєгри! Нам невiдома навіть їх національнiсть. Вони сповняли свої злочини у всiх частях свiта! Вони не Французи, бо забили чоловiка в Парижі, але й не Американці, бо задушили судю Андерсона.

— Але за те ось їх почерк, — сказав комісар, показуючи пачку листiв, яку тримав в руках.

— Звичайне латинське письмо, хоч то може й підступ із їх боку. А хочби й нi? Адже нема нiякої рiжницi в почерку Француза, Еспанця, Португальця, Італійця, полудневого Американця або Креольця. А по чiм рiзнати, що той почерк не подроблений?

— Одначе що ви досi зробили? — спитав комісар.

— Ми арештували всi вiдомi нам пiдозрiлi особи, обiйшли всi передмiстя, очистили вчора третьорядний iгорний дiм, де знайшли богато Вiрмен, ну... Найпевнiйше можнаб їх знайти в поряднiйших реставрацiях пiд умовою, що вони здурiють i зiйдуть ся там разом, хоч я можу вас запевнити, що вони живуть усi окремо i здибають ся в якiмсь тайнiм льокалі, де зби-

рають ся раз або два рази на день.

Агент замовк і почав тарабанити по столі, за яким сидів зі своїм начальником.

— Ми спровадили з Парижа де-Курвіля, — говорив далі агент — він оглянув докладно кождо особу, що була в Сого і що важнійше, він побачив свого детектива, що жив між тим народом, який закликав ся, що осіб, котрих ми шукаємо, там нема, і я вірю йому!

Комісар похитав сумно головою.

— В парламенті всі сильно зворушені, — сказав він, — ніхто не знає, що може скоїти ся.

Містер Фальмут зітхнув, устав і взяв капелюх.

— Нема що казати, веселі часи очікують нас, — промовив він.

— А що-ж думає народ? — спитав комісар.

— А ви читали газети?

Комісар здвигнув плечима.

— Газети? Хто звертає тепер увагу на те, що написане на стовицях газет? — сказав він злісно.

— Перший я, — відповів спокійно агент. — Газети є майже все відгомоном публичної опінії і найідеальнійша газета на мою думку та, про яку суспільність прочитавши каже: „Так, тут написана правда; власне те, про що ми говоримо увесь час”.

— А хиба ви мали нагоду пізнати народню думку?

Фальмут потакуючо похитав головою.

— Я сидів нині вечером у Гайд-парку і роз-

розмовляв з одним добродієм; то мабуть чоловік маєтний і очевидно не дурний. „Що ви думаєте про Суд чотирьох?” — спитав я його. „Та справа дуже дивна, — сказав він, — але хиба вона по вашому так серйозна?” і в тім питаню, — докінчив офіцер поліції — ясно видно, що суспільність думає про ту справу.

Та коли в департаменті поліції панував сум, то в редакціях навпаки усе ходило від радісного зворушення: що за незвичайна інтересна відомість — її можна поділити на кілька стовпців, поставити на верха великий наголовок, випустити додатками, ілюструвати її і в кінці надрукувати великою статєю в відділі статистики!

„Чи не пророки вони?” — питала газета під назвою „Комета” і силкувала ся сама доказати се. Редактор газети „Вечірний Світ”, що любив пофантазувати, згадуючи про 60-ті роки, натякнув слабо, чи не вмішана тут „Vendetta” і не поминув при тім „Корсиканських братів”.

„Мегафон” тримав ся уперто історії „Суду чотирьох” і заповняв цілі сторони подробицями про їх погані поступки. Він відкопував цілі гори припорошених паперів, європейських і американських відомостей, з наміром знайти всі подробиці кожного убійства. Він додавав портрети з описом життя убитих і не оправдуючи ділання „чотирьох”, силкував ся змалювати об'єктивно жите їх жертв. „Мегафон” відносив ся з великою обережністю до тої маси звісток,

які надсилано до редакції, тому, що кожда фальшива звістка, коли ще й не інтерна, проходить незамітно, але коли новина викликає своїм змістом загальну цікавість, то вона доводить газетного конкурента до страшної злости.

Тисячі анекдотів про „Суд чотирьох” розливали ся рікою по всіх газетах. Кождий співробітник, кождий літерат, одним словом хто лише вмів писати, уважав свої відомости найвірнійшими і немов зачарований пригадував собі, що він знав все близько „чотирьох”.

„Коли я був в Італії, — писав автор статі „Прийди знов” (ціле видане коштувало пять шілінгів), я чув там дивну історію про тих кровожадних людей”, або: „Ніяке місце в Лондоні не представляє собою такого певного пристановища для тих шибеників, як сквер Х”, писав другий, на якого всіх рукописах стояв підпис „Коллінс”.

Той сквер був відомий за часів панованя Карла II.

— Хто то такий „Коллінс”? — спитав головний редактор „Мегафона” свого помічника.

— Дістає від стрічки, — відповів утомлено помічник. — він пише поліційні справозданя, про огні, описує судові слідства і т. и. Останніми часами кинув ся до літератури і описує в своїх статях різні забуті місця Лондону, пише також поеми про знамениті могили.

У всіх конторах редакцій діяло ся одно й те саме. Кождий новоприбулий детектив, кожда звістка, що дійшла до редактора, носила

характер страшної трагедії, що була у всіх на думці. Всі поліційні справозданя були повні оповідань про „Суд чотирьох”.

Задля них оправдувано навіть нічні гулятки та п'яничене.

— Мій син був все чесний, — говорила зі сльозами в очах мати одного хлопчини, що служив за курзора, — але читане тих страховищ про чотирьох чужинців зробило його таким, — і судя був переконаний, що супроти того хлопчина заслугує на полегкість.

Судячи з виду сер Філіп Рамон, заінтересований тим заговором більш від усіх інших, приймав у нім найменше від всіх участі.

Він відмовляв ся від всяких розмов з репортерами, виминав розговори про вбійство, яким йому грожено, навіть з прем'єр-міністром, і в відповідь на письма, отримувані зі всіх кінців земної кулі, в яких вихваляли ся його достоїнства, він надрукував в газеті „Ранішня Почта” заяву, в якій просив всіх своїх кореспондентів зробити йому приємність і не надоїдати більше своїми посланнями, якими заповнений його кіш для непотрібних паперів.

Він постановив навіть публично заявити свій замір перевести проект за всяку ціну, але не зробив того, боячись, щоб йому не закинули бажання бути оригінальним. Із Фальмутом, що мав обов'язок берегти особу міністра заграничних справ, сер Рамон був дуже чемний і не укривав навіть перед сим хитрим поліцаєм того страху, під гнетом якого мусить

жити чоловік, що вічно дрожить за своє життя.

— Як ви думаєте, — питав він його — чи я дійсно наражений на небезпеку?

Але агент, сильно переконаний про артизм поліції, заспокоював його.

„На що — думав Фальмут — лякати чоловіка заляканого й без того до смерті? Коли йому нічого не стане ся, то він буде переконаний, що я мав слухність, ну, а коли... тоді він зможе назвати мене брехуном”.

Фальмут наглядав із особливою увагою за сером Філіпом і навіть не таїв того так, що раз міністер, як розумний чоловік, схопив слідчий погляд поліція і спитав його різко:

— Ви мабуть дивуєте ся, що я знаючи небезпеку настоюю на проект, але я ще більше здивую вас, коли скажу, що я й знати її не бажаю і навіть не можу собі її представити! Я ніколи в життю не зазнав фізичного болю і не вважаючи на своє слабе серце, я ніколи не хорував. Тай що таке смерть? Які терпіня або спокій вона принесе, я про те не маю ніякого поняття. Я згоджую ся з філософією одного старинного ученого, що страх перед смертю, се нахабне охоплюване будуччини, і що ми не маємо ніякої підстави думати, що по смерті наше положене буде гірше від теперішнього! Я не бою ся умерти, але бою ся смерти.

— Зовсім справедливо, сер, — відповів йому зі співчутем агент, що однаково нічого

не зрозумів і не любив розбирати тонкостий філософічних питань.

— Та все таки, — говорив далі міністер (він сидів тепер в своїм кабінеті), — хоч я не можу представити собі докладно процесу розкладу, то з другого боку бачу дуже добре: навіть відчуваю, як незручно не дотримати обіцянки, даної чужим державам, і не хочу ще дальше збільшувати різні труднощі зі страху, перед чимось, що може показати ся дурницею!

Такого мітигованя досить, аби зрозуміти, за що опозиційна партія називала ум політичного діяча „шкідливим”.

Інспектор Фальмут, слухаючи сера Філіпа очевидно з великою увагою, ломав собі голову, силкуючись зрозуміти його думку.

— Я зарядив, сер, усякі можливі міри осторожности, — сказав він в часі павзи, що наступила по тім філософічним розумованю, — і надію ся, що вам буде байдужно, коли протягом одної або двох неділь мої люди будуть слідити за вами. Я прошу вашого дозволу полишити в будинку парламенту двох або трьох поліцаїв підчас вашого побуту і розумієть ся, далеко більше число уміщу в будинку міністерства заграничних справ.

Сер Філіп дозволив зробити все і коли пізнійше з агентом їхав до парламенту в закритій кариті, йому було ясно, що за вельодіпедисти окружали з усіх боків кариту та чому в слід за ним котили ся на подвірє пар-

ляменту дві коляски.

Підчас засідання, коли саля парламенту була повна, сер Філіп устав і заявив, що за тиждень, або докладнійше, за десять день він відчитає другий раз свій проєкт про видачу правительствам чужих держав усіх політичних злочинців.

* * *

Того самого вечера Манфред здибав Гонзалеца в алеях „Хрустальної палати” і почав говорити з ним про чарівне освітлене того парку ночами.

Оркестра кінного полку відіграла овертуру з „Тангайзера” і вони забалакали про музику.

— Що чувати з Тері? — спитав Манфред.

— Пойкарт показує йому нині особливости міста, — і оба засміяли ся.

— Ну, а ти? — спитав Гонзалец.

— О, я провів преінтересно сей день, — відповів Манфред. — Я здибав в парку чудово-наївного детектива, що допитував мене, що я думаю про нас?

Гонзалец на те завважав щось про відграну в той час мельодію, Манфред кивнув потакуючо головою і почав підсвистувати.

— Ви готові? — спитав Гонзалец спокійно.

Манфред знов кивнув головою і свистав далі. При останнім акорді він перестав свистати і почав плескати разом з іншими.

— Я вже наймив дім — сказав він, пле-

щучи дальше. — Нам найліпше зібрати „там же”, — Манфред поглянув при тім ча свого товариша і повторив: майже все.

Оркестра заграла в той час народний гимн і вони оба встали, здіймивши капелюхи.

Юрба почала розходити ся і Манфред з товаришем зібрали ся також до відходу.

Тисячі різнобарвних лямпочок освічували алеї, в повітря пахло газом.

— Сим разом підемо не тою дорогою? — питав Гонзалец.

— Очевидно не тою, — potwierдив Манфред.

РОЗДІЛ IV.

ПРИГОТОВАННЯ.

Коли в одній газеті появило ся оголошенє, що „продаєть ся стара, добре уряджена ритівня, з зовсім новими приладами і великим запасом хемічних препаратів”, кождий, що розуміє друк, прочитавши те оголошенє, сказав собі: „То певно фірма Остерінгтон”.

Необізнаному з тою справою чоловікови представляєть ся ритівня збором пил, бляшаних форм, пляниць і ясно горіючих лямп; а для людей, втаємничених в ту справу, ритівня се місце, де артистичні твори переводять ся дорогою фотографії на цинкові пластинки, а ті знов уживають ся до друку.

Люди, обізнані добре з друкарською справою, уважали, що фірма Остерінгтон поганенька собі, що вона вироблювала звичайні карти-

нки і продавала їх по дешевих цінах.

Ритовнича фірма Остерінгтон була вже тому три місяці назад виставлена судом на продаж, але чи тому, що була віддалена від центра міста, містячись майже на його кінці, чи може наслідком її попсованих машин (се вказує, що навіть судії не говорять все правду в оголошеннях); досить що досі не знайшов ся для неї ні оден покупець.

Манфред, що вів переговори з заступником тої фірми, довідав ся, що сю фабрику можна або взяти в аренду, або купити, та що сяк, чи так можна обіймити її зараз в посідане; крім того йому сказали, що на поверсі є льокаль, який замешкували властителі та що як гарантію плати належить предложити посвідчене банкира.

Який дивний чоловік — сказав про нього заступник фірми на зібраню кредиторів, — він представляє собі, що зробить маеток друкуючи фотографічні знімки з образів Мурія продаючи їх по дешевій ціні. Він каже, що засновує товариство для веденя того діла та що скоро воно буде зложене, він купить зараз всю фабрику.

І дійсно того самого дня Томас Бравн, Артур В. Найт, дворянин, Джеймс Селкірк, артист, Андрій Коген, фінансовий агент і Джеймс Літч, артист, внесли повідомлене до торговельного суду, що заснують товариство на уділах для урядженя фотографічно-ритовничої фабрики та що складають на ту ціль потрібну суму, яку

при сім визначають.

Належить завважити між иншим, що Манфред був добрим артистом та що на пять день перед другим читанем в парламенті проекту для видаваня політичних злочинців те нове „товариство” вїхало в свій льокаль, аби розпочати ритовничу фабрику.

— Кілька літ тому назад, коли приїхав перший раз до Лондону, я довідав ся, що найлекшим способом укривати ся — то вїйти в яке будь „товариство”. В слові „товариство” маса солідности, а честь бути директором відвертає від тебе всякі підозріння, і навпаки, викликає поважане, — сказав Манфред.

Гонзалец надрукував три оголошеня: перше про те, що „товариство артистичних картин розпічне свою діяльність 1-го жовтня”; друге, що робітників не приймають, і третє, що агентів і загалом в інтересах приймають тільки по умові та що листи просять адресувати на імя директора.

Склеп виходив на улицу, перед ганком був маленький садок, зарослий цілковито дикими деревами. Партер, в яким містила ся перше контора, був тепер завалений старими меблями та брудними паперами.

У стїнах були ниші, заповнені одні — старими пластинками, а другі — катальогами і загалом всім непотрібним смітем, яке складають слуги, що не дістають своєї платні.

На першій поверсі містила ся перша робітня, на другій був склад, а третій був найважній-

ший, бо в нїм містили ся величезні машини, стояли лампи з рефлекторами, що творять таку поважну часть того діла.

На задї третього поверха були три маленькі кімнати, в яких мешкав попередній властитель.

Два дни по перепровадженю сидїли в одній з тих кімнат всі члени „Суду чотирьох”.

Осїнь була того року вчасна; холодний, пронизливий дощ стукав голосно в вікна, а огонь, що горів в печі, надавав кімнатї приємний вигляд. Кімната була очищена з усякого смітя, прибрана лїпшими меблями, а на столі поплямленім чорнилом, стояло доволї достатне снідане.

Гонзалец читав маленьку червону книжку; він мав золоте пенсне. Пойкарт рисував щось на кінці стола, а Манфред кури в довге, тонке сигаро і переглядав цїнник хемічного склепу.

Тері, або як його звичайно називали, Саймонд, сидів сам при огни, не роблючи нічого. Він ломив похнюплено свої пальці і дивив ся розсіяно на полумя.

Розмова вела ся уривчисто, як то все буває в людей, яких голова занята ріжними думками.

Тері розбудив увагу всіх, заговоривши про діло. Підійшовши швидко до вікна він спитав різко:

— Ви довго будете ще тримати мене тут?

Пойкарт перестав рисувати і завважив:

— Він питає нині про се вже третій раз.

— Говоріть по еспанськи, — крикнув Тері схвильовано.

— Я мучу ся тою мовою, я не розумію її так само, як не розумію й вас.

— Ти зачекаеш, доки не буде все готове, — відповів Манфред із андалюзійським акцентом, — тобі вже сказано те.

Тері застогнав і знов обернув ся до огню.

— Я змучив ся тим житем, — сказав він похмуро — я хочу ходити свобідно, хочу вернути ся до Ереца, де я був вільний! О, як я жалую, що пішов звідти!

— Я також, — відповів Манфред, — хоча для тебе ліпше, аби я не жалував того особливо.

— Хто ви такі? — закричав Тері по короткій мовчанці. — Що ви за люди? Чого хочете вбивати? Чи ви анархісти? Кілько дістаєте за те? Я все те хочу знати!

Ні Пойкарт, ні Гонзалец, ні Манфред, ніхто не образив ся гнівним питанем товариша.

Гладко виголене, остре лице Гонзалеца здригнуло від задоволення, а його холодні, голубі очи прижмурили ся.

— Знаменито, знаменито, — промовив він, обсервуючи вираз лица Тері. — Острий ніс, вузький підборідок і *articulorum seipsos torquentium sonus: gemitus mugitusque passim explanatis.*

Фізіономіст говорив би ще дальше, але Тері зірвав ся і підійшов до всіх трьох.

— По чім я знаю, — зачав він помалу, — хто ви? Кілько ви дістаєте гроший? Я хочу зна-

ти, чому ви тримаєте мене як полоненого, чому не дозволяєте мені читати газети, не пускаєте самого на улицу, не даєте ні з ким говорити, хто розуміє мою мову? Ви не з Еспанії, і ви ні, але ви всі говорите гарно по еспанськи, хоч я певний, що ви все таки не з нашого краю, який я так добре знаю. Ви хочете, аби я вбив когось, а не кажете мені, як се зробити.

Манфред устав і положив йому руку на плече.

— Тері, — сказав він, — прошу тебе, будь терпеливий! Я знов можу запевнити тебе, що ми не вбиваємо з інтересу. Кожний з тих панів, яких бачиш, має свій маєток, що переходить шість мільйонів, а я ще багатіший! Ми вбиваємо і будемо вбивати тому, що кождий з нас терпів від несправедливости, якої закон не карає, і коли.... — він зупинив ся, поглянув уважно своїми сірими очима на Еспанця і потім докінчив ласкаво: — і коли ми убемо тебе, то се буде наш перший несправедливий поступок!

Тері підскочив блідий і похитуючись притис ся до стіни. Він був подібний до вовка, готового кинути ся на свого ворога, і люто і підозріло дивив ся на них.

— Мене, мене, — прошептав він, — убити мене?

Ніхто не рушив ся, крім Манфреда, що опустив йому руку на плече.

— Так, — він кивнув головою, — тебе! То була би новість тому, що ми не вбивали ніколи невинного, а вбити тебе було би несправедли-

во.

Пойкарт поглянув із жалем на Тері.

— Ось чому ми вибрали тебе, — сказав він, — тому, що все треба бояти ся зради, а ми думали, що ти ліпший від інших.

— Зрозумій, перервав йому Манфред спокійно, — що ні один волос на твоїй голові не буде рушений; коли будеш нам вірний, дістанеш нагороду, з якої будеш спокійно жити, в кінці згадай про дівчину в Ереці.

Тері знов сів, стискаючи плічми, але коли запаливав папіроску, його руки трясли ся.

— Ми дамо тобі більше свободи, будеш гуляти кожного дня, а за кілька день вернемо всі до Еспанії. В Гренаді в тюрмі називали тебе „мовчаливим чоловіком”, — надіємо ся, що й тепер будеш таким.

Дальше Еспанець не зрозумів нічого з їх розмови тому, що вона була ведена по англійськи.

— Він справляє нам дуже мало клопоту — сказав Гонзалец, — і тепер, коли ми одягли його як Англійця, він уже не звертає на себе уваги юрби. Він не любить голити ся кожного дня; а се конечно; добре ще, що він бльондин. Я не позволяю йому розмовляти на улиці, а се гніває його інколи.

Потім Манфред перейшов на серйознійші теми.

— Я пішлю йому ще дві перестороги, а одна з них має бути видана йому в його кабінеті, стерезенім зі всіх боків. Він хоробрий

чоловік!

— А що чувати з Гарсієм? — спитав Пойкарт.

Манфред засміяв ся.

— Я бачив його в неділю вечером: приємний старовина і незвичайно палкий бесідник. Я сидів на заді в маленькій салі тоді, як він боронив вимовно на французькій мові людських прав. Він подобав на Жана Жака Руссо або Мірабо, на Брайта, а публіку складали переважно дурні хлопчики, які прийшли, аби потому похвалити ся, що були в храмі анархістів.

Пойкарт зачав нетерпеливо тарабанити по столі.

— Чому то, Жорж, — спитав він — у подібних справах являеть ся все якась нештатуральність?

Манфред засміяв ся.

— Памятаєш Андерсона, коли ми заткали йому рот і привязали до стільця, сказавши йому, чому він мусить умерти; в на пів темній кімнаті з погасаючим огнищем світили ся тільки очи судженого зі слізним виразом, я що лише збирав ся відчитати йому смертний засуд, а ти і бідний Клеріс стояли замасковані, не мовлячи ані слова... Памятаєш, в той час із кухні в низу запахла нараз присмажена цибуля?

— Я також памятаю оден випадок при вбійстві полковника — сказав Леон.

Пойкарт кивнув притакуючо головою.

— То випадок із корсетом, — додав він, і оба розсміяли ся.

— Ненатуральність проявляєть ся все в таких справах — додав Манфред.

— Бідний Гарсія, що тримаючи в руках долю цілого народу, служив розривкою для молодих перекупок, читане смертного присуду і запах присмаженої цибулі, удар кинжалом і кости корсета, все те нерозлучно йде одно за другим.

Увесь час тої розмови Тері сидів схиливши голову на руки і курив, дивлячись на огонь.

— Вертаючи до нашої справи, — заговорив Гонзалец, — я думаю, що нам не остаєть ся тепер нічого, як лише чекати означеного дня.

— Очевидно нічого.

— А потім?

— Потім треба взяти ся за наші артистичні фотографії.

— Ми маємо ще справу в Голяндії — Герман фон-дер-Більд, але там ми обійдемо ся без остереження.

Лише Пойкарта стало серйозне.

— Я рад, що ти згадав про фон-дер-Більда, з ним давно належало би покінчити, — сказав він. — А Тері?

— Я постараю ся про нього, — відповів Гонзалец. — Він вибереть ся поїздом до Ереца, де жиє та дівчина! — додав усміхаючись.

Тері, про якого йшли мова, докурював в той час десяту папіроску, і протягав ся з зітханем, сидячи на кріслі.

— Я забув сказати тобі, — говорив далі Леон, — що нині Тері, проходжуючись як зви-

чайно зі мною, був дуже зацікавлений розвіше ними всюди оголошеннями, а особливо тим, що їх читало так багато людей. Я мусів збрехати перед ним, а я так ненавиджу брехню! — говорив Гонзалец щиро. — Я видумав йому якусь історію про перегони, лютерію чи щось подібне і він задоволився тим цілковито.

Тері не вважаючи на англійську бесіду, почув своє ім'я і поглянув на них допитливо.

— Ми полишимо тебе тут, щоб ти бавив нашого товариша, — сказав Манфред, — а ми з Пойкартом мусимо зробити ще кілька проб.

Вони вийшли з кімнати і перейшовши вузький коридор, станули перед маленькими дверми. Великі двері на право вели до робітні і були замкнені на замок і засуву. Манфред виймив з кишені маленький ключик, відімкнув ним двері і увійшовши в кімнату запалив газовий різок, що освітив неясно запорошений стіл.

Видно, була зроблена проба привести з легка в порядок той хаос; на полицках, з яких усунуто ріжне сміє, стояли блискучі маленькі скляночки з числами. До стіни під полицки був присунений простий стіл, покритий зеленою байковою тканиною, а на ній стояли в чепаді всякі апарати, потрібні до газових котлів. Пойкарт присунув крісло до стола і підніс обережно металічну чарку, що стояла в умивальниці. Манфред дивлячись через його плече, завважав, що плин в чарці незвичайно густий і Пойкарт прийняв се за одобре.

— Так, — сказав він, — проба удала ся і

формулка уложена зовсім докладно. Швидко може прийти день, коли ми ужиємо сього до справи.

Він знов поставив чарку в умивальницю і засунувши руку під стіл, дістав із ведра леду та обложив ним її.

— Я дивлю ся на се, як на *multum in parvo* вибухових матерій.

Сказавши се він узяв із полички маленьку склянку, виймив з неї обережно затичку і наляв кілька крапель плину, що там був, у металічну чарку.

— Се неутралізує інші елементи, — сказав Пойкарт і зітхнув облекшено. — Хоча я не нервовий чоловік, то признаю ся, що від вчера се моя перша спокійна хвиля.

— Страшний запах! — сказав Манфред, прикладаючи хустинку до носа.

Із чарки виходив тонкий дим.

— Я ніколи не чую його, — відповів Пойкарт, вкладаючи в масу тонку склянну рурочку. Коли виймив її назад, то з неї капав червонуватий плин.

— Все в порядку! — сказав він.

— І се вже більше не вибухова матерія? — спитав Манфред.

— Вона вже така безпечна, як філіжанка чоколяди, — була відповідь.

Пойкарт витер шматкою рурку, поставив склянку на місце і обернув ся до товариша.

— Ну, а тепер? — спитав він.

Манфред не відповідаючи отворив старин-

не пуделко, що стояло в куті, виймив з нього шкатулку з полірованого дерева і відімкнувши її сказав:

— Коли Тері такий гарний робітник, за якого видає себе, то ось знаряд смерти сера Філіпа!

Пойкарт поглянув на шкатулку.

— Дуже штудерно зроблено! — одобрив він. Потім додав: Чи знає Тері про ту тривогу, яку він викликав?

Не відповідаючи Манфред замкнув шкатулку і поставив її на давнє місце.

— Чи знає Тері, що він оден із „Суду чотирьох“? — сказав він повільно. — Не знаю, не думаю! І слава Богу, що він того не знає. 1,000 фунтів штерлінгів страшенна сума, особливо коли її розмінати на еспанські гроші, а крім того вони обіцяють ще прощене, а він має наречену в Ереці! — додав він задумливо.

* * *

Репортерови Смітови прийшла до голови блискуча думка і він полетів з нею до видавця.

— Не зле, — сказав видавець, довідавшись, з чім річ, і се було доказом, що думка сподобалася — не зле!

— Я подумав, — сказав задоволений репортер, що хто будь із „чотирьох“ може бути чужинцем, що „не знає ні слова по англійськи“.

— Зовсім можливо, — відповів видавець, — дякую вам за ту думку. Я нині вечером зроблю се.

Наслідком тої розмови появило ся в „Ме-

гафоні” на другий день поліційне оголошене, надруковане по французьки, італійськи, еспанськи, німецьки і російськи.

РОЗДІЛ V.

ПЕРЕПОЛОХ В РЕДАКЦІЇ „МЕГАФОНА”.

Видавець „Мегафона”, вертаючи по обіді здибав на сходах старшого редактора, який забувши всі інші справи, обернув ся до нього з запитом про „чотирьох”.

— Схвильоване публіки все ще не устає, — відповів видавець. — Ніхто ні про що не говорить, як про близькі дебати над проектом про видачу заграничних політичних злочинців, а правительство поробило всі заходи, аби не допустити атентату на жите сера Рамона.

— А який настрій перемагає?

Видавець стиснув на те плечима.

— Ніхто в дійсности не вірить в можливість того атентату не вважаючи на бомбу.

Головний редактор задумав ся, а потім спитав нараз:

— А що ви думаете про се?

— Я думаю, що та погроза не буде ніколи сповнена. „Суд чотирьох” наткнув ся перший раз на таке сильне супротивлене і як би вони не упереджували сера Рамона, то може що й вийшло би, а так упередивши його...

— Ну, побачимо, — перервав головний

редактор і пішов до дому.

Йдучи в гору по сходах видавець думав, як довго історія „Суду чотирьох” буде заповняти стовпці його газети і надіяв ся, що злочинці таки зроблять атентат, може невдатний, але що спробують, про те був сильно перекоаний.

Його кабінет був замкнений. Знайшовши в кишені ключ, він увійшов до нього на потемки.

— Хотів би я знати... — муркотів він, відкручуючи електричну закрутку.

Щось блиснуло ясно, посипали ся іскри, але кімната полишила ся темна.

Переляканий він вийшов на коридор і казав подати світло.

— Пішліть швидко по електротехніка, — крикнув він, оден дурний ізолятор тріснув!

Коли принесли лампу, кімната показала ся вся в димі, а електротехнік сконстатував, що всі ізолятори були здоймлені і зложені в порядку на столі.

Від одної пляниці висів кусок тонкого дроту, а його кінець лежав у чорній коробочці, з якої виходили клуби диму.

— Відтворіть вікна! — сказав видавець, і коли принесли ведро води, він обережно кинув туди маленьку коробочку. В той сам час побачив на столі зеленковато-сірий лист. Він взяв його, обернув і розпечатавши, завважив, що гума була ще вогка.

„Поважаний сер, — стояло в листі, — від-

крутивши електричну закрутку і побачивши, що вона не функціонує, ви почали уважати себе певне „жертвою насильства”, про яку ви так часто любите згадувати. Ми перепрошуємо за спричинений вам неспокій, т. є. за усунення лампи і за заміну її електричним порошком, але тепер ви очевидно не сумніваєтеся, що нам було би так само легко поставити баньку з нітрогліцерину, що дало би вам можливість убити самого себе.

„Ми зробили все те, аби показати вам, як непохитна наша постанова сповнити все, що ми обіцяли в справі відомого проекту в парламенті. Ніяка сила на світі не спасе сера Рамона від смерти, і ми звертаємося до вас, як до властителя великої газети з проською, аби ви ужили всього впливу на правительство і намовили його при помочи преси відкликати той ганебний проект, через що ви спасете масу невинних людей, які знайшли захист в Англії, а також жите вашого міністра, якого одинокою виною є, на нашу думку, тільки занадто велика запопадливість і старане довершити те несправедливе діло”.

Підпис: „Суд чотирьох”.

Прочитавши лист видавець свиснув протягло і обтерши спітніле чоло, глипнув неспокійно на промоклу коробочку, що повільно пливала в ведрі.

— Що сталося, сер?, — спитав швидко електротехнік.

— Ніщо! — була коротка відповідь. —

Кінчіть свою роботу, зміцніть проводи і можете йти.

Цікавий електротехнік поглянув також незадоволено на коробочку, що плавала, та на обірвані проводи.

— Все се дуже дивне, сер, — сказав він, — колиб ви спитали мене...

— Я однаково нічого не питаю вас, — перервав йому знаменитий журналіст, — тому кінчіть швидче свою роботу!

— Простіть, сер, — відповів електротехнік.

Пів години потім видавець „Мегафона” сидів з Вельбі і обговорював стан тої справи.

Вельбі, оден з найбільших заграничних видавців Лондона, усміхаючись чемненько випідав своє здивоване.

— Я був все переконаний, що ті юнаки сповнять свій намір невідмінно, — говорив він весело, — і додержать усього, що обіцяли, а то дуже важне!

— Коли я був в Генуї (Вельбі дістав всі звістки з перших рук) або в Софії, не памятаю добре, — говорив він, — я здибав там одного добродія, що оповідав мені в подробицях справу Уреловича. Урелович був одним з убійців сербського короля, памятаєте? Отже раз той сам Урелович вийшов з дому, бажаючи піти до театру і нараз тої самої ночі його знайдено мертвим в міськiм сквері, з шаблею віткненою в серце. При тім завважено дві дивні обставини. По перше, всі знали, що полковник уходив за доброго дуеліста, тому ясно було, що він

не був просто вбитий, але очевидно поединкував ся, а по друге, він носив корсет, як і інші офіцери, що завважав його противник і мабуть ударом шаблі розтяв його, бо корсет лежав побіч трупа.

— А що, знали тоді, що той злочин був ділом „Суду чотирьох“?

Вельбі похитав відмовно головою.

— Я навіть ніколи не чував про них доти, — сказав він, а потім спитав: — А ви що зробили зі своєю маленькою... коробочкою?

— Я розпитував всю прислугу, курзорів і навіть всіх дижурних із того дня, але ніхто не бачив ні входу ні виходу нашого таємничого гостя! Думаю, що був лиш оден! Все те незвичайно дивне! Просто неможливе до пояснення! Знаєте, Вельбі, все те робить на мене пригнобляюче вражіне! Бо лиш подумайте, гума на коверті була ще вошка, значить, лист правдоподібно був написаний і запечатаний на кілька секунд перед моїм приходом!

— А вікна були отворені?

— Ні, всі трое вікна були замкнені і через них не було ніякої змоги влізти до кімнати!

Детектив, що увійшов саме тоді, аби довідати ся про подробиці, висловив таку думку:

— Чоловік, що писав той лист, мусів був опустити кімнату не швидче як на мінуту перед вашим приходом, — сказав він і взяв в руки лист.

Тому, що детектив був молодий і незвичайно діяльний, то швидше, ніж робити висновки,

забрався зробити докладну ревізію. Він зревідував всю кімнату, піднімав дивани, стукав в стіни, оглядав всі шафи і навіть з лійкою в руках переміняв масу непотрібних предметів.

— Богато сміється з оповідань детективів, — говорив він усміхненим журналістам, — але я, прочитавши все, що писали Габоріо і Конан-Дойль, прийшов до переконання, що належить звертати увагу на найменші дрібниці. Не завважали ви, сер, по відході тої особи попелу з сигара або чогось подібного?

— Ні, нічого, — відповів серіозно видавець.

— Шкода, — сказав детектив прощаючись і завиваючи пекольну машину.

Перед відходом детектива видавець розмовляв з ним довго і серіозно.

— Лиш я й ви знаємо про сей випадок, — додав він, — і коли про нього довідають ся інші особи, то се дасть мені право думати, що поліція буває слизькоязика!

— Можете бути певні, що ми будемо мовчати, — була відповідь детектива, — ми вже й так зовсім заплутали ся.

— Знамснито, — додав видавець, а в його словах звучала погроза.

Вельбі і видавець ховали тайну, доки газета не була вислана до друкарні.

Посторонному чоловікови може очевидно видати ся се дивним, але люди, що працюють при газетах, знають, що звичайно всі новинки відомі скорше, ніж появлять ся в друку.

Буває часто, що хтось з прислуги в редакції довідавшись випадково про якусь новість, пише її зараз на папері і вкидає в вікно; там ловить його визначена на те особа і біжить стрімголов до другої редакції, аби продати новинку за добрі гроші. Такі річі повторяють ся дуже часто.

Пів до дванайцятої закипіло в кімнатах редакції „Мегафона” як в китлі, бо вже всі співробітники дізнали ся про „образу”. То був грандіозний випадок і тому на першій стороні газети надруковано великими буквами:

„Знов „Суд чотирьох”. „Образа редакції „Мегафона”. „Диявольська хитрість”. „Ще листи з погрозами”. „Суд чотирьох” дотримає своєї обіцянки”. „Замітний документ”. „Чи спасе поліція сера Філіпа Рамона?”

— Дуже добра стаття, — сказав редактор, корегуючи її.

Він збираючись тоді до відходу стояв з Вельбі при дверях.

— Не кепсько, — відповів той, — я думаю... Що се таке?

Останній виклик відносив ся до курсора, що прийшов з якимось чужим паном.

— Сей пан, сер, бажає з кимось поговорити, — сказав курсор, — він дуже схвильований і я зважив ся привести його на гору; то чужинець і я не можу його зрозуміти.

— Чим можу вам служити, добродію? — обернув ся видавець до чужинця по французьки.

Той похитав головою і промовив кілька слів на чужім діалекті.

— А! — крикнув Вельбі. — Та він Еспанець — і обертаючись до нього спитав по еспанськи: — В якій справі:

— Чи тут редакція сеї газети? — спитав Еспанець, витягаючи з кишені брудне число „Мегафона”. — Чи можу бачити видавця?

Видавець здригнув, але назвав себе.

Тоді незнайомий оглянувшись, прошептав несміло: Я оден з „Суду чотирьох”.

Вельбі зблизився і уперто глянув на нього.

— Як називаєтеся — швидко спитав він.

— Тері, — відповів той.

* * *

Було пів до одинайцятої, коли кеб, в яким сиділи Пойкарт і Манфред вертаючи з театру, завернув на Оксфордську улицу.

— Ти заявляєш бажане бачити видавця, — говорив Манфред, — тоді ведуть тебе до контори, там ти поясниш комубудь свою справу, але на жаль вони не можуть допомогти тобі, хоч крайно чемні; їм чемність не доходить одначе до того, аби проводити тебе до входових дверей, тому ти не знаючи розкладу кімнат, входиш випадково до кабінету видавця. Знаючи, що його нема дома, ти входиш туди сміло, робиш, що тобі треба, і виходиш спокійно назад, і коли на щасте нема поблизько нікого, замикаєш навіть двері, коли-ж зауважиш кого в дверях, виговорюєш голосно кілька про-

щальних фраз. Се все.

Пойкарт став і закуривши нове сигаро, говорив далі:

— Уживай таких коверт, на яких гума не висихає швидше, як за годину, через те придаси більше таємничости справі.

Манфред засміяв ся.

— Коверта з вохкою гумою заінтригує особливо англійських детективів!

Коли кеб проїздив по Оксфорд-Стріті, Манфред застукав до візника і казав йому стати при тротоарі.

— А я думав, що вам далеко ще їхати, сер, — завважив візник беручи гроші.

— Так, я також так думав, — відповів йому Манфред, — добраніч!

Він стояв на тротуарі балакаючи з Пойкартом, доки кеб не сховав ся на закруті; потім вони вернули назад до Мармурової арки і пройшовши Парк-Ляйн, увійшли у Піккаділі. Тут вони зайшли до реставрації, де в нишах сиділа маса мушин довкола мармурових столів і всі балакаючи курили папіроси.

В одній ниші сидів Гонзалец з довгою папіроскою в зубах; його виголєне лице було задумане і спокійне.

Хоча ніхто з прибутих не показав найменшого здивованя на вид Гонзалеца, але все таки серце Манфреда застукало сильно, а на блідих щоках Пойкарта появили ся два румянці.

Коли вони сіли за столик коло Гонзалеца і кельнер діставши замовленя відійшов, Ман-

фред спитав пошепки:

— Де Тері?

Леон ледви помітно стиснув плечима і відповів йому спокійно:

— Тері втік.

По хвили мовчанки Леон говорив далі:

— Ти перед відходом нині рано дав йому пачку газет?

Манфред кивнув притакуючи головою.

— Так, англійських газет, — сказав він, але Тері не знає ні слова по англійськи, а що там були образки, то я дав їх, аби його розірвати.

— Між тими газетами було число „Мегафона”?

— Так, так, — пригадав собі Манфред, — там була замітка про винагороду і цілковите прощене доносця, написана по еспанськи, — сказав він і задумався. — Так, — говорив далі, — я прочитав се пізніше.

— Ти поступив дуже необережно, — заважив Пойкарт.

— Я звернув увагу, що Тері був сильно схвилюваний, але думав, що то від нашої вчорашньої розмови з ним, коли ми йому пояснили, яким способом хочемо усунути сера Рамона, і ту роллю, яку він має відіграти в тій справі.

Тому що появився кельнер приносячи замовлену їду, Леон почав говорити про що інше.

— Се нагадує мені історію коня, за якого „Суд чотирьох — 3

заплачено таку величезну суму, а тим часом той кінь прибув до Англії аж по місяці, а перед тим ніхто його й не бачив, — сказав він.

— Думка, що той кінь не витримає перевозу через канал, була страшна, — додав Манфред.

В ту хвилю кельнер відійшов.

— Нині рано ми вийшли з ним на прохід, — говорив далі Леон, — і йдучи по Ріджент-Стріті він що хвилі ставав, вдивляючись у вітрини склепів, але ледви ми відійшли від вистави фотографа, як я стратив його з очий. На вулиці була маса народа, але Тері не було і від того часу я все шукаю його.

Леон допив свою склянку і поглянув на годинник. Оба останні приятелі не пили нічого і можна було завважити, що вони позаципали свої пальта.

— Небезпека не так може дуже велика, — сказав з усміхом Гонзалец.

— Я беру всю вину на себе, — промовив Манфред, але Пойкарт стримав його:

— Вже коли хто винен з нас, то лиш оден я, — сказав він, сміючись уривчисто. — Ні, Жорж, ми занадто мало значіня признавали англійським газетам, їх хитрости та зручности, а тепер треба говорити про те, хто винен, та крім того гунцвот ще...

— Дівчина з Хереса, — докінчив Леон.

По хвилевій мовчанці задумали ся всі три глибоко.

— У мене стоїть тут мотор, — сказав Леон,

— ви сказали, що прийдете сюди на 11-ту а в Дуврі стоїть наш яхт так, що досвіта можемо бути в Франції.

Манфред глипнув на нього.

— Ти як думаєш? — спитав він.

— Я раджу лишити ся і кінчити діло, — відповів Леон.

— Я також так думаю, — сказав спокійно і рішучо Пойкарт.

Манфред подзвонив на кельнера.

— Маєте останні вечірні телеграми? — спитав він.

Кельнер приніс йому дві газети.

Переглянувши уважно Манфред відложив їх і сказав:

— В сих телеграмах нема нічого, Коли-ж Тері пішов на поліцію, то ми мусимо укрити ся на час і видумати инший плян поступованя, бо попередній в таким разі зовсім не придатний!... А може ліпше від разу вимірити останній удар, адже Тері оповідав нам усе, що ми бажали довідати ся від нього, хоч...

— Се було би зовсім несправедливе в відношеню до сера Рамона, — додав Пойкарт тоном, що не допускав суперечки, — йому лишило ся ще два дни і він мусить дістати остатне остережене.

— В таким разі, — сказав Манфред устаючи. — ми мусимо відшукати Тері.

Пойкарт і Гонзалец устали також.

— Коли Тері не пішов на поліцію, то де-ж він задів ся?

Питанє задав Леон.

— Пішов до редакції тої газети, що надрукувала оголошенє по еспанськи, — відповів Манфред.

І всі три зрозуміли, що так було дійсно.

— Твій мотор може придати ся нам, — додав Манфред, і вийшли всі три з кімнати.

* * *

В кімнаті видавця сиділи два журналісти, а перед ними стояв Тері.

— Тері, — повторив Вельбі, — я зовсім не знаю такого імени. Хто ти? Де жиєш?

— Я, сіньори, з Хереса в Андалюзії, служив на виноградній фармі.

— Я зовсім не про те питаю тебе, — перервав йому Вельбі, — скажи нам, звідки ти прийшов тепер, із якої часті Лондона?

Тері подивив ся підозріло в лице того,

— Як я могу се знати? Там є доми, вулиці, ходять люди, мені відомо, що се Лондон і що я тут маю вбити чоловіка, міністра за те, що він хотів перевести в парламенті новий несправедливий проект закона, але більше вони не казали мені нічого.

— Вони? Хто вони? — спитав задихуючись видавець.

— Останні три.

— А якже вони називають ся?

Тері подивив ся підозріло в лице того, що задав йому се питанє.

— Обіцяна нагорода і цілковите прощенє, — промовив він похмуро, — і я хочу дістати

все те, а потому буду вже говорити.

Видавець підступив до свого бюрка.

— Коли ти дійсно оден з „Суду чотирьох” — сказав він, — то дістанеш свою нагороду і частину її видам тобі зараз.

Він подзвонив і видав курзорови, що ввійшов, такий приказ:

— Скакайте до друкарні і кажіть затримати всіх складачів доти, доки я сам не відпущу їх.

В долині у друкарні гуділи машини і випускали перші ранішні числа

— Тепер, — сказав видавець, звертаючись до Тері, що стояв увесь час розмови, оглядаючись неспокійно, — тепер скажи мені все, що знаєш.

Тері, не відповідаючи, глядів уперто в долину.

— Обіцяна нагорода і амнеція, — шепотів без перестанку.

— Говори швидче, — крикнув на нього Вельбі, — і дістанеш одно і друге! Скажи передовсім, що то за „Суд чотирьох”, як називають ся три інші твої спільники і де вони?

— Тут, — відповів сильний голос і видавець обернувшись побачив незнайомого, що примикав двері. Незнайомий підійшов сміло до них; він був в фраку й масці. В правій руці тримав револьвер. — Я оден із трьох, — сказав незнайомий спокійно, а два інші чекають мене на долині.

— Яким чином ви ввійшли сюди і чого по-

требуєте? — спитав редактор і протягнув руку до шафки свого бюро.

— Положіть руку на стіл, — задзвенів голос і дуло револьвера звернуло ся до нього.

— Як я ввійшов сюди, вам пояснить ваш швайцар, коли прийде до себе, а тут я тому, аби спасти своє жите. Коли би Тері договорив, то я очевидно згинув би, і тому я хочу перешкодити йому зробити се. Правда, що се все дуже природне? Я особисто не маю нічого проти вас, джентельмени, але коли схочете мені перешкоджувати, то упереджую, що убю вас, — додав він спокійно. Все те було сказане по англійськи.

Тері з широко отвореними очима і роздутими ніздрями відступав підчас тої розмови до дверей, віддихаючи важко.

— Ти хотів видати своїх товаришів і не допустити, аби вони осягнули свою ціль, — сказав чужинець по еспанськи, онімілому від нерестраху доносцеви, — і тому ти повинен умерти!

При тих словах він звернув револьвер в груди Тері, але той упав на коліна, шепчучи молитву.

— Клену ся, що я не допущу до того! — крикнув видавець, кидаючись в перед, але дуло револьвера звернуло ся в його сторону і голос незнайомого проговорив тихо:

— Благаю вас, сер, не доводіть мене до крайности, бо инакше я буду приневолений убити вас.

— Я не дозволю вам сповняти тут убійство! — закричав знов видавець, як несамовитий, і знов хотів кинути ся в перед, але Вельбі стримав його.

— Чого горячити ся? — промовив тихо Вельбі. — Він очевидно не відступить від своєї постанови і ми не поможемо тут нічого.

— О ні, сер, ви можете допомогти дещо, — відповів незнайомий і рука його з револьвером опустила ся але швидше ніж редактор зміг відповісти, почув ся стук до дверей.

— Скажіть, що ви заняті, — і револьвер знов звернув ся до Тері, що скорчений лежав під стіною.

— Ідїть, — крикнув редактор, — я занятий!

— Складачі чекають, сер! — почув ся голос і кроки почали віддаляти ся.

— Ну, тепер говоріть, що ми можемо зробити? — спитав редактор.

— Ви можете спасти жите сього чоловіка.

— Яким способом?

— Дайте нам слово чести, що позволите нам відійти, не роблячи ніякого розголосу, та що не вийдете з сеї кімнати протягом чверти години.

Видавець вагав ся,

— А по чім я буду знати, що ви не забете його, вийшовши з сього дому?

Незчайомий засміяв ся.

— А по чім я знаю, — своєю чергою спитав він, — що ви не наробите галасу, скоро я звідси вийду?

— Я дав би вам слово чести, сер, — холодно відповів видавець.

— Я також дам вам слово чести, якого ще ніколи не зламав, — почула ся спокійна відповідь.

Видавець очевидно не міг рішити ся.

Тут в його кабінеті відбувала ся така рідка подія: ще кілька хвилин і він був би приневолив Тері видати свою тайну, навіть тепер ще, як би він був смілійший, можна би було все спасти... Складачі чекали, але рука, що тримала револьвер, була рукою енергічного чоловіка... і видавець піддав ся.

— Я годжусь, але з умовою, і упереджую вас, що арешту та кари ви не уникнете.

— Мені дуже жаль, — відповів незнайомий з легким поклоном, — але я не можу згодити ся з вами тому, що уникнути можна всего, крім смерти. Ходім, Тері, — говорив далі по еспанськи. — Даю тобі слово чести, що не ткну тебе.

Тері підійшов до нього нерішучо зі спущеною в долину головою. Незнайомий підійшов до дверей, отворив їх легенько і почав надслухувати; в ту мить шибнула видавцеви знаменита думка.

— Слухайте, сер, — сказав він швидко, — коли вернете до дому, напишіть мені історію свого життя; мені не треба ніяких подробиць що могли би вас компромітувати; напишіть тільки щось про свої пляни, стремління і мотиви, які приневолюють вас так поступати.

— Сер, — відповів незнайомий і в його

голосі звучав захват, — я пізнаю в вас великого літерата, артиста! Завтра ви дістанете мою сповідь, — і з тими словами він і Тері отворили двері і вийшли в напів темний коридор.

РОЗДІЛ VI.

В ПЕРЕДОДЕНЬ СМЕРТИ.

Продавці газет, що кричали по вулицях захриплими голосами, рознесли всюди вістку про те, як члени „Суду чотирьох” були близькі арештованя; тими новинками були надто заповнені стовпці всіх газет і на величезних афішах, надрукованих грубими буквами червоної барви, не можна було бачити нічого іншого. Подорожні, сидячи в вагонах, читали без віддиху газетні звістки і переривали те занятє лиш тому, аби поговорити, як кождий з них поступив би будучи на місци видавця „Мегафона”.

Все, що давнійше цікавило суспільність: війна, голод, звичайні випадки убійства, парламент, німецький цісар, все те було призабуте і вся цікавість суспільного житя зосередкувала ся на останній новині дня. Чи сповнить „Суд чотирьох” свій замір і чи уба завтра міністра заграничних справ? Ні про що інше не говорено!

Тим убійством грозили вони вже цілий місяць і коли не станеть ся ніщо особливе, то

воно повинно бути сповнене завтра.

Нічого дивного, що вся льондонська преса присвячувала в виданнях значне місце випадкові з Тері, що явив ся особисто до видавця, і зручності решти його спільників, що відібрали його назад... „Трудно зрозуміти, — говорила газета „Телеграм“, — чому відомі журналісти, що видають сензаційні газети, і що мали в руках — коли вірити їм — дійсно тих злочинців, пустили їх свobodно, даючи їм тим самим можливість виповнити страшний замір і убити визначного дипломата, якого корисна діяльність... Ми говоримо „коли“, бо дуже трудно буває вірити звісткам дешевих сензаційних газет, що виходять з ярко освітленого кабінета. Коли отже злочинці були дійсно в конторі редакції”....

В полудне вийшла з головного департаменту поліції грубо надрукована оповістка:

„1,000 фунтів штерлінгів нагороди”.

„Пошукуєть ся підозрілого в належаню до злочинної організації „Суду чотирьох” Мішеля Тері або Семонта або Лечіка, що приїхав недавно з города Хереса в Еспанії, родом Еспанця, який не знає ні слова по англійськи. Ріст 1.70 м., очи карі. Волосе і вуси чорні, лице широке. Окремі приміти: білий шрам на щоці і шрам від удару ножем на голові. Фігура гладка.

„Визначена нагорода буде видана тій або тим особам, що відшукають або самого Тері,

або увесь склад „Суду чотирьох”, або вкажуть місце їх пробування”.

Ясно, очевидно, що поліція доставши о другій годині в ночі звістку про подію в редакції від самого видавця, заразсінько постарала ся про просте сполученє телеграфу з Еспанією, збудивши при тім кілька високих осіб у Мадриті, що лежали вже в ліжках, і довідала ся від еспанської поліції про все, що там було відоме про Тері, чим облекшила незвичайно пошукування льондонській поліції. Сер Рамон з трудом силкував ся зосередкувати свою думку на письмі, яке писав, сидячи в своїм кабінеті.

Письмо було адресоване до головного управителя сера Рамона, що завідував усім величезним майном, в яке Рамон виїздив на відпочинок. Сер Філіп не мав ні жінки, ні дітей, ні загалом ніякої близької родини.

„Коли людям, що грозять мені, удасть ся їх намір убити мене, — писав сер Рамон. — то по смерті я полишу значну суму грошей не лиш вам, але всім, що служили мені вірно”.

Протягом останніх кількох днів змінив ся дещо погляд сера Філіпа на небезпеку, що грозила йому.

Постійний надзір за ним із одного боку, а з другого неприємність безперестанного підслухування зденервували його зовсім, а почуте образи від такого положеня розсіяло цілковито давний страх. Всі його умові здібности були звернені до того, аби хоч не знати за що перевести свій проект і доказати „Судови чо-

тирьох”, що він сильніший від них та що англійського міністра не можна перелякати.

„Було би смішно, — писав він в одній своїй статі під назвою „Індивідуальність чоловіка, як народного діяча”, надрукованій кілька місяців пізніше в одному англійським журналі, — було би навіть дивовижно, аби критика, що походить з цілком некомпетентного жерела, могла мати вплив на державного діяча в питанню про потребу нового закона, який має служити добру порученого його управі народа. Він та сила, що не тільки позинна допомогти народови у всіх його прикрих ситуаціях, але усунути всі непорозуміння і поліпшити ті обмеження, які заходять в інтернаціональних торговельних зносинах і при обставинах, серед яких я тепер опинив ся; міністер, що відчуває всю відповідальність, яка лежить на нім, перестає бути живим чоловіком і робить ся цілковито автоматом”.

У сера Філіпа було мало приятелів; він не мав тих прикмет, які роблять чоловіка популярним. Він був чесний, холоднокровний і з сильною волею, але не зазнавши ніколи любови, зробив ся циніком. Він ніколи не захоплював ся сам, але ніхто також не захоплював ся ним. Признавши якийсь принцип за ліпший від иншого, він ділав все в тім напрямі, і коли для добра своїх земляків уважав кінечним зробити щось, то доводив все до кінця хоч би не знати за що. Про нього можна було сказати, що він не честолюбний, але що стремів до

задуманої цілі. В парламенті його бояли ся і називали небезпечним тому, що для нього не існувало слово „компроміс”. Висловивши раз свою думку про якусь справу, він бажав, щоб її абсолютно поділяли його товариші.

Протягом його служби появляли ся на газетних стовпцях чотири рази звістки про димісію одного з міністрів і за кожним разом називано того, хто не згоджував ся в поглядах з сером Рамоном. На переважну річ, як і на дрібницю, сер Філіп мав свій окремий погляд; він на приклад не згодив ся жити в державнім міністерськiм помешканю, але мешкав у своїм власнім домі, де на одній половині була його канцелярія, а друга сповняла ролю міністерського двірця.

Рівно о десятій годині він від'їздив до парламенту. Він мав в кімнаті телефон, що лучив його з міністерством, і се було одиноке сполученє його з тим величавим двірцем, в яким жити буває заповітною мрією багатьох великих дипломатів.

Та тепер, коли настав той страшний для нього день, коли всі змаганя спасти його повинні були сконцентрувати ся в однім місці, поліція домагала ся, аби він переїхав до міністерського двірця. Говорили, що в двірці буде їм лєкше берегти міністра. Розклад двірця був їм відомий. Всі входи будуть бережені, а переїзд той небезпечний переїзд з помешканя сера Рамона до двірця буде знесений.

З трудом переконали сера Філіпа по бо-

гатьох намовах про потребу переїзду і лише свідомість, що охорона в двірці буде менше замітна, ніж в його помешканю, приневолила його згодити ся на те.

— Ви-ж самі, сер Філіпе, не любите, коли мої люди стоять в вас за дверми, і подають вам воду до голеня — сказав йому головний агент Фальмут без церемонії, — вам було неприємно, що детектив сидів у вас в ванні, коли ви там увійшли, і ви жалуєте ся, що перебраний поліцай сидить у вас на козлі поруч з візником, але я запевняю вас, що в будинку міністерства ви навіть не побачите їх.

Ті доводи переконали його.

Сер Рамон писав письмо до свого управителя як раз тоді, коли мав переїздити зі свого помешканя до міністерства, а детектив стояв в нього за дверми.

Телефон, що стояв побіч, задзвонив, і голос його секретаря спитав, чому він так довго їде.

— У нас 60 поліцейних агентів, — сказав весело молодий секретар, — а завтра будемо мати....

Сер Філіп нетерпеливо слухав тої розмови.

— Дивую ся, чому ви не приготуйте залізної скрині, аби посадити мене до неї, — сказав він незадоволено і відзвонив.

Хтось постукав в двері, а потім показала ся голова Фальмута.

— Я не смію принаглювати вас, сер; але...

Таким чином міністер заграничних справ

переїхав зі свого помешканя до міністерства в настрою дуже подібнім до озлобленя.

Він не привик до того, аби його принаглювати, огороджувати і вказувати, що має робити! Коли їхав, його дразнили вельосіпедисти, що гнали по обох боках його карити, перебрані поліцаї, що стояли на тротуарі вдаючи, буцім то вони любують ся склеповими виставами і в кінці коли побачив в'їздячи в улицу, де було міністерство, що проїзд через неї затамований для всіх, крім його екіпажа, та почув, як зібрана юрба витала його окликами; почуте, якого зазнав в тій хвилі, було подібне до приниженя. Секретар вийшов напроти нього з бруліоном тої бесіди, яку сер Філіп мав виголосити, обороняючи другий раз свій проект про вигнане державних злочинців.

— Ми наткнемо ся, — сказав секретар, — на сильну опозицію, але проте маємо 36 зайвих голосів!

Переглянувши всі замітки, сер Рамон підбадьорив ся і знов почув себе веселим і спокійним. Все таки був він найважнішим міністром! „Всі ті погрози просто смішні, — подумав. — То поліція винна, що наробила стільки крику, а головно преса, особливо та, що захотіла викликати сензацію між публикою”.

І коли обернув ся до свого секретаря, то в виразі його лица появило ся щось дитинно-веселе.

— А щож чувати про моїх невидимих приятелів, як вони називають себе, ті поганці?

„Суд чотирьох” здаєть ся!

Говорючи те слово він все таки не був щирий, бо назва „Суд чотирьох” вертіла ся в него вічно в голові, днем і нічю.

Секретар не зараз відповів; він все виминав зі своїм шефом розмови про „чотирьох”.

— Ми не знаємо нічого більше понад те, що ви, сер, читали самі про них. Ми знаємо тепер, хто такий Тері, але не маємо зовсім поняття про його трьох спільників.

Міністер силкував ся засміятись.

— Вони дали мені термін до завтра, аби все обдумати, — сказав він.

— Значить, ви знов мали від них звістку?

— Лише кілька слів, — відповів недбало сер Філіп.

— І стільки?

Сер Філіп нахмурился.

— Вони додержать своєї обіцянки, — промовив він коротко. Слова секретаря „і стільки” повіяли холодом на його душу.

* * *

На верха в робітні сидів перед своїми трьома спільниками Тері, похнюплений і заляканий.

— Я хочу нарешті переконати тебе, що ми не сердимо ся на тебе за донос, — говорив Манфред, — і ми з Пойкартом думаємо навіть, як коректно поступив сеньор Гонзалец не відібравши тобі життя!

Тері спустив очи перед прошибаючим поглядом свого співбесідника.

— Завтра, — говорив той, — ти виповниш те, на що давнійше згодив ся... коли очевидно се буде потрібне. Потім поїдеш... і він замовк.

— Куди? — спитав злобно Тері. — Куди-ж куди-ж, скажіть, на все святе! Я сказав їм своє ім'я і вони знають, хто я такий! Вони дізнають ся про все, коли запитають нашу поліцію про мене!

Він підскочив і поглянув ненависно на своїх товаришів. Його руки трясали ся, а вся його сильна фігура дрожала від злости і страшного зворушення.

— Ти сам себе зрадив, — відповів йому спокійно Манфред, — і тепер покараний! Але ми постараємо ся знайти тобі нову Еспанію, де дівчина з Хереса буде чекати на тебе!

Тері поглянув на них недовірливо. Чи не насміхали ся вони над ним? Але на їх лицах не видно було усміху, лише Гонзалец дивив ся на нього своїм проникливим, загадковим поглядом.

— Ви закладенете ся мені на те? — спитав Тері охриплим голосом. — Закленіть ся мені всі ми....

— Я обіцяю зробити те, а коли хочеш, й заклясти ся! — заспокоїв його Манфред. — Але тепер, говорив він дальше другим тоном, — подумай про те, чого ми очікуємо від тебе. Завтра вечером... що ти маєш зробити!

Тері кивнув потакууючо головою.

— Ніяка сила не може нам перешкодити!

Я, ти, Пойкарт і Гонзалец маємо убити того несправедливого чоловіка і ніхто в цілїм світі не довідаєть ся, яким чином ми зробимо се! Та смерть здивує весь світ! То буде швидка й певна смерть, вона захопить його несподівано, проникне до нього незамітно не вважаючи на всю охорону! Ніколи ніхто не зробив такого подвигу!... Така смерть... — він замовк. Його щоки почервоніли і він бликучими злї захвату очима поглянув на своїх товаришів.

Пойкарт був спокійний по давньому, а Леон очевидно почав також хвилювати ся.

— Простїть менї, — сказав він майже боязко і його лице ще сильнїйше почервонїло, — я поневолі захопив ся будучим пляном наших дїл і зовсім забув про цїль, до якої стремимо!

— Се зрозумїле, — відповїв серіозно Пойкарт тоді, як Леон мовчки стиснув йому руку. Всї три замовкли. Але Леон засміяв ся нараз.

— Ходїм до роботи, — сказав він і звернув ся до своєї імпровізорної лябораторії.

Прийшовши туди Тері здіймив свій сурдут; він був тут як дома, вся його приниженість щезла і замість боязливого чоловіка появил ся начальник, що приказував, учив, давав вказівки; люди, перед якими він кілька мінут назад дрожав зі смертельного страху, бігали тепер на його приказ із одного поверха на другий і з лябораторії до кабінету.

Роботи було багато: треба було робити обчисленя, комбінації, проби тому, що убійство сера Філіпа Рамона мало бути довершене

відповідно до найновіших наукових вислідів»

— Я піду, роздивлю ся, чи не слідять за нами, — сказав несподівано Манфред, виходячи до кабінету, і виніс звідти драбину, яку проніс темним корідором і дійшовши до кінця, упхав її в двері, що вели на дах із його коминами, бридкими телеграфічними стовпами і заржавілими зелізними кратами, та біноклем почав оглядати частину города. Потім поповз помалу назад до дверей, отворив їх і почав обережно спускати ся, аж доки нога його не станула на остатнім щеплі драбини, тоді швидко збіг і замкнув за собою двері.

— Ну що? — спитав весело Тері.

— Я бачив, що ти поставив напис, — відповів Манфред.

— Так буде ліпше тому, що нам доведеть ся працювати в темноті, — завважав Тері.

— Не вже ти міг щось побачити? — спитав Пойкарт.

Манфред зробив притакуючий жест.

— Розглянути бумо трудно; видно було будинок парламенту і в мраці обрисувала ся вулиця, при якій є міністерство!

Тері в той час працював далі і зовсім був затоплений у роботі. Він чим не займав би ся, все робив порядно. Він розумів, що для тих людей повинно бути все зроблене як найліпше. В останніх днях вони приневолити його признати їх висшість і тепер для нього було питане самолюбства доказати їм свою зручність, винахідливість і заслужити похвалу тих, що

примусили його переконати ся про його нікчемність.

Всі вони стояли з боку і мовчки слідили за ним. Леон дивив ся на нього з подивом і як учений психольог старав ся знайти в злочинці артиста. Нарешті Тері скінчив.

— Тепер готове, — сказав він, вискаливши широко з задоволення свої зуби. — Покажіть мені вашого міністра, дозвольте мені поговорити з ним одну мінуту, а в другій він буде мертвий .

Говорячи се, лице його прибрало поганий, відразливий вираз. Він був подібний до бика, розюшеного видом крови.

Інші були до нього дивним контрастом: ані оден мяз не дрігнув на їх лицах, на них не було ні радості, ні жалю, а лише звісне напружене, яке можна завважити в судії, що оголошує засуд злочинцеви. Тері завважав той вираз і похолов зі страху; він підніс руки, немов бажаючи відтрити їх.

— Станьте, почекайте! — крикнув він. — На Бога, не глядіть так на мене!... Перестаньте!... О, Господи!... — і він закрив лице руками.

— Якже ми глядімо на тебе? — запитав Леон мягко.

Тері похитав головою.

— Я не можу розповісти вам, але ви немов судія у Гренаді, коли говорить... говорить: "Він засуджений на смерть!"

— Коли ми так глядімо, — сказав суворо Манфред, — то тому, що ми дійсно судії і не

лише судії, але й виконавці наших присудів.

— Я думаю, що ви будете задоволені з мене, — прошепотів Тері.

— Так, ти працював гарно, — відповів Манфред серіозно, а інші повторили те саме. — Гарно, гарно! Проси Бога, аби ми мали успіх! — додав він урочисто.

Тері дивився з подивом на тих чудних людей.

* * *

Агент Фальмут доніс своєму шефови, що всі приготування до охорони міністерства покінчені.

— Я заповнив поліцією весь будинок міністерства, — говорив він, — у кожній кімнаті стоїть оден чоловік. Чотири наші ліпші агенти сидять на дасі, а є також люди в сутеренах і в кухнях.

— А як стоїть справа зі службою? — спитав директор.

— Сер Філіп покликав свою службу з макетку так, що нема ні одного чоловіка, починаючи від секретаря, а кінчачи портіером, якого біографії не знав би я на память.

Директор поліції зітхнув легко.

— Я буду дуже тішити ся, коли мине завтрішній день! Які ви обережности поробили?

— Ми не змінили нічого, сер, від того ранку, коли сер Філіп переїхав. Він пробуде весь завтрішній день в будинку міністерства; о дев'яти лише поїде до парламенту, де прочитає проєкт нового закону і вернеть ся знов о оди-

найцятій годині. Я розпорядив аби здержано рух возів від трьох чвертей на дев'яту до чверти на десяту і так само коло одинадцятої години.

— Чотири закриті карити поїдуть від будинку міністерства до парляменту, а в той час сер Філіп поїде автомобілем, — сказав директор.

В тій хвилі постукав хтось (розмова вела ся в кабінеті директора) і до кімнати ввійшов поліційний офіцир; він тримав в руках візитову карточку, яку й положив на стіл.

— Сіньор Йоса ді-Сільва, — прочитав директор, — то начальник поліції в Еспанії, — пояснив він агенту, що сидів в нього. — Просіть його.

Сіньор ді-Сільва, маленький, живий чоловік, з бородою і великим носом, поздоровив своїх англійських товаришів з тою безмірною чемністю, яка принята в урядових еспанських кругах.

— Дуже жалую, що занепокоїв вас своєю просьбою приїхати до нас, — сказав йому директор, стискаючи руку і представляючи Фальмута. — Надію ся, що допоможете нам віднайти Тері.

— Я на щасте був як раз в Парижі, — сказав Еспанець, — о, так, я знаю Тері і дуже дивую ся, що він попав в таку визначну компанію! Ви питаєте, чи знаю „Суд чотирьох“? — він здвигнув плечима. — Хто може їх знати? Я про них чував, пам'ятаєте ту справу в Міля-

ні?... Але Тері зовсім не інтелігентний злочинець! Я здивував ся, що він прилучив ся до тої банди!

— Тим часом, — сказав директор, беручи копію поліційного реферату зі стола і переглядаючи його, — ваші люди забули подати нам, хоч то й не так важна річ, яка спеціальність Тері.

Еспанець нахмурих брови.

— Ремесло Тері? Позвольте пригадати, — він задумав ся. — Ремесло Тері? Я не знаю його добре, але памятаю, що воно дотикало гуми. Першим його проступком була крадіж гуми, але коли хочете знати докладнійше, то...

Директор поліції засміяв ся.

— О, ні, се не важне, — недбало відповів він.

РОЗДІЛ VII.

ПІСЛАНЕЦЬ ІЗ „СУДУ ЧОТИРЬОХ“.

Засуджений „Судом чотирьох“ міністер мав дістати ще одно остережене. В останнім листі, який дістав, була така фраза: „Ви дістанете ще одно — останне остережене, але щоб ми були певні, що воно дійсно попаде в ваші руки, його передасть вам особисто один з нас“. Та замітка заспокоїла поліцію більше, ніж не знати що в тім процесі. У всіх агентів виробила ся поневільна думка про беззакидну чем-

ність тих незвичайних злочинців і вони вірили, що їх обіцянка мусить бути свято виповнена. Всі сильні заходи охоронення від смерти сера Філіпа поробила поліція виключно задля переконання, що все обіцяне буде сповнене, і та віра в їх „слово честі” була основою сили „Суду чотирьох”. Можна було надіяти ся, що ті люди, йдучи так сміло проти всіх заряджень поліції, зайшли тепер занадто далеко в своїх намірах і можуть тому попасти ся. Лист, в яким була подана повисша заява, був власне тим, про який згадав мимоходом сер Філіп, розмовляючи зі своїм секретарем.

На тім листі була штампіля: „Бельген, 12 год. 15 мін.”

— Тепер лишаєть ся тільки питанє, що ліпше: чи збільшити за вами нагляд до найвисшого ступня чи удати, що його нема зовсім і обманути тим одного з „чотирьох” та злапати його? — спитав недовго головний агент Фальмут.

Се питанє було звернене до сера Філіпа Рамона, що сидів в кабінеті у своїм вигіднім кріслі.

— Хочете, аби я відіграв ролю примани? — сказав він незадоволеним тоном.

Агент оправдав ся.

— О ні, сер, зовсім не те... ми хотіли лиш дати їм можливість...

— Я розумію вас знаменито, — перервав йому міністер з роздразненем.

Агент говорив далі:

— Ми вже знаємо, яким способом була занесена пекольна машина до парламенту; того самого дня, коли те стало ся, видів не оден, як старий посол Баско входив туди.

— Ну, і що з того виходить? — спитав сер Філіп здивований.

— Річ в тім, — говорив агент спокійно, — що містер Баско того дня не підходив навіть близько парламенту і ми не підозрівали-б того, бо в реєстрі не було його імени, але завдяки нашій невтомній і безнастанній праці від першого дня нам удало ся викрити ту штучку.

Сер Філіп підскочив і почав нервово ходити по кімнаті.

— Значить, вони вистудіювали докладно всі звичаї нашого парламенту, — швидше потвердив він, ніж спитав.

— Правдоподібно, — відповів агент. — Вони вистудіювали очевидно знаменито наш край, і в тім власне лежить головна небезпека.

Сер Філіп нахмурился.

— Адже ви запевняли мене, що небезпеки нема... властиво, що нема серіозної небезпеки.

— Небезпека, сер, лежить в тім, — сказав агент пошепки, вдивляючись уперто в лице сера Філіпа. — Люди, що знають так добре перемінювати свою фігуру і своє лице, доказують вже сим самим, що вони не прості розбійники. Я не знаю, чого вони добивають ся, але ведуть свою справу знаменито і не зважаючи на всі перешкоди, хотять уперто довести

її до кінця. Один з них перебираєть ся як справжній артист і власне його я й бою ся нині.

Сер Філіп махнув нетерпеливо головою.

— Мене вже змучило все те, — крикнув він і гримнув рукою по столі, — розумієте, змучило! Всі ті детективи, різні перебираня, замасковані убійці, якими я окружений, заражають повітре якоюсь атмосферою, яка буває лише в мельодрамі.

— Але вам все таки доведеть ся потерпіти ще два дни, — сказав агент щиро.

„Суд чотирьох” впливав зле не лиш на нерви міністра, але й богатьох інших.

— Але ми ще не постановили, як поступити нині вечером — додав агент.

— Робіть, як знаєте, — відповів коротко сер Філіп, а потім додав:

— Чи я можу піти нині вечером на засідане парламенту?

— Ні, на нашу думку ви не повинні сього робити, — відповів агент.

Сер Філіп задумав ся на хвилю.

— Надію ся, що всі ті обережности ховано в тайні?

— Очевидно!

— Хто знає про них?

— Ви, ваша ексцеленціє, директор поліції, ваш особистий секретар і я.

— А більше ніхто?

— Рішучо ніхто. І коли-б ваша безпечність залежала лише від цілковитого незнання вашо-

го особистого поведення, то можна би цілковито заспокоїти ся.

— А чи всі ті розпорядження пороблені письменно? — спитав міністер.

— Ні, сер, увесь плян нашого поступованя уложений устно і не записаний нігде так, що навіть премієр-міністер не знає його,

Сер Філіп зітхнув з полекшею.

— Ви урядили се добре, — сказав він.

Агент устав. Сер Філіп відпровадив його до передпокою, де сидів його секретар.

— У мене якоесь дивне почуванє в сих двох днях, — сказав Фальмут одному прислужникови, що помагав йому одягнути ся в його довге пальто, — мені все здаєть ся, немов за мною слідять і я навіть почав їздити на моторі! За мотором труднійше слідити не звернувши на себе уваги!

Він захвав в кишеню руку і виймив звідти окуляри.

— Се одиноке моє переодяганє, яке я роблю, — сказав він, усміхаючись невиразно, — але, сер Філіпе, я за цілу свою 25-літну службу граю перший раз ролю комічного агента, яких бачимо на сцені.

По відході Фальмута міністер вернув ся до свого бюрока. Він не любив сидіти сам, йому було лячно, а два агенти поліції, що стоячи поблизу і могли прийти на кожний його поклик, не усували почутя його самотности.

Почутє страху перед „Судом чотирьох” не покидало його ніколи і так розстроїло його

нерви, що найменший шелест дразнив його. Він почав машинально бавити ся ручкою від пера і щось писати на бібулі, але страшно розлютив ся, коли завважав, що написане — була цифра чотири.

Чи варт був того його проект? Чи дійсно потрібна така жертва? Тай чи він був такий конечний, аби оправдати ним таке ризико? Ті питання пересували ся кілька разів йому по голові, а потому знов блискала думка: „Яка жертва і яке ризико“?

— Я занадто багато думаю про можливість такого нещастя, — промовив він, кидаючи перо і відвертаючись від бюрка, — адже вони не мають ніякої змоги сповнити свій намір. Се зовсім неможливе.

Хтось застукав до дверей.

— А, то ви Фальмуте, — сказав міністер, побачивши гостя, — як ви скоро вернули ся.

Агент обтер старанно хустинкою вуса і виймив з кишені коверту, дуже подібну до урядової.

— Я думаю, що се ліпше лишити в вас, — сказав він пошепки, — ся думка зродила ся в мені, як я лише відіхав звідси. Хто знає, нещасте все може зайти.

Міністер взяв коверту в руку і спитав:

— Що се таке?

— Як би в мене знайшли сю коверту, то се грозило би мені загибілю, — відповів агент відходячи.

— А що-ж я маю з нею зробити? — спитав міністер.

— Я буду вам дуже вдячний, коли сховате її до мого повороту у своє бюрко, — і з тими словами агент вийшов, примкнувши за собою двері.

При брамі він відповів на уклін перебраного поліцая, а потім сів в мотор, що чекав на нього.

Сер Філіп поглянув незадоволено на коверту. На ній була адреса департаменту поліції і напис: „Довірно“.

— Се мабуть якась важна відомість, — подумав сер Філіп і в ній промайнуло підозріння, чи то не поліційна звістка про його **оберігане**.

В коверті була дійсно вказівка, яким чином міг би він уратувати себе. Він кинув коверту на стіл і присунув до себе інші папери: то все були копії проекту, через який він наражував ся так сильно. Всі папери були записані коротко. В них говорено тільки про ціль і можливість переведення тої справи.

Він жув певний, що його проект перейде завтра, бо більша частина голосів була по його стороні.

Все зроблено, аби зібрати як найбільше народа; крім того до Лондону наїхала маса людей, що бажали бути присутні при події, яка могла зробити ся історичною і рівночасно могла мати трагічне закінчене.

Дивлячись на ті папери сер Філіп укладав собі плян поступованя. Чим не закінчила би

ля та справа, трагедією або ні, то в кождім разі вона так зацікавила весь парламент, що не може пройти без живих дебат.

Він був знаменитим бесідником і його блискучі промови викликали сильне вражінє та ніколи не забували ся, тому він не бояв ся дискусії. Коли-б лише... йому було неприємно згадувати про „Суд чотирьох” не тому, що вони грозили йому, він вже забув се, а тому, що вони вдерли ся в його жите як якийсь чужий елемент або страшна сила, якої він не міг знищити ані своєю вимовою, ані згірдною насмішкою, ані інтригою, ні загалом ніяким способом, відомим в парламенті.

Він не думав зовсім про можливість компромісу, а думка погодити ся зі своїм противником навіть не приходила йому в голову.

— Я доведу проект до кінця! — прошепотів він кілька разів. — Я переведу його!

Тепер, коли настала рішуча хвиля, в нїм зміцнило ся ще більше бажанє побороти ся з гою ворожою для нього силою.

Рівночасно з тим задзвонив телефон. Сер Філіп сидів, спустивши голову на руку; він підніс її і взяв слухавку телефону.

Почув ся голос його адміністратора, який просив розпорядити полишеним помешканєм. Сер Філіп постановив на кілька днів, доки грозила йому небезпека, замкнути цілковито свій дім, не бажаячи виставляти свою службу на ризико.

Коли „Суд чотирьох” постановив дійсно виповнити свою погрозу, то вони будуть пев-

но ділати, і кидаючи бомби, кинуть очевидно одну в його дім, а другу в міністерство.

Ледви міністер скінчивши говорити поставив на місце слухавку телефону, як застукано в двері і ввійшов агент.

Він поглянув неспокійно на міністра і спитав:

— Чи ніхто не приходив сюди, сер?

Сер Філіп усміхнув ся.

— Коли хочете знати, чи не приходили до мене з „Суду чотирьох“, з пропозицією остаточних умов, то я можу вас заспокоїти ні, тут не було їх!...

Лице агента розяснило ся.

— Я страшно бояв ся, сер, аби з вами не стало ся яке нещастє, поки я їздив, — сказав він хвилюючись, — а надто маю вам подати важну новину.

— Невже?

— Дійсно, сер. Директор поліції лише що дістав довгу телеграму з Америки. По двох останніх убійствах, що були там, агенти американської слідчої поліції поробили всякі можливі розсліди. Вони збирали довго різні відомости і тепер прислали все те нам, — при тім детектив виймив з кишені папір і розложивши його, прочитав:

„З Чікаго. Начальникови льондонської слідчої поліції.

„Упередіть Рамона, що „Суд чотирьох“ сповняє все свої обіцянки і коли він постановив убити його в означений день і означеним способом, то дотримає свого слова. Ми маємо до-

каз сеї визначної його прикмети.

„По убійстві Андерсона знайдено за вікном тої кімнати, де довершено убійства, нотатку, з якої були вирвані всі картки крім трьох. Ті три сторони були записані дрібним почерком, а на горі стояв наголовок: „Шість способів убійств”, тут також стояла буква „С.”

„Порадьте Рамонови отсе: Не пити в ніякім випадку кави, не отворити листів і пачок, не уживати мила, коли воно не виготовлене відомою особою, і не лишати ся дома ні днем ні з ночі без детектива. Огляньте його спальню: чи нема змоги пустити туди отруйні гази?

„Посилаю вам на поміч двох наших агентів, які виїздять найблизшим пароходом”.

Детектив скінчив читати.

Пароход не був останнім словом в тій телеграмі; там було P. S.:

„Боїмо ся, що наші висланники приїдуть за пізно”.

— Що-ж ви думаєте про се? — спитав дипломат.

— Припускаю, сер, що вся небезпека для нас лежить в тім, коли ви не послухаете перестороги американської поліції. Я не думаю, аби ті перестороги були пустими словами. Вони все роблять висновки на серйозних даних і тому я надаю сій телеграмі дуже важне значіне.

Почув ся сильний стукіт до дверей і не чекаючи запрошеня до кімнати ввійшов особистий секретар міністра, незвичайно схвильований, розмахуючи газетою.

— Подивіть ся, — закричав він, — прочи-

тайте, що тут написано. „Суд чотирьох” признаєть ся до своєї невдачі!

— Як? — закричав агент, вириваючи газету секретареві.

— Що се значить? — спитав остро сер Філіп.

— То значить, сер, що ті драбуги написали статю про свої діла!

— В якій газеті?

— В „Мегафоні”, сер! Правдоподібно тоді, коли приходили за Тері, видавець просив замаскованого чоловіка написати йому історію свого життя, а той зробив се, і в тій історії вони признали ся, що побіджені і... і...

Агент вхопив газету і перервав через те нескладну бесіду секретаря.

„Свята мета „Суду чотирьох”, — прочитав він.

— Де-ж тут видне признане до невдачі?

— Ось на сій половині стовпця, я підкреслив те місце червоним олівцем! — і молодий чоловік указав дрожачим пальцем на підкреслені стрічки.

„Ми не лишаємо нічого випадкови. Коли подибуємо перешкоду, або коли нам грозить найменша невдача, ми признаємо себе тоді побідженими.

„Ми так переконані про конечність нашого існування на світі для виповнення нашої великої місії, так переконані про те, що служимо порядком божого Провидія, що не маємо права супроти нашої високої мети ризикувати собою без особливої потреби. А через те для нас ду-

же важно, аби всі найріжнородніші приготування до смерти були сповнені точно.

„Так на приклад ми мусимо ще одну осто-рогу вислати серу Філіпу; аби вона була дору-чена йому певно, мусить хтось з нас особисто доручити її.

„Всі приготування для сповнення нашого на-міру вже пороблені. Але умови нашої системи такі ostrі, що коли остережене не буде дору-чене серу Філіпу нині до осьмої години вече-ром, то наш плян мусить упасти і виповнене задуманої смерти мусить бути змінене”.

Агент кінчив читане і в кождім рисі його лица видніло ясно, як він був розчарований.

— Я думав, сер, — сказав він секретареві, — що ви знайшли щось нове, а се все я вже читав; і копія з сеї статі була прислана поліції.

— Чи ви не розумієте, — закричав схви-льовано секретар, — що нам нема вже що так берегти сера Філіпа або робити з нього якусь приману, і загалом треба перервати всі інші обережності! Погляньте на годинник...

Агент вихопив з кишені годинник, погля-нув на нього і засвистав.

— Боже мій! Вже пів до девятої, — ска-зав здивований і всі три поглянули на себе.

Сер Філіп заговорив перший:

— А чи то не підступ для того, щоб відвер-нути нашу увагу? — спитав він хрипливим го-лосом.

— Я не думаю того,—промовив тихо агент, — я навіть певний того, очевидно, я буду по давньому слідити за всім, але я вірю в чесноту

тих людей, сам не знаючи чому. Ось вже двадцять п'ять літ воджу ся я зі злочинцями, і ніколи не довіряв навіть найліпшому з них, а сим людям я не можу не вірити. Раз не вдало ся їм доставити оповістку, вони не будуть вже вас непокоїти.

Сер Рамон заходив нервово по кімнаті.

— Я бажав би вірити тому, — сказав він.
— Я дуже бажав би мати вашу певність.

До дверей знов хтось застукав.

— Важна і термінова телеграма для сера Філіпа, — сказав сивий камердинер.

Сер Філіп вже витягнув руку за посылкою, але агент випередив його.

— Памятайте, сер, що було сказано в телеграмі, — промовив він і взяв бронзову коверту.

„Лише що одержана телеграма, вислана зі стації Черінг Крос. Вона зачинаєть ся такими словами: „Ми передали міністрови заграничних справ наше останнє остережене“. Підпис: „Суд чотирьох“. Конець. Скажіть, чи то правда? Видавець „Мегафона“.

— Що то все значить? — спитав розсіяно сер Фальмут, скінчивши читане.

— То значить, мій дорогий сер, — відповів Рамон з насмішкою, — що ваші розумні члени „Суду чотирьох“ не лише звичайні убійці, але ще брехуни й хвальки, і я надію ся, що тепер ви вже не будете сліпо вірити в їх чесне слово.

Агент мовчав. Він злобно гриз свої зуби, не знаючи, що сказати.

— Чи в часі моєї неприсутности не приходив сюди ніхто? — спитав він.

— Ніхто!

— І ви нікого не видали крім свого секретаря й мене?

— Ніхто, рішучо ніхто не показував ся сюда і не говорив зі мною! — відповів різко Рамон

Фальмут похитав з розпукою головою.

— Ага... так... про що то ми говорили? — спитав він не звертаючись ні до кого і підійшов до дверей.

В тій хвилі сер Філіп пригадав собі про коверту передану йому для сховку.

— Заберіть ліпше свій дорогоцінний документ! — сказав він, виймаючи з бюрка коверту й кидаючи її.

На лиці агента зявило ся страшне здивоване.

— Що то таке? — спитав він взявши коверту.

— Я бою ся, що переконане про недокладну оцінку вартости моїх ворогів так вразило вас, — сказав сер Філіп насмішливо, — що я буду примушений звернути ся до директора поліції з просьбою прислати мені іншого агента, який міг би докладнійше судити про поступки злочинців і не мав би такого дідьчого переконання про благородність всяких убійців.

— Очевидно, сер, — відповів Фальмут, заховуючи повний спокій, — ви поступите так, як будете вважати за ліпше. Я сповняю чесно свій обовязок і для мене нема острійшого судії,

як я сам. Але мене страшно дивують слова про якісь папери, які я передав вам.

Міністер поглянув гнівно на агента.

— Я говорю про сю пачку, що для її передачі ви навіть вертали ся сюди, — відповів він сухо.

Агент здригнув.

— Я не вертав ся сюди, — промовив він придавленим голосом, — і не лишав вам ніяких паперів!

Він пірвав пачку, розірвав її і виймив з неї запечатану коверту. Побачивши її сіро-зеленковату барву, він крикнув:

— Се лист від „Суду чотирьох“!

Міністер зблід і захитав ся.

— А чоловік, що передав мені її? — прошептав він.

— Був одним з „чотирьох“, — відповів пригноблено агент.

— Так, вони додержали слова!

Фальмут вийшов швидко до передпокою і прикликав знаком до себе перебраного поліцая, що стояв з тамтого боку дверей.

— Чи ви памятаєте, коли я виходив звідси? — спитав його.

— Як же би ні, сер, памятаю, ви виходили два рази!

— Два рази?! Я так і думав, — промовив він розпучливо. — А який був в мене вигляд, коли я виходив другий раз?

Поліцай був цілковито прибитий таким питанням.

— Ваш звичайний вигляд, сер, — промим-

рив він.

— А як я був одягнений?

Той задумав ся.

— Ви були в своїм довгім, непромакальнім пальті.

— І правдоподібно в окулярах, які ношу підчас їзди мотором?

— Так, сер.

— Так і я думав, — злобно повторив Фальмут і кинув ся в низ по мармурових сходах до брами.

Там стояли чотири дижурні поліцаї, які побачивши його засалютували йому.

— Скажіть, чи ви памятаєте, коли я звідси вийшов? — спитав він старшого з них.

— Очевидно, сер! Памятаю оба рази, — відповів дижурний.

— Йдїть до дїдька з своїми двома разами! — крикнув на нього Фальмут. — Як дозга була моя неприсутність перший раз?

— Пять мінут, сер, — відповів здивований поліцай.

— Вони сильно спішили ся, — промовив Фальмут і додав голосно: — Чи я вернув ся на моторі?

— Так, сер.

— А!... — і лице агента оживило ся надїєю.

— Не завважали ви числа мотора? — спитав він, чекаючи нетерпеливо відповіди.

— Завважав, сер.

Агент мало не поцілував поліцая.

— Знаменито, — сказав він — а яке число?

— № 17164.

Фальмут швидко записав його.

— Джексон! — прикликав він одного з поліцаїв. — Їдьте до нас до департменту і вишукайте імя властителя того мотора, потім зараз їдьте до нього і зажадайте докладного опису, як він провів нинішний день. Коли він не схоче відповідати, арештуйте його.

По сім Фальмут вернув ся до кабінету сера Філіпа.

Міністер все ще не перестав ходити нервово по кімнаті. Він приставав часами при бюрку, де все ще лежав нерозпечатаний лист.

— Все було так, як я думав, — промовив Фальмут. — Чоловік, якого ви бачили, був одним з „Суду чотирьох“, перебраним за мене. Він вибрав чудово пору, навіть мої люди були ним одурені. Їм удало ся роздобути мотор, такої барви й конструкції, як і мій, і дібравши відповідну хвилю вони підїхали під міністерство кілька хвиль по моїм відїзді. Тепер полишаєть ся нам тільки одна можливість зловити їх: дежурний офіцир запамятав на наше шасте число мотора і може при помочи того числа вдасть ся нам вислїдити того, хто приїздив сюди до вас.

— Чи прийме начальник детектива Джексона? — розніс ся в тій хвилі голос камердинера, що стояв в дверях.

Фальмут вибіг до нього в долину.

— Простіть, сер, — заговорив Джексон кланяючись, — чи не помилили ся ви що до числа.

— Чому ви так думаєте? — швидко спитав Фальмут.

— Тому, що № 17164 — то число вашого мотора...

РОЗДІЛ VIII.

НОТАТКА.

Остатнє, остережене було коротке й ясне.

„Ми даємо вам час до завтрішнього вечера, щоб ви обдумали своє положене, що стоїть у звязку з переведенем проекту про вигнане політичних злочинців.

„Коли до шестої години завтрішнього вечера не появить ся в газетах оповістка про те, що ви відкликуєте свій проект, нам не лишаєть ся ніщо инше, як додержати свою обіцянку.

„Ви мусите вмерти о осьмій годині вечером

„Аби ви могли переконати ся, що нам все відоме, пересилаємо рівночасно докладний виказ всіх найменших приготовань поліційної охорони, піднятих для береження вашої безпечности. Прощайте”.

Підпис: „Суд чотирьох”.

Сер Філіп прочитав все те не здригнувшись. Він прочитав навіть той папір, де були описані иншим почерком всі подробиці діяльности охорони, що так старанно переховували ся в департаменті поліції.

— Не підлягає сумнівови, що є десь зра-

дник! — сказав сер Рамон — і поглянувши один на другого вони оба зблідли.

— Всі ті подробиці були відомі лиш нам чотирьом, — сказав агент, — і я ручу своєю головою, що ні я, ні директор поліції не відкрили їх нікому!

— Так само, як і я, — сказав рішучо секретар.

Сер Філіп стиснув плечима і усміхнув ся втомлено.

— Чи не все одно, хто зрадник? Головне лежить в тім, що „вони” все знають, — заговорив він. — Яким способом вони дійшли до того, се їх тайна, я не знаю її тай не цікавлю ся знати. Але тепер залежить все від того, чи годні ви мене охоронити завтра до осьмої години вечером, чи ні?

— Присягаю вам, — промовив Фальмут, заскреготавши зі злости зубами, — що ви будете живі, або їм прийдесть ся переступити через мого трупа.

Звістка про те, що сер Рамон дістав ще одно письменне остережене, була вже відома вечером у всім місті. Вона перелітала з клубів в театри і підчас антрактів обговорювали всі глибокоумно питає про безпеку, на яку наражував ся міністер.

В парламенті завважано незвичайний рух. Всі члени парламенту надіяли ся, що міністер появить ся там, але швидко по перерві стало відомо, що сер Філіп не приїде того вечера на засідане.

— Смію спитати вашої екселенції — звернув ся міністер війни до предсідателя, — чи годить ся його величество і затвердить проект про вигнане політичних злочинців? А може супроти незвичайно тяжких умов і непорозумінь буде ліпше відложити переведене того закона?

Се питане викликало оживлену дискусію.

Преміер-міністер підніс ся звільна зі свого крісла і звернувшись з усміхом до передбесідника, сказав:

— Не можу собі представити, що могло би перешкодити мому поважаному товаришови, якого на жаль нема нині між нами, відчитати завтра свій проект, — і знов сів спокійно на своє місце.

— Чого-ж він смієть ся? — спитав пошепки міністер війни свого сусіда.

— Він нині не в гуморі, — відповів той з переконанем. — Він зовсім розстроений, а його знайомий оповідав мені нині, що він загалом весь сей час почував себе дуже погано. Вірте мені, — додав сусід, — що справа „чотирьох” непокоїть сильно преміер-міністра!

В ту саму хвилю говорив преміер-міністер до міністра рільництва:

— Я зі свого боку зробив все можливе, аби переконати сера Рамона відкликати проект, але він ршучо не годить ся, а найгірше, що в глибині своєї душі вірить сам цілковито в се, що ті люди сповнять свою обіцянку і забють його.

— Се страшне! — Сказав горячо міністер

рільництва. — Дивую ся, як такий став річий можна стершити. Адже він знівечує всі принципи нашого суспільного життя і йде в розріз з законами цивілізації.

— Певна річ! — сказав спокійно прем'єр-міністер. — Але погляд „Суду чотирьох” на геперішні порядки зовсім льогічний. Подумайте лиш, як величезна сила зібрана нераз в руках одного чоловіка і як багато він може зробити доброго або злого! Згадайте про капіталіста, що править світовим ринком, про спекулянта, що скуповує збіжжя тоді, коли млини стоять без роботи, а люди мруть з голоду, нарешті про деспота і тирана, що тримає в своїй власті цілий народ, а з другого боку візьміть той нікому невідомий „Суд чотирьох”. Якись мрачні фігури, що вступають з нараженням життя в борбу з цілим світом! Вони засуджують і вбивають капіталіста, лихваря, тирана, все, що зле, і ділають все поза законом. Ми говоримо про таких людей, особливо ті з нас, що дуже побожні, що їх буде судити Бог, а вони самі без всякого страху приймають на себе право суду. Як ми злапаємо їх колись, то вони покінчать свою кар'єру дуже непоетично і крайно неартистично, в маленькій тюремній цюпі, а світ не довідаєть ся ніколи, які великі діячі погибли там.

— Але Рамон?

— В сїм випадку я вважаю, що вони занадто переборщили силу своєї власти. Коли би вони задоволили ся смертю сера Філіпа, а потім виявили би причини того вбійства, то я не

сумніваю ся, що Рамон був би тепер мертвий; але вони вже занадто багато разів показали свої карти. Я не знаю нічого про заходи поліції, ані про засоби, які вона поробила, але я переконаний, що дістати ся завтра до сера Рамона буде так само неможливо, як сибірському каторжникови пообідати з міністром.

— І ви думаєте, що нема ніякої надії на те, аби сер Філіп відкликав свій проект? — спитав міністер рільництва.

Преміер-міністер похитав на те заперечуючо головою.

— Ніякої! — промовив він.

Їх розмова була перервана початком засідання. Саля парламенту почала швидко пустіти, коли прийшла звістка, що сер Рамон не приїде нині зовсім.

Всі члени парламенту зібрали ся в фойє, аби обговорити питанє, що було тепер у всіх на думці.

Довкола парламенту зібрала ся величезна юрба народа, така, яка подибуєть ся тільки в Лондоні. Всі зібрали ся лише тому, аби поглянути на чоловіка, якого імя було у всіх на язиці.

Вуличні попродайки продавали його портрети, кольпортери викрикаючи про продаж відомости з описом його житя мали нечуваний заробіток, а народні співаки імпровізували нові куплети, в яких оспівували відвагу і енергію того видного дипломата, що так сміло опирав ся погрозам тих гультяїв і анархістів.

Богато було похвал в мізерній поезії тих

бідаків для сера Філіпа, що так силкував ся не допускати чужинців, аби використовували бідних робітників.

Комізм усього того дуже цікавиз Манфреда і Пойкарта, які доїхавши до надбережної вулиці лишили кеб і пішли пішки до парляменту.

— Стихи про анархіста, що відбирає хліб в бідного робітника, вдали ся їм знаменито, — сказав з усмішкою Манфред.

Вони були оба в фраках, а в ботонерці Пойкарта видніла відзнака Почесної Лерії.

Манфред говорив далі.

— Мені здаєть ся, що в Лондоні не було ніколи такого руху від часу...

Пойкарт поглядів на нього з усмішкою і вони оба засміяли ся.

— Як?

— Я завдав те саме питанє одному метрд'отелю і він порівняв сей рух з рухом, який був в східній часті Лондону за часу Джека Поруна.

Манфред зупинив ся нараз і поглянув з перестрахом на свого товариша.

— Господи, — крикнув він, — мені не було би ніколи прийшло до голови, що нас можуть зрівняти з ним... з...

Вони пішли далі.

Зближаючись до будинку поліції вони здибали якогось підозрілого субекта; він тримав руки в кишенях свого подертого пальта і глипнув на них похмуро, а коли вони пішли далі, то поглядів в слід за ними уперто, потім обер-

нув ся нараз і пішов за ними.

На розі юрба народу була така велика, що Манфред і Пойкарт мусіли затримати ся і почекати трохи, поки мали змогу перейти вулицею. Хоч було дуже тісно, то їм все таки вдало ся нарешті пройти в другу вулицю.

Порівнане, зроблене Пойкартом, увесь час давило Манфреда.

— Нині буде в королівськiм театрі, — сказав він, — маса народа і всі будуть оплескувати Брута за убійство Цезаря. Ти не знайдеш ні одного знавця історії і загалом ні одного розумного чоловіка, що на твоє питане, чи був би уратований світ, коли би Наполеона були вбили по його повороті з Єгипта, міг би без всякого сумніву відповісти тобі „так”. Так, але вони... вони все таки убійники.

— Ніхто не поставив би пам'ятника убійникови Наполеона, — сказав Пойкарт. — Але не поставлено також пам'ятника Фельтонови, що вбив розпустного і несправедливого міністра короля Карла I., а нас може оцінять потомки; та я задоволений почутем сповненого обов'язку!...

Він кинув недокурене цигаро і вложив руку в бічну кишеню, аби виймати друге, але виймив нараз руку без цигара і прикликав найблизший кеб.

Манфред поглядів на нього здивовано.

— Що стало ся? Мені здавало ся, що ти хотів іти пішки?

Не вважаючи на те Манфред сів до кеба а за ним і Пойкарт, який дав візникови таку

адресу: „На стацію Бекерської вулиці”.

— Мене обікрали, — сказав він пошепки, — взяли годинник; та се пусте, а головне те, що пропала моя нотатка, в якій я поробив уваги для улекшення поступування Тері, і се дуже важне.

— Можливо, що то звичайний злодюга, — сказав Манфред, — адже він взяв в тебе й годинник?

Пойкарт почав поспішно оглядати й інші кишені.

— Більше не пропало ніщо, — сказав він, — може й твоя правда, що то був звичайний, злодюжка, який буде цілковито задоволений годинником і кине нотатку в Темзу; а може то був агент поліції?

— Чи було щось в нотатці таке, що могло би тебе зрадити? — спитав неспокійно Манфред.

— Нічого, — відповів швидко Пойкарт, — але коли поліція не сліпа, то вона повинна бачити і зрозуміти всі мої обчислення і пляни, списані в нотатці. Можливо, що вона не попаде до них, але коли лише дістанеться в їх руки і той злодюга пізнасть нас... Ми пропали!

Кеб підїхав до стації і вони висіли оба.

— Я піду в східну частину міста і ми здиблемося завтра, — сказав Пойкарт: — до того часу я довідаюся, чи нотатка дісталася на поліцію. Добраніч!

І не кажучи більше ані слова вони розійшлися.

Коли-б Біллі Марк не був так п'яний, то він був би поступив обережнійше, але завдяки горівчаній парі він постановив, що мусить покористувати ся набутком, зісланим йому небом.

Схвильоване юрби, розбуджене погрозою „Суду чотирьох“, стягло величезну масу народа на всі більш відомі пункти Льондону. Особливо було тісно на трамваєвих пристанках, де всі чекали своєї черги.

Тому, що вечер ледви настав, Біллі подумав, що можна ще попрацювати й на трамваю.

Він витягнув передовсім мошонку одній старій дамі в жалобі, годинник якомусь панкові в циліндрі, ручне зеркалацьце з гарненької торбинки якоїсь дами і постановив покінчити всі нинішні операції, викравши портмоне з кишені молодої панночки.

Всі його труди увінчали ся успіхом, з портмоне дістала ся йому ще й коронкова хусточка і лише що він хотів покінчити свою важну працю, коли над його вухом задзвенів голос:

— Ага, Біллі!

Він пізнав той голос і зараз почув себе погано.

— Ах то ви, містер Говард! — крикнув він, силкуючись висловити радісне здивоване. — Як поживаєте? А я ніяк не надіяв ся здибати вас!

— Куди йдеш, Біллі? — спитав так радо повитаний Говард, взявши ласкаво Біллі під руку.

— До дому, — відповів чесний Біллі.

— А, ти йдеш до дому, Біллі? — говорив містер Говард, виводячи його з юрби. — Там, дім... домашнє огнище... чи може бути ліпше в світі, правда?

Говард прикликав ще молодого чоловіка, очевидно свого знайомого, і сказав йому:

— Біжіть, Портер, за трамваем і довідайте ся, чи не пропали там кому річи, і коли зголосить ся хто, то приведіть його сюди.

Післанець пішов.

— Тепер, Біллі, — промовив містер Говард, не перестаючи тримати його по приятельськи попід руку, — оповідж мені, як тобі поводить ся?

— Скажіть мені просто, містер Говард, чого потребуєте від мене і куди мене ведете?

— Біллі, я веду тебе до того самого здавна відомого тобі льокалю.

— Сим разом, сер, ви помилили ся, — крикнув Біллі, силкуючись вирвати ся від нього.

— Почекай, Біллі, — сказав Говард і зігнувши ся швидко, підніс мошонку, яку Біллі кинув.

В поліційній дирекції були дуже втішені появою Біллі, а дижурний сторож, що оглянувши швидко і старанно всі його кишені, привитав його як старого приятеля і зараз замкнув його на сильний замок до кімнати з зелізними кратами.

— Золотий годинник, половина золотого ланцюшка, три мошонки і червона сафянова нотатка, — перечислив голосно сторож.

Задволений урядник кивнув головою.

— Вдатний день, Біллі, — сказав він.

— Як я буду покараний сим разом? — спитав Біллі.

— Десять місяців тюрми, — відповів містер Говард, записуючи все до книги.

— Невже? — крикнув залякано Біллі.

— Се факт, Біллі, адже ти злодій, ошуканець і волоцюга і тебе засадять сим разом під № 8.

Остатнє слово відносило ся до сторожа, який і повів Біллі в камеру під № 8.

Увесь час, поки вони йшли, Біллі страшно кляв агентам поліції, що здібні ловити тільки бідаків, а нічого не можуть зробити з такими злочинцями, як „Суд чотирьох”.

— За що властиво ми платимо вам пенсії! — кричав обурений Біллі зза крат.

— Ти вже не богато нам платиш, — відповів йому сторож замикаючи двері на подвійний замок.

В канцелярії переглядав містер Гсвард з другим агентом украдені річи і віддавав їх особам, що зголосили ся по них.

— Тепер всі майже річи роздані, — сказав агент Говардови, полишившись з детективом в двійку, — і нема лише властителя золотого годинника та нотатки.

— Волотий годинник не йде, ч. 13,000, і нотатка, в якій крім записаних трьох сторінок, нема ні адреси, ні візитової карточки, ні ніяких паперів. Що се значить, я не можу зрозуміти.

Агент передав нотатку Говардови. Сторін-

ка, якої він не міг зрозуміти, містила виказ льондонських улиць.

Проти кожної вулиці стояв якийсь незрозумілий знак:

Портлендська вулиця. Вейткомб вулиця.
Рідженська вулиця. Пель-Мельський просп.
Площа Корнегі. Локотська вулиця.
Шефбурський бульвар. Йойтгельська вулиця.
Вулиця Ковентрі. Площа парламенту.

— Се подабає на рисунок для якоїсь ігри,
— сказав містер Говард. — А що написано на інших сторінках?

Вони обернули картку — там були нарисовані різні фігури.

— Гм! — сказав агент розчаровано і знов обернув картку.

Остання сторінка була написана доволі ясно і її можна було розібрати, хоч видно була писана швидко, немов під диктат.

„Ми не покине Д. Г., хіба лише аби поїхати до Б. П. Ми поїдемо туди в М. Т. (перед нами чотири карити) о 8 г. 30 м. 2600 від набережної, 80 кроків від М. один у кожній К. З. на кождім р. б. у п. на К. Всі двері широко о. Можна бачити себе, всі л. будуть мати р. Ніхто крім Фі і Г. не сміють приближати ся до Р. В. Б. П. загранична гал. повна п., 200 п. є. в к. Коло н. буде баталіон гвардії, то він стоїть готовий.

Агент помалу прсчитав все те.

— Що се все значить до чорта? — сказав гнівно агент.

В ту саму хвилию Говард заслужив свою першу нагороду.

— Будьте ласкаві дати мені сю книжечку на кілька мінут, — сказав він схвильовано.

Урядник сповнив його просьбу і здивований поглянув на нього.

— Я, здаєть ся, знайду властителя сеї книжочки, — і взявши дрожащими руками книжочку Говард убрав капелюх і швидко вибіг на вулицю.

Не стаючи він добіг до місця де стояли кеби, скочив до одного з них і швидко сказав вулицю, куди його треба було везти.

— Вулиця Йайрголь, їдьте як найскорше, — сказав він і по кількох хвилях говорив вже зі старшим офіцером того відділу поліції, що стеріг входу до вулиці, при якій було міністерство:

— Я сержант Говард, — представив ся він, — і маю важну звістку для сера Фальмута.

— Мені здаєть ся, сер, — заговорив задиханий Говард, що то відносить ся до вашої справи. Б. П. значить будинок парламенту і... — але Фальмут вирвав в нього поривисто книжочку, прочитав і тоді радісно крикнув:

— То наша тайна інструкція, — і схопивши Говарда за руку, він повів його за браму.

— Що, мій мотор тут? — спитав він і коли на його свист підїхав мотор, Фальмут трутив до нього Говарда, сїв сам і полетіли.

— Хто то вкрав? — спитав Фальмут.

— Біллі Маркс, — була відповідь. — Ви

може не знаєте його, але то загалом доволі відомий субект.

— Ні, — сказав Фальмут, — я знаю Біллї дуже добре. Почекаймо, що він нам скаже.

Коли мотор підїхав під дирекцію поліції, оба приїзші вискочили швидко, а дижурний агент пізнавши знаменитого Фальмута, зараз засалютував йому.

— Я хочу бачити арештованого Маркса, — коротко сказав Фальмут, і Біллї, що спав тоді, розбудили та привели до канцелярії.

— Слухай, Біллї, — звернув ся детектив до нього, — я хочу поговорити з тобою.

— Господи, та се містер Фальмут, — сказав Біллї здивований, і на його лицї появил ся переляканий вираз. — Правда, сер, я нічого... нічого не знаю про вчорашню історію.

— Не бій ся, Біллї, я не маю нічого проти тебе, і коли ти відповіш менї щиро на всі мої питання, я вратую тебе від нинішнього обжалованя і навіть дам тобі нагороду.

Біллї видало ся те підозрілим.

— Я нікого не буду зраджувати, — сказав він похмурно.

— Але-ж менї зовсім не треба того від тебе; я хочу лише знати, де ти знайшов сю нотаточку, — і при сих словах детектив показав її Біллї.

— Я знайшов її на тротуарі, — сказав він.

— Менї треба знати правду, — загремів голос Фальмута.

— Ну, добре, — невдоволено сказав Біллї, — добре; я витягнув її.

— В кого?

— Я його не затримував і не питав про імя, — була зухвала відповідь.

Фальмут зітхнув глибоко.

— Слухай, — спитав він, — чув ти про „Суд чотирьох“?

Біллі кивнув головою, отворюючи широко очи

— Отже знай, ця нотатка була власністю одного з них.

— Що? — крикнув Біллі.

— Тому, хто їх спіймає, визначено 1.000 фунтів штерлінгів. нагороди, і коли на підставі твого опису вдасться їх арештувати, то ті гроші твої!

Від самої думки про гроші Біллі остовпів.

— 1.000... 1.000 фунтів! — повторяв він. — А я так легко міг зловити його.

— Та й тепер можеш зловити його, — завважив остро детектив, — опиши нам лише його вигляд.

Біллі задумався.

— Він виглядав як джентльмен, — мурмотів він, силкуючись зібрати в умі всі подробиці для ясного опису своєї жертви! — Він мав камізьелку, білу сорочку і гарні чоботи!

— Але лице його, лице! — закричав детектив.

— Його лице, — обурился Біллі, — як я можу знати, яке в нього лице? Я не дивлюся ніколи на тих, в кого беру годинники!

РОЗДІЛ ІХ

НЕОБАЧНІСТЬ МАРКСА.

— Ти безсоромний дурень, — кричав агент, потрясаючи Біллїм, — невже ти хочеш сказати, що маючи в руках одного з „Суду чотирьох“, ти навіть не пробував розглянути його лице!

— Дайте мені спокій, — закричав Біллї, висуваючись з рук Фальмута. — По чім я міг знати, що то один з „чотирьох“, тай ви самі по чім се знаєте? — додав він з виразним гримасом. Його мозок почав сильно працювати і він зрозумів зі слів агента, що за користь

нишні присутні виявили, він сказав, як сказав, коли Фальмут дав знак лишити їх самих і коли

В закон знаю!

сильно чоловіка говорити, коли він не хоче. ний, що ви не маєте права приневолювати на- — Я знаю закон не гірше від вас і перекона- — Ого! — крикнув здурфало арештований.

то мусиш нам те сказати.

Балкаю з тобою поважно і коли ти знаєш що, — Біллї, — заговорив знов агент, — в відчувачи висність свого становища.

— Еї, байдуже, — відповів Біллї не радо, було?

— Ім? — перервав агент. — А кілько-ж їх — Я справді недовклатно придивив ся їм...

вважав для себе таким страшним. можна витягнути зі становища, яке він недавно

— Геррі Мас вийшов минулого тижня з тюрми.

Біллі почервонів і спустив очі в долину.

— Я не знаю ніякого Геррі Маса, — промуркотів він понуро.

— Минулого тижня вийшов Геррі Мас з тюрми, — повторив агент ласкаво. — Він сидів три роки за крадіж з вломанем, так, три роки криміналу і 10 буків.

— Я нічого того не знаю, — повторив Біллі тим самим тоном.

— Він утік і поліція не знала нічого про нього, коли-б... його не зраджено... і тоді зловили його в помешканю, як він лежав в ліжку.

Біллі мовчав, кусаючи губи.

— Геррі Мас був би дуже рад дізнати ся, кому повинен подякувати за арештоване та за 10 буків.

— Ви граєте в нечисту гру, сер Фальмут. Я потребував тоді дуже гроший... Геррі не був моїм товаришем... а поліція конечно хотіла знати, де він.

— Поліція жадає від тебе тепер так само прислуги.

— Я скажу вам все, чоґо потребуєте, — сказав Біллі і відкашельнув.

Агент стримав його: — Тут ні, — і звертаючись до дижурного, сказав: — Можете увільнити того чоловіка, я ручу за нього.

Біллі засміяв ся і промовив: — Перший раз поліція ручить за мене.

Мотор завіз агента до будинку поліційної дирекції і Біллі впроваджено до кабінету Фаль-

муга.

— Ї мушу упередити тебе, Біллї, — сказав йому дижурний офіцер, — що як зачнеш говорити, то старй ся говорити як найкоротше і найяснійше. Для нас дорога кожда хвиля.

Біллї оповів всі свої приключки. Не зважаючи одначе на упереджене говорив незвичайно просторо, силкуючись прикрашати деякі свої штучки, а агент поневолі мусїв вислухувати його терпеливо. Нарешті він дійшов до найголовнійшого.

— Їх було два: оден високий, а другий наший. Я чув як оден назвав другого: „Мій дорогий Жорже”, се сказав менший, той, в якого я взяв годинник і нотатку!... А що таке було в нотатці? — спитав нараз Біллї скоро.

— Говори далї, — відповів агент.

— Ну, я пішов за ними до кінця вулиці і коли вони стали на розї, аби перейти Черінг-Крос, я взяв годинник... розумієте?

— Яка то була година?

— Коло пів до одинайцятї або коло одинайцятї.

— І ти не розглянув їх лице?

Біллї похитав серіозно головою: — Най мене перун трісне, містер Фальмут, коли я розглянув.

Агент зітхнув; — Менї здаєть ся, Біллї, — сказав він розпучливо, — що ти не можеш менї помогти! Не завважив ти бодай, чи носили вони бороди або чи були виголені?

Біллї усміхнув ся сумно: — Я міг би легко збрехати вам, містер Фальмут, — сказав він

широ, — і видумати цілу історію, що ввела би вас в блуд, але я поводжу ся з вами чесно.

Агент бачучи його щирість кивнув ласкаво головою. — Ти зробив, Біллі, все, що міг і я скажу тобі, що буду сам тепер робити. Ти одинокий чоловік, що бачив одного з „Суду чотирьох” та остав між живими по тім, а тому я й беру на себе відповідальність та увільняю тебе до завтра. Хто знає, може ти здибаєш його на вулиці і пізнаєш по способі поведення, по ході або по якій іншій прикметі, яку ти забув тепер, але пригадаєш собі, коли його побачиш; одним словом, Біллі, я хочу, аби ти знайшов того чоловіка, якого ти обікрав. Маєш золотівку, встань завтра як найраньше і обійди всі центральні вулиці.

Агент підійшов до бюрка і написав кілька слів на своїй візитовій карточці: — Візьми отсе, сказав він, — і коли побачиш того чоловіка або його товариша, то сліди за ними, а потому передай ту карточку першому ліпшому поліцаєви, якому покажеш того пана, і 1,000 фунтів штерлінгів твої... Коли-б ти потребував мене, то приходи сюди в кожду пору дня або ночі, тут все знають, де я.

Біллі взяв карточку і вийшов на вулицю. Його голова горіла, а в кишені в нього лежала карточка, на якій був написаний приказ арештованя.

* * *

Ранок того дня, якого мала скоїти ся в Лондоні така важна подія, був ясний і теплий. Манфред, що проти звичаю пробув всю

ніч в робітні при Корнобиській вулиці, стрічав ранішню зорю на плоскім дасі свого дому. Він лежав на пледі лицем в долину, положивши голсу на руки. При сильнім ранішнім світлі видавало ся його здорове лице блідим і умученим, а сиве волосе в бороді визначало ся різко. Вираз цілковитої розпуки виднів на тім лиці. Се так було незвичайне для нього, що Гонзалец пролізши до нього крізь двері на дах, не вважаючи на свою непорушну зимнокровність, злякав ся і схопивши його за руку запитав: — Що таке стало ся?

Манфред здригнув ся і усміхнув ся. Але та усмішка не заспокоїла Леона.

— Ти думаєш про Пойкарта і про злодія? — спитав він знов.

— Так, — відповів йому Манфред.

— Чи ти почував себе коли перед тим під час роботи так, як тепер? — спитав він нараз пошепки.

Гонзалец мовчав, вдивляючись задумливо в віддаль.

— Так, — відповів він неспішно, — оден раз... з тою женщиною... в Варшаві... Памятаєш, як нам видавало ся все легке, а потім перешкода за перешкодою... все накопичували ся... і я став почувати те саме, що й тепер... нам грозить невдача!

— Ні, ні й ні! — гнівно крикнув Манфред. — Не потрібно говорити про невдачі... Прошу тебе, Леоне, не думай про се.

Він підліз до дверей і спустив ся в коридор, куди пішов за ним і Гонзалец.

— А Тері? — спитав він.

— Тері спить.

Вони підходили до робітні і Манфред взяв вже за клямку від дверей, коли нараз почули ся кроки.

— Хто там? — крикнув він.

Тихий свист приневолив його зійти в долину. — Пойкарт — крикнув він весело.

Так, то був Пойкарт, неголений, запорошений, стомлений.

— Ну? — спитав Манфред коротко і різко.

— Ходім на гору, — відповів Пойкарт.

Всі три пішли по запорошених сходах, не говорячи ні слова, поки не ввійшли до своєї кімнати, і тут Пойкарт заговорив нарешті.

— Навіть природа йде проти нас, — сказав він сідаючи на одинокий вигідний фотель і кидаючи капелюх в кут, — чоловік, що вкрав мою нотатку, арештований поліцією. Він відомий кишенковий злодій і на нещасте того дня слідили за ним. Нотатку знайдено в него і все було би скінчило ся щасливо, як би вона не попала до рук незвичайно хитрого агента поліції, який задецидував, що вона абсолютно мусить належати до нас. Розійшовшись з вами, я пішов до дому, перебрав ся і вибрав ся до будинку міністерства. Я змішав ся в юрбою, що стояла й дивила ся на двері будинку, стережені поліцією. Я знав, що Фальмут там і був переконаний, що коли трафить ся що нове, то про се дадуть зараз знати до міністерства. Тому, що злодій був зовсім звичайний, то я не

бояв ся його, припускаючи, що коли належить чого бояти ся, то що найбільше випадкового арештованя. Тим часом, поки я там стояв, підїхав до міністерства мотор і з нього вискочив якийсь чоловік, що належав очевидно до поліції. Ледви я замовив кеб, як вже той самий субект і Фальмут вискочили, сіли в мотор і голетїли. Я їхав слідом за ними на скільки можна було скоро, аби не викликати підозріння в візника, і хоч очевидно вони їхали швидше від нас, але цїль їх поїзки була менї відома. Вийшовши з кеба на розї тої вулицї, де дирекція поліції, я пішов пішки і дійсно спостерїг мотор коло брами. Я бояв ся дуже, що будуть допитувати в окремії камері, але на наше щастє вони робили се в канцелярії, куди я заглянув, проходячи позз дверей. Я пізнав Фальмута, якогось агента і арештанта... Остатній був чоловік з широкими вилицями, живими очима і лицем, що вказувало на підлість... Прошу тебе, Леоне, не переривай менї розпитами про зверхній вигляд чоловіка. У тій короткій хвилині, в якій я приглядав ся йому, я завважав гнів агента, здуфальний вираз лица в злодія і пізнав, що він певно заявив про неможливість пізнати нас.

— А!

Тим зітхненєм полекші Манфред перервав бесїду свого товариша.

— Але я все таки хотїв довідати ся на певно, — говорив далї Пойкарт, — і тому я пішов назад тою самою дорогою. По кількох кроках

я почув свист мотора, що перелетів попри мене: там сидів арештант з другим агентом. Я догадав ся, що його везуть до головної поліційної управи. Тепер мені хотіло ся дізнати ся, що буде поліція робити зі своїм новим арештантом. Почекавши кілька хвиль на вулиці, я побачив, як він виходив з управи: він був сам один. Його вигляд змінив ся тепер цілковито; він ішов бадьоро й весело. Вдивившись в нього пильнійше, я звернув увагу на вираз його лица: не вважаючи на задоволене зі свободи, воно відбивало ясно здивоване і коли він звернув на набережну, то я пішов за ним

— Я певний, що за ним слідила поліція! — завважив Гонзалец.

— Ні, я переконаний противно, бо розглядав ся уважно на всі сторони. Видно було, що його випустили і ніхто не вважав на нього. Коли він дійшов до набережної, він пристанув розглядаючись то на право, то на ліво, не знаючи очевидно, що робити. Я порівняв ся з ним і перегнавши його, обернув ся нараз та почав шукати по кишенях. — Чи не дали-б ви мені сірничка, сер? — спитав я його.

Він радо виймив пуделко і подав мені. Я почав закурювати цигаро, держачи сірник так, аби він видів моє лице.

— Ти поступив дуже розумно! — сказав серіозно Манфред.

— В ту хвилю я незаметно слідив за ним, з якою увагою він придивляв ся мені, але очевидно не пізнавав... Я почав з ним розмовляти;

постоявши кілька хвилин на однім місці ми рушили по набережній і перейшли через міст. Ми говорили переважно про дурниці, про робітників, погоду і про газетні новинки; на другім боці моста була малесенька каварня і я постановив ще раз випробувати його, тому попросив його випити склянку кави. Коли каву принесено, я виймив золотівку і подав її кельнерови, але той не мав видати.

— Чи не має дрібних ваш товариш? — спитав він мене.

Пуста славолюбність вуличного злодія проявила ся відразу в мого співбесідника і завдяки тому я довідався зараз, що потребував знати; на питанє кельнера він сягнув в кишеню і виймаючи також золотівку, сказав байдужно: — Ось все, що є в мене в кишені!

Знайшовши кілька дрібних монет, я заплатив за каву. Мій мозок працював страшно. Не було сумніву, що він оповів агентови щось таке, за що йому заплатили. Але що він говорив? Він не міг описати нашого вигляду, бо инакше пізнав би мене безсумнівно або тоді, коли я закурював цигаро, або тепер, коли я умисно сів так, аби газовий ріжок освітлював мене від ніг до голови... Та... нараз я зледенів від страху. Мені прийшло на думку, що я пізнаний і що він, як хитрий пройдисвіт, забавляє мене розмовою, бажаючи затримати, поки надійде поліція і мене арештують.

Пойкарт замовк. По кількох хвилях він

виймив з кишені склянку і обережно поставив її на стіл.

— Він ніколи не був ще так близький смерті! — спокійно оповідав він далі. — Але мій сумнів і страх розсіяли ся швидко: я пригадав собі, що він міг спокійно затримати мене! Випивши каву, він сказав, що мусить іти до дому. „Невже? — відповів я. — До річи, я також мушу іти, бо маю завтра багато роботи”. — Він поглядів боком на мене. — „Я маю також багато роботи — сказав він усміхаючись і показуючи мені всі зуби, — але я не зчаю, чи зможу все зробити”. Ми вийшли з каварні і станули під ліхтарнею на розі вулиці. Знаючи, що маю до розпорядку тільки кілька хвиль, аби добути потрібні відомости, я відважно приступив до річи. — „Що говорять про „Суд чотирьох”? — спитав я його в ту хвилину, коли він відходив від мене. Почувши моє питанє він швидко обернув ся. — „А що стало ся з ними”? — швидко спитав він. — Я почав описувати особи „Суду чотирьох”. Він слухав уважно, силкуючись пізнати мою думку про них, але найбільше цікавив ся обіцяною нагородою. Він страшно запалив ся говорячи про те і нараз нахилиючись до мене, штуркнув мене в груди брудним пальцем і почав поясняти мені свої припущеня та плян поступованя. — Пойкарт сказавши се, засміяв ся, але швидко від утоми почав позівати. — Ви очевидно догадуєте ся, про що він говорив, — оповідав він далі, — і знаєте, які смішні неінтелігентні люди, коли

бажають укрити ціль, до якої стремлять ріжними фільзофічними розумованями. Він (його кличуть Марксом) надієть ся пізнати одного з нас, числячи на якийсь щасливий припадок. Його увільнили тому на добу і завтра він оббіжить увесь Льондон.

— Буде мати роботи на цілий день! — розсміяв ся Манфред.

— То правда, — потвердив Пойкарт. — Але слухайте далі, — почав він помалу. — Ми розстали ся з ним нарешті і я звернув ся в західну сторону міста. Я постановив іти до Ковен-Гардської площі, бо то одинокє місце в Льондоні, де чоловік може бути безпечний, не викликаючи підозріня. Пройшовши ринок, де товпив ся народ,, я не здаючи собі справи, обернув ся нараз і побачив перед собою Маркса. Він усміхаючись дурновато кивнув мені головою і не чекаючи на мій запит, почав сам поясняти свою присутність в сїм місці. Я вдав, що вірю цілковито його словам і знов, другий раз того вечера, запросив його на каву. Він зразу отягав ся, але швидко передумав і приймив моє запрошенє. Коли принесено каву, він взяв швидко свою шклянку і постарав ся як можна найдалше поставити її від мене. Тоді я зрозумів, що Маркс перехитрив мене, та що він зовсім не такий дурний, як я думав про нього. В ту хвилю, як так свобідно балакав зі мною, він пізнав мене, але старав ся не показати того, боючись мене перелякати.

— Але чому-ж? — запитав Манфред.

Суд Чотирох — 5.

— Я й сам був здивований, — відповів йому Пойкарт. — Чому він не казав зрештувати мене? — і звернувшись до Леона, що мовчав увесь час, спитав його знов: — Скажи, Леоне, чому?

— Пояснене того поступка дуже просте! — відповів Гонзалец спокійно. — Чому Тері не видав нас також? Все те походить від якоїсь педовірливости до себе, коли чоловік не знає, чи належить йому так поступати, чи ні. Те все продукт цивілізації теперішних часів! Може він сумнівав ся, чи видадуть йому нагороду, не вірив в чесність поліції. Адже більша частина злочинців робить так в подібних випадках; а може він хотів зробити се при свідках?

Сказавши все те, Леон підійшов до шараків, де висіло його пальто. Він одягнув ся, потер задумчиво свою виголену бороду і сховавши до кишені фляшочку, що стояла на столі, спитав: — Тобі очевидно удало ся вислизнути ся від нього?

Пойкарт кивнув потакуючо головою.

— Де він мешкає?

— Ч. 700, при Редкроській вулиці, у звичайнім готелі.

Гонзалец взяв зі стола олувець і нарисував швидко голову на кінці газети. — Чи подібний?

Пойкарт поглянув на рисунок і сказав здивований: очевидно але чи ти його знаєш?

— Ні, — відповів недбало Леон, — але чоловік, подібний до нього, мусить мати таку фізіогномію.

Пристаючи на порозі він додав: — Мені здаєть ся, так треба зробити.

Йому очевидно хотіло ся почути потверджене свого питання. Головно звертав ся він до Манфреда, що стояв зі схрещеними руками, не підіймаючи очий. Замість відповіди він підніс руку і Леон завважив, що великий палець його руки був опущений в долину.

Він мовчки вийшов з кімнати.

* * *

Біллі був в розпуці. Завдяки грубому підступови його жертва вислизнула ся йому з рук.

Коли Пойкарт, дійшовши з ним до одної з ліпших льондонських гостинниць, станув перед брамою, пригадав собі нараз, що мав туди зайти, але обіцяв швидко вернути ся, по кількох хвилях; та не вспів Біллі прийти до себе, як його вже не стало. Він слідив за своєю жертвою від самого Блекфанського моста і був майже певний, що пан, якого він не спускав з очий, був тим самим чоловіком, в якого він украв годинник. Він міг візвати першого стрічного поліція і арештувати його, але думка, що йому прийдесть ся ділити ся надгородою з тим, хто йому pomoже при арештованю, здержувала його і він зачинав переконувати себе, що то може зовсім не та особа, про яку він думав, хоча...

Пойкарт був по званю хемік; його улюбленим занятєм було сидіти в лябораторії, студіювати складові части всяких можливих отруйних плинів, возити ся з фільтрами і іншими

апаратами своєї лябораторії та загалом робити досвіди як з мінералами, так і з рослинами.

Біллі вийшов з будинку поліції з наміром відшукати за всяку ціну чоловіка з плямами на руках. Але страх завести ся перешкодив йому знов дати поліції такі цінні вказівки. Здибавши тепер лицем в лице чоловіка якого шукав, Біллі був обов'язаний арештувати його, але він не зробив того з жадоби, не здецидувавшись ще, що для нього було вигіднійше.

— Коли одного з членів „Суду чотирьох” цїнять на 1,000 фунтів, то кілька тисяч можна дістати за всіх чотирьох! — думав практичний Біллі.

Так, Біллі був злодій, а рівночасно й не злий промисловець. Він не любив робити за дармо. Він не був консерватистом і крім злодійства займав ся й іншими не менш корисними професіями. Він крав, підробляв та пускав фальшиві гроші, і все те робив з однаковим задоволенем. Він, як метелик, що пурхає з одної цвітки на другу, переходив від одного проступка до другого і все ділав як знавець справи.

Коли Пойкарт щез на його очах у величавім дворі „Hotel Royal”, Біллі був зразу зовсім тим прибитий. Він миттю представив собі, що коли його жертва висмикнула ся туди, де він не міг її зловити і куди його не пустять, доки не довідають ся про причину погонї, то його справу очевидно належить уважати програною.

Портієр гостинниці, ще без ліберії, чистив тоді мідяні прикраси в вестибулю. День лише

що починав ся, вулиці були пусті і Біллі по хвилевім намислі рішив ся на розпучливий поступок, про який навіть не посмів би подумати перед тим. Він натиснув двері і сміло увійшов у вестибуль.

Портієр обернув ся і зміривши підзорливим поглядом цілу його фігуру, а особливо його старий сурдут, спитав остро: — Що там?

— Слухай, приятелю... — зачав Біллі як найчемнійшим тоном.

Але сильна рука портієра схопила його за ковнір і викинула на вулицю. — Забирай ся до чорта! — крикнув він.

Сеї уваги було досить, аби приневолити Маркса змінити свій плян діланя. Поправляючи свій помятий сурдут, він виймив з кишені карточку Фальмута і звертаючись до портієра, сказав з гідністю: — Я поліційний агент і коли ви перешкодите мені в урядованю, то стережіть ся!

Портієр узяв карточку, прочитав її і спитав чемно: — Чим можу служити?

Він хотів додати „сер”, але те слово застрягло чогось йому в горлі. — Коли той чоловік агент, то він знаменито перебраний! — думав він собі.

— Я хочу бачити того пана, що увійшов сюди передо мною — сказав Біллі.

— А яке число його кімнати?

— Се байдуже, яке число. Я хочу знати, чи є в вас другий вихід, крім фронтового?

— У нас є аж шість виходів, — відповів

портієр.

При однім з нефронткових виходів, що вів на маленьку вуличку, стояв сторож і від него довідав ся Маркс про те, чого побоював ся: Пять вінут тому назад, пан, подібний по описі до чоловіка, якого він шукав, вийшов звідси на вулицю Стренд, взяв кеб і поїхав.

Біллі попав в цілковиту розпуку. Коли-б він не був таким боягузом, був би дістав хоч частину з 1,000 фунтів.

Проклинаючи свою дурноту, задля якої випустив з рук цілий маєток, Біллі йшов звільна в долину по надбережній. Засунувши руки в кишені він ступав сумно по довгій вулиці, перебираючи в думці ненастанно події минулої ночі і лаючи себе без кінця за дурну помилку.

Минула з година від часу, як він утратив із виду Пойкарта, і нараз прийшло йому до голови, що ще не все страчене. Він знав тепер вигляд того чоловіка, бачив виразно його лице, знав кожний рис його. А то було важне! Коли Пойкарта тепер арештують на підставі його опису, то він все таки дістане бодай частину нагороди. Він не посміє сказати Фальмуту, що пробув цілу ніч в товаристві того чоловіка і не арештував його. Фальмут ні за що не повірить йому. Бо й справді, як дивно, що він його здибав!

Всі ті думки прийшли перший раз в голову, Біллі. Як то стало ся, що він здибав ся з ним? Невже се було можливе? А може той чоловік, якого він обікрав перший пізнав його і уми-

сно розшукував, аби убити? Холодний піт виступив на чоло Маркса. Так, ті люди уоїйці!... Люті, немилосерні, жорстокі убійці... і кол...

Якийсь чоловік, що йшов попри нього вулицею, несподівано наткнув ся на нього. Біллі поглянув підозрено і побачив молодого чоловіка, гладко виголеного, з різкими рисами лица і неспокійними голубими очима. Поглянувши уважнійше, Маркс завважив, що той чоловік не зовсім такий молодий, як видавало ся на перший погляд. На вид йому було коло 40 літ. Незнайомий поглянув допитливо на Маркса і бачучи, що той збираєть ся йти, дав йому знак затримати ся.

— Ваше імя Маркс? — спитав він приказуючо.

— Так, сер!

— Ви бачили містера Фальмута?

— Лише вчера вечером, — відповів здивований Маркс.

— Ви мусите зараз піти до нього.

— А де-ж він тепер?

— На стації Кенсінгтон. Там арештували когось і він хоче, аби ви посвідчили ідентичність арештованого.

Біллі напудив ся.

— А чи дістану я яку нагороду, — спитав він, — коли пізнаю арештанта?

Незнайомий кивнув потакуючо головою і Біллі утішив ся.

— Ви мусите їхати зі мною, — говорив далі незнайомий, — візьміть білет першої кля-

си до Кенсінгтона і сідайте в купе разом зі мною. Йдіть!

Він перейшов вулицю і звернув ся до Черінгкроського двірця. Біллі йшов за ним.

Прийшовши на дворець, Біллі завважив, що його співбесідник ходить по плятформі, вдаючи, що його не знає. Коли поїзд прийшов, Біллі старав ся швидко сісти в вагон в слід за своїм провідником і почав розтручувати юрбу робітників, що виходили тоді з поїзду.

Увійшовши в пуге першої кляси, як йому приказано, він сів там і почав чекати. Поки поїзд їхав від Черінгкроса до Вестмінстера, Маркс міг свобідно обдумати своє положенне. Доїздячи до Сент-Джемського парку, він вже видумав оправдане, яке представить серови Фальмутови, а недалеко стації Вікторія він навіть придумав можливість домагати ся нагороди. Віздячи пять мінут до тунелю, Біллі обернувшись побачив на порозі отворених дверей в купе свого провідника. Він страшно злякав ся.

— Замкніть вікно, — сказав приказуючо незнайомий і Біллі автоматично сповнив той приказ. В тій самій хвилі він почув бренькіт розбитого скла і обернувшись, спитав гнівно: Що то таке? Але замість відповіди побачив, що незнайомий відійшов від дверей замкнув їх тісно і сам щез.

„Чого він хоче“? — спитав себе Біллі змученим голосом і поглянувши на підлогу, спостеріг розбиту фляшку, а коло неї золотівку;

не розбираючи нічого, він поглядів в долину, а потім в ту хвилю, як поїзд подїздив до стації Вікторія, зігнув ся і підняв її...

РОЗДІЛ Х.

СМЕРТЬ ТРЬОХ.

Поїзд стояв на стації Кенсінгтон, коли якийсь пасажер почав шукати собі відповідного місця в вагонах. Отворивши двері одного купе він закашляв ся відразу і відскочив від нього. Переляканий кондуктор і начальник стації підбігли ї коли двері отворено цілковито, то важкий запах праженого мігдала відразу розніс ся на пероні. Кілька пасажирів з цікавості зібрало ся, заглядаючи до купе, коли появив ся лікар зі своїм помічником та дижурний жандарм. Лікар приступив до огляду.

Передівсім винесено звідти згорблений труп неживого пасажира і покладено його на плятформу.

— Що ви знайшли при нім? — питав поліційний агент.

— Золотівку і розбиту фляшку!

— Не припускаю, — сказав він, — аби ми знайшли при нім які папери, що стверджували би його ідентичність. Се правдоподібно самоубійство!... Ось білет 1-ої кляси! А осьде візітова карточка. — Обернувши візітову карточку на другий бік, він прочитав її і при тім по-

явив ся на його лиці вираз великого здивованя. Зробивши на швидку кілька розпоряджень, він пішов скорим ходом до телеграфічної стації.

Містер Фальмут лише встав. Він ледви зміг відпочити кілька годин і стан його духа був дуже неспокійний. Він прочував, що не вважаючи на всі заходи, пороблені ним, сей день скінчить ся недобре.

Він не вспів ще одягнути ся, як його повідомлено про приїзд начальника поліції.

— Я дістав ваше повідомлене, Фальмут, ви дуже добре зробили, що випустили Маркса! Не мали ви від нього яких відомостей?

— Ні ще, сер!

— Гм... — сказав начальник, — хотів би я знати...

Він затримав ся, не докінчивши фрази.

— А не приходило вам до голови, що вони мусять знати ту небезпеку, на яку виставляють ся?

Фальмут поглянув на нього здивований.

— Розумієть ся, сер... очевидно...

— А що вони по вашій думці зроблять?

— Їм полишаєть ся, сер, одно: втікати звідси.

— Але може зайти таке, що тоді як Маркс буде відшукувати їх, вони зі свого боку будуть шукати його.

— Біллі дуже хитрий, — сказав з притиском Фальмут.

— Але й вони не менше хитрі, — відповів начальник. — Раджу вам відшукати Маркса і

приставити до нього двох досвідних агентів з тим, щоб слідили за ним.

— Я зараз видам приказ, — відповів Фальмут. — Боюсь лише, чи не ліпше було нам зробити се вчаснійше.

— Я піду поговорити з сером Філіпом, — сказав начальник і додав з жалем: — Мені мабуть доведеть ся злякати його трошки.

— Яким чином?

— Ми хочемо намовити його відкликати проєкт. Чи читали нинішні ранішні газети?

— Ні ще, сер.

— Всі годять ся на те, що проєкт повинен бути відкликаний. Вони не вважають його на стілько важним, аби задля нього наражував ся хтось на таке смертельне ризико тим більше, що публична опінія поділила ся в сій справі на дві партії і всі побоюють ся злого кінця!... Справді, признаю ся, що я також бою ся того!

Начальник поліції звернув ся до сходів, але був затриманий перебраним агентом. Се була нова обережність. Міністер був немов в в облозі і до нього не допускали нікого, хто не знав відповідного гасла. Все те роблено зі страху, щоб не повторила ся вчорашня штука.

Він підніс вже руку, аби застукати до дверей, як нараз зловив його хтось з заду за плече, — він обернув ся і побачив Фальмута, зблідлого і з перестрахом в очах.

— Вони почислили ся вже з Біллі Марксом, — сказав він задихаючись. — Його трупа знайдено власне в купе поїзду на Кенсінгтонській

стації!

Начальник лише свиснув. — Але як вони зробили се?

Лице Фальмута виражало розпуку і втому.

— Вугляним квасом! — відповів він здвигнувши раменами. Вони всі вчені!... Слухайте, — говорив він далі, — намовте сера Рамона відкликати той проклятий проект. Ми ніяк не зможемо уратувати його! Я переконаний до глибини душі, що він пропав!

— Пусте, — сказав начальник поліції, — ви зденеровані тому, що не виспали ся. Ви не подібні до самого себе... Ми мусимо уратувати його.

Він підійшов до брами і прикликав агента.

— Передайте зараз інспекторови Колінзови мій приказ — сказав він, — зателефонувати до всіх комісаріятів, аби прислали мені як найбільше людей для охорони; я оточу сера Рамона таким тісним кордоном що ніхто не посміє підійти до нього, не наражаючись бути вбитим.

За годину можна було бачити на вулицях Льондону оригінальний похід, якого не бачено ще ніколи в столиці. Зі всіх комісаріятів виходили невеличкі відділи поліційних вояків. Вони їхали залізницями, омнібусами, моторами, словом — вандрували всіми можливими способами, якими тільки могли розпоряджати. Вони сходили ся зі всіх стацій і заняли всі вулиці, а мешканці Льондону дивили ся здивовані на величезне число тих людей, що творили їх охорону.

Уайтгольська вулиця була занята ними від початку до кінця, Сент-Джеймський парк представляв одностайну масу голов. А в довкружних вулицях проїзд був стриманий і вони всі були стережені непрохідним ланцюхом кінних жандармів. Вулиця Сент-Жоржа була також в руках поліції. На кождім дащі поблизьких домів стояв поліцай. Не було дому з вікнами, які виходили до будинку містерства, що не був би оглянений з гори до долини. Все було так обложене, як буває підчас воєнного стану. Два гвардійські кавалерійські полки стояли в повній готовості в касарнях, чекаючи на перше візване поліції.

Директор поліції і Фальмут сиділи тоді в кімнаті сера Філіпа і намовляли упертого дипломата зректи ся свого наміру.

— Я повторю вам, сер, — говорив директор поліції, — що зробити більше для вашої охорони, як ми зробили, неможливо, а тим часом я все таки бою ся. Ті люди володіють якоюсь надприродною силою і я бою ся, що не вважаючи на всі наші найпильніші стараня, ми може не звернули уваги на якийсь кутик, забули якусь вулицю, а вони можуть тим покористувати ся завдяки своїй діявольській хитрості. Смерть Маркса розстроїла цілковито мої нерви. А „Суд чотирьох” не перестає далі бути для нас невидним і невідомим. Ради Бога, сер, подумайте добре, поки відкинете предложені вам умови. Невже проєкт такий конечний? Невже варта задля нього ризикувати житем?

Останнє питанє було завдане таким різким тоном, що сер Філіп навіть здригнув. Він відповів не зараз. Але коли заговорив, то голос його звучав спокійно і твердо:

— Я не відкличу проекту, — промовив він звільна, відриваючи кожде слово. — Я не відкличу його під жадною умовою!... Я зайшов занадто далеко, — і він зробив жест, просячи не переривати йому. — Я стою тепер понад страхом за своє жите і навіть не відчуваю ніякого страху! Для мене існує тепер тільки питанє справедливости! Коли за мною правда, як я вводжу закон про вигнанє цілої армії інтелегентних політичних злочинців, які будучи самі безпечними, підбурюють менше освічених і простійших людей, аби сповняли всякі насильства та вбійства. Коли за мною правда, то тоді по стороні „Суду чотирьох” неправда! Або коли за ними правда і сей закон — се продукт тиранії та варварства, який вдираєть ся як анахронізм в центр духового розвою ХХ столітя, коли за ними правда, повторяю, тоді по моїм боці неправда! Тепер дійшла справа до крайних границь, нехайже випадки, що будуть мати місце, порішать, хто з нас був винен, а всю відповідальність за своє поступованє я приймаю на себе!

Він підніс очі і не дригнувши здибав ся зі здивованими поглядами своїх співбесідників.

— Ви сповнили чесно свій обовязок, заводячі довкола мене всі можливі способи охорони, і ви невинні, що я, не вважаючи на ваші

заходи, все таки не почуваю себе спокійно!

— Тепер ми мусимо поробити ще острійші заходи для вашої охорони, сер, — сказав директор поліції. — Нині вечером від шостої до пів до десятої ви не будете виходити зі свого кабінету і не будете отвирати дверей рішучо нікому, хоч хто би стукав, навіть коли-б се я або містер Фальмут. Двері ваші мусять бути замкнені!... А може ви бажаєте, аби з нас хто лишив ся з вами? — додав директор непевно.

— О ні, не треба! — відповів швидко Рамон. — По вчорашній маскарадї я волю бути сам!

Директор не перечив.

— Ся кімната, — говорив він далі, — забезпечена зі всіх сторін перед нападом анархістів, — і він рукою показав увесь льокаль, — в ночі оглянули ми всі стіни, підлоги, стелі, а віконниці оббили навіть зелізом.

Досвідним поглядом окинув він кімнату і всі річи, але нараз завважав, щось, чого давнійше там не було. На столі стояла китайська ваза з букетом чудових рож.

— Ага, — сказав Рамон, завваживши його здивоване, — сї рожі принесено мені нині рано з мого помешканя!

— Дійсно, се щось нове! — відповів директор поліції, нахилиючись, аби понюхати цвѣти.

Він відірвав листочок рожі і почав розтирати його пальцями.

— Справді, — говорив він, — вони такі гарні і свіжі, що можна би їх взяти за штучні...

І нараз, не здаючи собі самому справи, начальник поліції відчув, що з тими цв'їтами звязане щось. Він устав тихо і пішов на долину по чудових мармурових сходах, де на кождім ступені стояв поліцаї, і почав там розмовляти з Фальмутом.

— Властиво говорючи, не можна обвинувачувати нашого старого дипломата за його постанову і нині ще більше, як коли інде, я хилу перед ним чого, але все таки, — і голос начальника здрігнув, — я бою ся... я страшно бою ся!...

Фальмут мовчав.

— З нотатки не дізнали ся ми нічого нового, — говорив далі начальник, — крім відомости про ту дорогу задними вулицями, якими сер Філіп міг би їхати до дарляменту. Той плян так простий, що я переконаний, що тут криється якась тайна та що ми не зрозуміли тих ризиків.

Він вийшов на вулицю і пройшов між юрбою поліцаїв. Збільшена охорона і інші зарядження поліції перед можливим атентатом не давали льондонській публиці можливости знати, що діється в стїнах міністерства.

Репортери і видавці газет, особливо вечірних, не маючи також способу проникнути в той зачарований замок, мусїли задовольятися звістками, які доставляла їм поліція. Ті звістки були крайно недокладні і давали повну свободу до найможливіших здогадів. А газета „Мегафон“, яка вважала себе найблизшою до „Суду

чотирьох”, старала ся всіми силами роздобути останні новости.

Чим ближе надходив нещасний день, тим більше зростало занепокоєне публики і дійшло до неможливих розмірів. Скоро тільки появлялися на вулицях телеграми вечірних газет, розкуповувано їх в миг. І хоть зміст тих звісток не міг заспокоїти публику, що очікувала сильних вражінь, то все таки його читано безнастанно.

Стовпці газет були покриті рисунками будинку міністерства, плянами його й околиці, списом місць, де стояла поліційна охорона, портретом самого міністра і нарешті мало не десятий раз описом діяльності „Суду чотирьох” та їх головних злочинів.

Цікавість публики дійшла до крайних границь. Увесь Лондон, вся Англія, весь цивілізований світ не думав ні про що, не говорив ні про що, хіба про нещасний день. Але відомість про смерть Маркса вразила всіх як грім. Про смерть Маркса ходили між публікою найрізпородніші чутки. Одні говорили, що він був одним з діячів „Суду чотирьох: — другі, що то був заграничний агент; треті припускали, що то був сам Фальмут; але хто би то не був, все оповідання про „самовбійство в вагоні” страшно хвилювали публіку. За годину ціла та історія з неправдивими подробицями, але не заперечувана, як довершений факт, заповняла стовпці всіх газет. Одна тайна за другою!

Хто був той лихо одягнений чоловік? Яку

участь приймав він у довершуваних подіях і як дійшов до самовбійства?

Всі ті питання задавала публіка неперестанко і помалу на підставі різних комбінацій вийшла правда на верха. Швидко по звістці про ту смерть народ почав звертати увагу на величезні маси поліціантів, що стояли довкола міністерства, і всі розуміли тоді, яке важке значіне прикладає правительство до нинішнього дня.

„З вікон мого кабінету в редакції „Мегафона“, — писав Сміт, — я міг бачити вулицю Вайтгол у цілій її довжині. Се було замітне видовище, якого Лондон не видав ще ніколи. Передомною було ціле море чорних поліційних шоломів, вони заповнювали всю вулицю від одного кінця до другого. Всі доокружні вулиці були заняті поліцією, нею був переповнений весь парк і всі сусідні вулички, а вся та маса творила таку щільну стіну, крізь яку пробити ся не було ніякої змоги”.

Департамент поліції предвидів всі можливості і не лишив нічого без уваги; тепер він ділав відповідуючи хитрістю на хитрість і ошукою на ошуку. Справа, якої вони боронили, була такої великої ваги, що самої дипломатії було занадто мало і треба було ужити як найострійших способів.

Тепер, коли минуло вже стільки часу, трудно представити собі той перестрах, який викликав на поліції „Суд чотирьох”. Той страх так сильно опанував найліпшу в світі що до

своєї організації поліційну охорону, що паніка уділила ся навіть найрозумнішим її агентам.

Юрба, що займала всі виходи з Уайтголя, стала ще збільшувати ся, доки прийшла звістка про смерть Біллї.

Швидко по другій годині по полудни Вестмінстерський міст був на приказ начальника поліції замкнений як для піших, так і для возів. Частина надбережна що простягала ся між обома мостами, була також занята поліцією, а всі зібрані там роззяви були розігнані. Нортумберлендський бульвар був також замкнений, а о третій годині по полудни були всі поблизькі до міністерства вулиці на доволі великім просторі під наглядом охорони.

Посли, що їхали на засіданє парламєнту, були супроводжені кінними жандармами, а по дорозі нарід витав їх оваційно.

Вся та десятитисячна юрба, вичікуючи чогось, любила ся поки що тільки небувалим збором поліціантів, вежами на парламєнті і почорнілими стїнами інших будинків. Зібравшись на центральних вулицях, увесь Лондон в повнім порядку вичікував терпеливо, не бачучи ще нічого перед собою. І все те пережило ся задля свідомости, що вони стоять близько того місця, де має збути ся страшна трагедія!

Один чужинець, приїхавши до Лондону, був страшно переляканий таким збіговищем і коли запитав про його причину, то чоловік, який стояв побіч нього, показав йому своїм цебухом, на міністерство: — „Ми чекаємо тут,

коли забють одного чоловіка, — відповів він так просто, як буцім би то говорив про найзвичайнішу річ.

Але над усею тою юрбою царювали кольпортери і вели прегарну торговлю. Надзвичайні телеграми переходили з рук до рук, літаючи через голови сусідів. Кождої півгодини виходили нові газети, з новими здогадами і новими описами сцен, в яких юрба грала таку живу роль. Кожду найменшу звістку передавано окремо, а юрба проглотувала її жадібно. „Опорожнене площі” описувано в одній газеті, друга оповіщала, що переїзд по тім і тім мості також вільний, а третя описувала, як якийсь дурний анархіст перелякав був народ.

Увесь день зійшов на очікуваню. Говорено на всі лади про „Суд чотирьох”, роблячи нові комбінації, витягаючи різні висновки, і обвинуваченя, але нещасного кінця вичікувано спокійно, як обіцяного видовища, і всі не відриваючи очий дивилися на вказівки міського годинника, що посувалися так повільно.

— Нам приходиться чекати дві години, — говорили в юрбі, коли біла шеста година, і та фраза, або ліпше сказати веселий тон, яким її сказано, вказувала на той настрій, в яким були всі.

Юрба все жорстока, безсердечна і безжалісна. Вибила сема година і гамір від всяких розмов устав нараз. Лондон чекав мовчазливо, але серце того величезного города билося сильно, споглядаючи, як вказівка на міських

годиннику посувала ся повільно до остатньої страшливої хвилі.

В охороні, що стояла довкола міністерства, зайшли маленькі переміни і була вже осьма година, коли сер Філіп, отворивши двері від свого кабінету, в яким пересидів увесь час, прикликав до себе начальника поліції і Фальмута.

Вони підбігли до нього, але пристанули, не доходячи до нього кілька кроків. Міністер був блідий і на його лиці з'вили ся зморщкі, яких перше не було, але рука, що тримала лист, не дріжала, а вся його фігура представляла собою загадкову фігуру Сфінкса.

— Я тепер замкну свої двері, — сказав він спокійно, і надіюсь, що все, про що ми говорили, буде сповнене.

— Так, сер! — відповів йому начальник поліції.

Сер Філіп видно хотів ще щось сказати, але роздумав ся. По короткій мовчанці почав говорити дальше: — По мойому переконанню я був все справедливим чоловіком, — швидче розмовляв він сам з собою, — і що не зайшло би, мені приємно почувати, що закон, який я хочу перевести, конечний для загального добра... Що се таке?

На коридор доносив ся неясно гамір голосів.

— То народ витає вас, — відповів Фальмут, який що лиш ходив оглядати весь будинок.

На устах міністра появилася погірдлива усмішка і в його голосі прозвучала знов звичайна для нього іронія: — Вони будуть страшно розчаровані, коли нині не станеться нічого, — сказав він гірко. — Народ!... Най Господь боронить мене від народньої симпатії, від його похвал та від його страшного співчуття!

Він обернувся і пішов до кабінету, замкнув тихо тяжкі двері, а оба його співбесідники чули виразно, як цоркнув замок, коли він замикався.

Фальмут поглянув на годинник: — Ще маємо сорок мінут, — коротко сказав він.

* * *

Члени „Суду чотирьох“ стояли в темноті. — Вже пора, — сказав Манфред і Тері поліз та почав чогось шукати.

— Позвольте мені засвітити свічку, — сказав він по еспанськи.

— Не можна.

Та заборона була сказана шорстким голосом Пойкарта; тоді Гонзалец зігнувшись швидко почав також мацати по підлозі своїми зручними пальцями. Він знайшов швидко те, чого шукав, і віддав свою знахідку. Тері, потім пошукавши ще раз він і другу знахідку віддав йому-ж, а Тері умілими руками злучив все разом.

— Чи не пора? — спитав Тері змученим голосом.

— Почекай.

Манфред поглянув на ясний циферблат свого годинника. Всі чекали мовчки.

— Тепер пора! — проголосив урочисто Манфред і Тері простягнув руку. Простягнув... і зі стогоном упав... Всі три почули той стогін. Вони швидше почули, ніж побачили фігуру, як захитала ся, і стукіт від її упадку.

— Що стало ся? — ледви чутно прошепотів голос Гонзалеца.

Манфред в той час був уже при Тері і обшукував його.

— Тері помилив ся і тепер сам відпокутував за свою помилку, — сказав він тихо.

— А Рамон?

— Побачимо, побачимо, — відповів Манфред, не перестаючи обмацувати серце товариша, що впав.

* * *

Ті сорок мінут видали ся Фальмутуви найдовшими, які він переживав колинебудь. Він силкував ся пробути їх незамітно, оповідаючи про різні випадки злочинців, в яких сам відграв головну роль. Але швидко завважив, що язик слухає його слабо, і він увесь перейшов страшним зворушенем. Було приказано говорити тільки пошепки і тишину переривали лиш деколи конечні запити і відповіді слуг.

Поліцаї були розставлені всюди, на дасі, в пивницях, на корідорах, і всі були узброєні. Він оглянув ся. Всі двері були порозтвирані і кожний поліцай міг бачити з далека свого товариша

— Не можу представити собі, що ще може зайти, — повторив двацятий раз Фальмут своєму начальникови, — ті люди, по моїй думці, не зможуть виповнити своєї обіцянки. Се зовсім неправдоподібне.

— Мене чим раз сильнійше цікавить питання, чи виповнять вони свою другу обіцянку, — відповів йому начальник, — чи занехають свій намір, переконавши ся, що він не вдався. Одно не підлягає сумнівови, що коли Рамон вийде живий з тої афери, то його проект перейде без дискусії.

— Ще п'ять мінут, — сказав він схвильовано і підійшовши на палцях до дверей кабінету, почав слухати.

— Не чути нічого! — шепотів він і останніх п'ять мінут видали ся йому безконечними.

— Тепер рівно осьма година, — проголосив Фальмут перериваним голосом, — ми його...

Здалека прогомонів перший удар годинника на парламенті.

— Надійшла пора, — прошепотів Фальмут, і почали оба прислухувати ся.

— Два! — числив Фальмут удари годинника.

— Три! Чотири! Пять... Що то? — спитав він пошепки.

— Я не чув нічого!... Подождіть, я чую також щось.

Він кинув ся до дверей і схилившись почав заглядати крізь дірочку в замку. — Що там

дієть ся? Що?...

В тім часі розніс ся в кімнаті болючий стогін, стукіт від упадку чогось тяжкого, а потім настала мертва тишина.

— Швидше! Сюда! Хто будь! — закричав Фальмут і всім тягаром свого тіла наляг на двері. Вони не подавались.

— Ну, натискайте всі разом! — і три сильні муштини зломили нарешті замок. Фальмут і начальник поліції вбігли до кімнати... Міністер сидів в кріслі нахиливши ся над столом. Річи, що стояли перше на столі, лежали тепер на підлозі і всюди видніли сліди борби. Директор поліції підбіг до міністра, але йому було досить одного погляду...

— Він неживий! — промовив він хрипко.

Оглянувшись, він побачив, що крім поліцаїв і убитого міністра, в кімнаті не було нікого.

РОЗДІЛ ХІ.

ВИТИНКИ З ГАЗЕТ.

Судова саля була набита народом. Всі хотіли почути зізнання директора поліції і знаменитого хірурга сера Френсіса Кетлінга. Перед початком засідання предсідатель суду звернув увагу на масу листів, які подіставав від різних осіб; ті листи були переповнені всякими можливими здогадами і найфантастичнішими

припущеннями про смерть сера Рамона. Поліція заявила, що зверне увагу в тій справі на всякі зізнання, хоч би які вони були дивовижні.

Директор поліції був покликаний перший як свідок. Він розповів подрібно всі випадки того дня по хвилі, коли міністра знайшли мертвим. Потім описав його кімнату: — Тяжкі бібліотечні шафи займали в ній дві стіни, на третій східній, були три вікна, коло четвертої стояла рухома етажерка з паперами. Всі вікна були позамикані.

— А чим були охоронені вікна з надвору?

— Деревлянними віконницями, оббитими залізом.

— Чи були признаки, що їх старали ся розбити?

— Жадних.

— Чи ви оглядали кімнату?

— Так, до найменших подробиць.

— Коли?

— Як лише тіло винесено, викинено всі меблі з кімнати, взято дивани і розібрано всю стелю.

— І ви не знайшли там нічого?

— Нічого.

— Чи була в кімнаті піч?

— Так.

— Чи можна припускати, аби хто дістав ся до кімнати через ту піч?

— Зовсім неможливо.

— Чи ви читали газети?

— Так, майже всі.

— Чи ви читали припущенє, що покійника убито смертельним газом?

— Так.

— Чи на вашу думку можливе се?

— Ледви.

— Чи можна було провести до кімнати такий газ?

Свідок задумав ся: — Одинока можливість була зробити се через рурку над бюрком.

Ся відповідь викликала велику сензацію.

— Чи чутно було в кімнаті такий газ?

— Ні.

— Не чутно було ніякого запаху?

— Найменшого.

— Але є смертельні гази цілковито без всякого запаху, приміром, угляний?

— Так, є якісь.

— Чи ви веліли перевести аналізу повітря?

— Ні, я увійшов до кімнати швидче, ніж той запах міг розійти ся, але я не завважав нічого.

— В кімнаті не рушено нічого?

— Нічого, хиба на столі.

— А на столі була переміна?

— Так.

— Прошу вас описати докладнійше вигляд стола.

— На нїм були непорушені лише тяжкі предмети, приміром срібні канделябри. На підлозі валяли ся папери, перо, чорнилниця... (свідок виймив свою нотатку і витяг звідти якийсь маленький предмет) і розбита ваза з рожами.

— Що ви нашли в руках покійника?

— Я знайшов отсе.

Начальник поліції показав при тім зів'ялий бутон рожі. Всі здригнули ся зі страху.

— Та рожа?

— Так.

Предсідатель переглянув свої замітки.

— Не завважили ви ще чого в його руках?

— Так, на руці що тримала цвѣтку, була чорна пляма.

Публіка заворушила ся.

— Чи можете вияснити походжене тої плями?

— Ні.

— Що ви зробили завваживши те?

— Я зібрав старанно останки цвѣтки, на воду поставив бібулу, яку відіслано до поліції для аналізи.

— Чи відомий вам результат аналізи?

— На скільки знаю, аналіза не викрила нічого.

— Чи були віддані до аналізи листочки рожі, що ви маєте?

— Так.

Директор поліції оповів потім докладно, які обережности поробила того дня поліція. Зовсім неможливо було попасти на ту улицу, де містить ся міністерство, або незаметно вийти звідти. По смерти сера Рамона вояки мали приказ стояти далі на місці. Богато їх — додав свідок, — простояло без зміни двайцять шість

годин.

Предсідатель суду, що весь час порпав ся в своїх замітках, викликав сильне зацікавлене публіки своїм питанем, предложеним свідкови несподівано.

— Чи знаєте ви чоловіка по прізвищу Тері?

— Так.

— Чи він був одним з „Суду чотирьох“?

— Мабуть.

— Чи за арештоване того чоловіка була визначена нагорода?

— Так.

— Його підозрівано у співучасти в убійстві?

— Так.

— Знайдено його? .

— Так.

Серед публіки почули ся оклики здивованя від тої відповіди.

— Коли його знайдено?

— Нині рано.

— Де?

— В запусненім парку.

— Чи він був мертвий?

— Так.

Публіка знов захвилювала ся.

— Чи були в него на тілі які особливі знаки?

— Так, на його правій долоні була пляма подібна до тої, яку ми завважили на руці сера Філіпа.

Мороз пробіг по всіх присутних.

— А чи в його руці знайшли також рожу?

— Ні.

— Чи знайдено які вказівки, що поясняли би, чому Тері був на тім місці, де його знайдено?

— Ніяких.

Свідок додав, що три Тері не знайдено ні паперів, ні ніяких документів.

Дальшим свідком був сер Франсіс Кетлінг. Його заприсяжено і дозволено йому відповідати при адвокатським столі. Він подав всі свої замітки. По його думці смерть могла зйти з трьох причин: від слабости серця, потім від удушення і нарешті міг бути нервовий удар, що не полишає по собі ніяких слідів.

— Чи не було слідів отруї?

— Ніяких.

— Чи ви чули зізнання попереднього свідка?

— Так.

— І те, що він говорив про чорну пляму?

— Так.

— Чи ви оглядали ті плями?

— Так.

— Якої ви думки про них?

— Мені здаєть ся, що ті плями походять від якогось квасу.

— Від синього квасу?

— Так. Хоча на тілі не було ніяких чризнак від квасу.

— Чи ви оглядали руку Тері?

— Так.

— Плями на ній були такі самі?

— Так, але більшого розміру і не такої правильної форми.

— Чи ви завважили на нїм признаки отроеня квасом?

— Ні.

— Чи вам відомі всі ті неможливі оповіда-
ня і припущення, що кружать в пресі і серед
публики?

— Так, я читав все уважно.

— Чи не приходило вам тоді на думку,
що міністра вбито тим способом?

— Ні.

— То значить, угляним квасом?

— Се неможливе тому, що я був би зараз
завважив те.

— То міг бути такий газ, що вбиває, не
полишаючи ніякого сліду.

— Такий газ невідомий ще науці.

— Чи ви бачили рожу, знайдену в руці
сера Філіпа?

— Бачив.

— Що ви можете сказати про неї?

— Я не можу рішучо нічого сказати про неї.

— Так само як про плями?

— Так.

— Чи ви можете сказати нам свою дум-
ку про причину смерти сера Рамона?

— Ні. Я можу лише припускати, що він
умер від одної з трьох причин, поданих вже
мною.

— Чи ви вірите в гіпнотизм?

— До певного степеня.

— Чи можна припускати, що страх вичікування смерти в означений час впливав так сильно на покійника, що дістав від того удар?

— Я зовсім не розумію вас.

— Чи можливе, аби міністер упав жертвою гіпнотизму?

— Я не припускаю того.

— Ви згадували про наглу смерть, що не полишає сліду; чи були в вашій практиці такі випадки?

— Так, два рази.

Дальшим свідком був Фальмут. Агент зізнав виразним і сильним голосом, але був дуже схвильований. Всім було відомо, що зараз по трагічним кінці він і директор поліції подали ся до димісії, але що прем'єр-міністер не приймив їх димісії. Фальмут повторив багато того самого, що сказав вже директор; він оповів подрібно, як дежував коло дверей міністра в хвили його трагічної смерти. Коли він описував детайльно події того вечера, в гали панувала мертвецька тишина.

— Ви кажете, що чули шум в кабінеті?

— Так.

— Якого роду був той шум?

— То дуже трудно в'яснити. Мені здавало ся, що там сувано фотелями по диванах.

— Чи то не подавало на звук отворюючих дверей або посуваного паравану?

— Так.

Між публікою зворушене.

— Ви говорите про той шум, який описували потім у своїм справозданю?

— Так.

— Чи ви знайшли потім який тайний прохід в стінах?

— Ні.

— Чи міг хто укрити ся бібліотечних шафах?

— Ні, ті шафи всі оглянено.

— А що було потім?

— Я почув стукіт і крик сера Філіпа і зараз поспробував виважити двері.

— Але вони були замкнені?

— Так.

— Сер Філіп був сам в кабінеті?

— Так. То було його бажане і він висловив нам його ще за дня.

— Чи по нещастю перевели ви докладну ревізію в середині і з надвору будинка?

— Так.

— Чи знайшли що?

— Знайшов, але то не має нічого спільного зі справою і не тикаєть ся її.

— Що то було таке?

— В кабінеті на листві вікна я знайшов двох неживих воробців.

— Оглянули їх?

— Так. Лікар, що секціонував їх, заявив, що вони згинули від удару, падаючи з карніза.

— Чи ті пташки не були отроєні?

— В них не знайдено нічого такого.

Знов прикликано сера Франсіса Кетлінга. Він бачив пташків, але не завважав у них отруї.

— Чи думаєте, що ті птахи стоясь в якій звязи з трагічною подією?

— Ні, — відповів доктор з переконанем. Потім знов зачав зізнавати Фальмут.

— Ви не бачили нічого більше?

— Ні, нічого.

Предсідатель суду зачав розпитувати Фальмута про Маркса і про його відносини до поліції.

— Як ви думаєте, чи плями на руці сер Філіпа і Тері були ідентичні з плямами в Маркса?

— Ні.

Коли скінчив ся суд, вся публика розійшла ся купками. Всі обсуджували здивовано небувалий присуд. Смерть скоїла ся з невідомої причини. Вбийство було задумане і довершене одною або кількома невідомими особами.

Виходячи з суду, предсідатель здибав знайомого: — А, Карльстон, — здивував ся він, — ви також були тут, а я думав, що справи з тим банкрутом не дають вам спокою!... Що, який дивний процес.

— Незвичайний, — відповів той..

— Ви були тут увесь час?

— Так.

— Ви завважали, який був у нас чудовий адвокат?

— Так, мені здаєть ся, що він лінший а-

двокат, як директор акційного товариства.

— То ви знаєте його?

— Знаю, — відповів позіваючи Карльсон, — він сарака, думав завоювати увесь Лондон, закладаючи товариство для вихіснування гра-вюр... хотів купити фабрику Етінгтона, але се йому не вдало ся.

— І він провалив ся? спитав здивований предсідатель.

— Ні, не провалив ся, але відступив від свого заміру; він каже, що йому шкодить наш клімат.

— А як він зветь ся?

— Манфред, — відповів Карльстон.

Переклав В.

КНИЖКА

се

НАЙБІЛЬШИЙ ПРИЯТЕЛЬ!

Петрії й Довбушуки. — І. Франко	80ц.
Кухар (як варити і печи)	75ц.
Розбійник Кармалюк, 6 томів	2.40
В неділю рано зіле копала	85ц.
Як писати листи	75ц.
Перший том Кобзаря Шевченка	1.00
Наша Дума (укр. пісні з нот.) брош. 1.50, опр.	2.00
Коротка Історія України	40ц.
Буквар	25ц.
Друга Читанка	30ц.
Трета Читанка	30ц.
Четверта і пята Читанка	50ц.
Граматика української мови	40ц.
Царська Росія і Українська справа	50ц.
Жовнірські оповідання	20ц.
Рухомі забави і гри	30ц.
Український Співаник	40ц.
За сестрою	25ц.
Фільозофія Штучи	50ц.
Хмари, Чари, Жарти і Оповідання	15ц.
Пророцтва Михальди	20ц.
Русини а Москалі	15ц.
Провідник до науки англійської мови	1.50
Початки релігії	25ц.

Пишіть за катальогом книжок в якім поданий короткий опис книжок, а який вислаємо кождому даром. Як вам треба яких небудь других книжок напишіть до нас, а ми вам вишлемо.

Замовлення разом з грішми присилайте на адресу:

UKRAINIAN VOICE.

Box 3626,

Winnipeg, Man.

ЧИТАЙТЕ!

ЧИТАЙТЕ!

УКРАЇНСЬКИЙ ГОЛОС

найбільшу українську часопись в Канаді, яка виходить тижнево по 12 і 16 сторін.

Український Голос коштує на рік 2 долари.

Український Голос подає найбільше вістей з України, дописий з життя Українців в Канаді і ріжних вістей з Канади.

В Українськїм Голосї знайдете наукові статї, оповіданя, смішне і ріжну всячину.

Запренумерувавши собі Український Голос, будете мали в нїм найліпшого приятеля, з яким ніколи не розстанетесь.

Передплачуйте отже Український Голос і заохвчуйте других до передплати сеї часописї. Нехай не буде ані одной української хати в Канаді, в котрій не знаходив би ся Український Голос!

Передплату посилайте на адресу:

UKRAINIAN VOICE

BOX 3626, - WINNIPEG, MAN.

Як потребуєте яких книжок, пишїть за ними на повисшу адресу.